uetitas aut maditu flagitiosi eet uillas uitet hr. Questio
tame pot uetita uideri de his q in nullo mo. adiectione aliis
magis usui nobis e possit. Set his nno q mixta alius mate
teriis adeo necendi natura deponiit. ut ex his antidota et
alia qdam salubria medicamta cofitiitur. Unde dici pot.
¶ Si qs amico penum mandauit ut fugitiuu suu gratis
inuenerit uendat nec ipe eet seruus qsultu omittit. qa no
uendidit mandatarius qa psentem uendidit. Emptor qq
q psentem emit recte negotiu gerere itelligit. ¶ Si res
uendita p furtu perierit, siadiectu dum erit qd int eos de
custodia rei puenerat. si nichil apparet conuenisse talis
custodia desideranda e a uenditore qualē bonus paterfa.
suis reb. adhibet quia si pstitit et tu rem poterit fructus
et detur ut tam suum [illegible] rei conditionem exhibeat
emptori. ¶ Cum uictis [illegible] psonam eius q aliena rem uen
diderit. cum si nulla unde [illegible] rei aut conditionem hre
possit. ob id ipm dampnandus. qa si sua rem uendidisset po
tuisset eas actiones ad emptorem transferre. ¶ Quis q ponit
uno mensura uero stant. ueluti frumto uino oleo. arge
to modo ei fruatur q in ceteris ut simul atq; receptio conue
nerit uideatur pfecta uenditio modo ut etia si receptio con
uenerit nb aliter tn mactatur pfecta uenditio qua si admensa
pensa aut numerata uerit. ¶ Nam si omne uinu uel oleu
uel frumentum ut argentum quatum cu eet uno ptio uen
ierit. idē iuris e qd in ceteris reb. ¶ Qd si uinu ita uene
rit ut in singlas amphoras. ¶ Item olei ut in singlas metre
tas. ¶ Item frumti ut i singlos modios. ¶ Item argenti
ut in singlas [illegible] certu ptium dicetur. Et quando q
[illegible] psta. qd similit. et in his que uene
[illegible] ptii fuisset statutu. Sabin
[illegible] psta emptem [illegible] cu admensata
[illegible] nesint. qa uenditio q sub hac conditione
[illegible] ut in singlas metretas aut i singlos modios
[illegible] aut in singlas ubras quat appe
[illegible] q ad numerus. ¶ Ergo si grex
uenierit si quidem uniuersaliter uno ptio pfecta uidet. postq
de ptio conuenit. ¶ Si uero in singla corpa certo ptio eadē
erunt q proxime tractauimus. ¶ Si ex doliario pars uni
ni uenerit uelud [illegible] certum. ¶ Uerissimu e qd et con
stare uidetur [illegible] metiatur omē periculu adue
ditore ptinere. nec intest sit unu metiu omnim centu metre
taru in simul dictu sit an in singlas metretas. ¶ Si qs
uendiderit ptio cofinem cellarii quē emptor si uendisset ep
turus no esset tenetur uenditorem.
¶ Ulp. l. ¶ Cum in uenditione qs ptiu rei poit donatioīs cā
no gratuitus no uidetur uendere.
¶ Id. l. ¶ Si quis fundum uiret hoc tamo sibi delatu iri uiu
diderit. cum tibi eptus tanti qua [illegible] a testatore ept
e. mox i ueritur no eptus si donatus testatori uidet. qsi sin
ptio facta uenditio. ¶ Et eq; similis erit sub condicione fuit
uenditio. que nulla e si conditio defecerit.
¶ Id. l. ¶ Si quis donationis cā minoris uendit uenditio
ualet. totiensem dicim in totu non ualere. qui
cu sumu ca uenditio donationis cā fieret. ¶ Cum nec no
uilion ptio res donationis cā distrahitur. Dubiu no e ue
ditione ualere. hec int ceteros. ¶ Int uir uxorem
donationis cā uendito [illegible] ptio uilione nulli momenti e.
¶ Ulp. l. ¶ Si debitor rē pignorati a creditore redemerit
q si fructu emptori actione ex uendito no tenet. donia itg
sunt uenditori. ¶ Uerisimile ē cu q fructu oliue pdens
uendidisset si plura e. p. x. pondo olei qd natu eet pre
tium obtinuisse ex eo q natum eet usq; ad pondo. x. olei.
Si eo uoluit. v. collectis ii aplius emptor petere pot. q. v.
pondo olei q collecta erant aplenisq; respon sum est.
¶ Paul. l. ¶ Qui fundum uendebat in lege [illegible] dictatur
emptor in diebus. xxx. primis fundum metiretur et eo modo uen
ditare et stante ea diem no remittam. ut uenditoris fides
soluta eet. ergo int diem mensure quo minor modu ee
crederit remittatur. e petitam, pro accepit [illegible] fu
dum uendidit. [illegible] emptor sibi admetiret [illegible]
rē modu agri qua putauerat iuenit. ¶ Quesitu [illegible]
in qd minoris eet consequasse uenditore poss [illegible]
quemadmodu lex dicitur. Na sicuti dictu eet ut [illegible]
bus. xxx. primis fundum metiretur a dno remittitur [illegible]
modus agri minor sit. qd post diē. xxx. remittia [illegible]
ei. rx. pfuturu. ¶ Si sicuti pactu eet ut emptor i diebus primis
fundum metiatur [illegible] agri remittitur et si i diebus. xxx.
no remittam minore modu agri. quantu minor post
non possent quo minoris modus agri fuisset repet. ¶ In
lege fundi aqua accessura dicta erat fructura etiā [illegible]
accessisse. rx. Sabinus redactu est. [illegible]
tradere oportet. ¶ Qum agri uenderet dixit fundo [illegible]
xvii. ee. et quod eius admensum erit ad singlas [illegible]
ptiu supplaturus erat. xx. i uenta sit [illegible]
rx. ¶ Fundi uendito fructuum [illegible] ex [illegible]
fundo excepta seges erat nati. Questitu ē a pacto con
uenitur. rx. maxie referre qd actu. Ceterum scdm ubi no
ee actum qd excepit nascitur. no magis quā siqd ceta
tio tacenti ceciderit. aut ceteo qd arbor ex ore ceciderit ma
tum eet. ¶ Cum fundum qs uenderet dominus fructu ee
cepat et arbitrio eorum q fundum i fructu ee. rx. ¶ Dolia
q in fundo dum ee [illegible] accessura dicit etia eas q seruus q fundi
coluit emisset peculiū [illegible] empton accessura. rx. ¶ Nota q
pesta aqua trahitur nichilominus edificiu qua fistula.
¶ Paul. l. ¶ Cum ab eo q fundum alii obligatu habebat
p quam sic eptum [illegible] ut et si sibi eptus sicut habuisset
dum mo aite. Kal. iul. liberaret. Questitu ē an utilit agere
possit ex empto. i sed ut uenditore eu liberet. rx. Uideamus
qd int emeret [illegible] actu sit. ¶ Na si id actu ē ut
omnino ut [illegible]. Kl. iul. uenditor fundum liberet ex empto
erit actio ut liberet nec sub conditione eptio fca itelligetur.
Uelud si hoc mo emptor [illegible] erit in fundus eptus.
¶ Et aut eu int Kal. iul. actio redimas. ¶ Si uo sub condi
tione [illegible] emptio ē no potit agi ut condito i pleat. ¶ Quem
cum argento cooptum michi ignoranti psolido uendidisti.
i prudens nulla ē eptio pecunia q eo noie data sit codicet.
¶ Paul. l. ¶ Dominum neq; pst. nq; precuratores suos possit
ut saltem eu minosos seruos uendere ut cum bestiis pugnarent
fratres rescripserunt.
¶ Flor. l. ¶ Ea que comendandi cā in uenditionib. dicitur.
si palam appareat uenditore no obligant. ueluti si dicet
suu spetiosim domu bene edificatam. at si dixerit hoic
litteratum. ut artificem pstare debet. nā hoc ipo plus uen
didit. ¶ Quedam etia pollicitaciones uenditore no obligat
sunt i pmptu res sit ut eam eptor no ignorauerit. ueluti
si qs hoiem luminib. effossis emat et de sanitate stipulet.
Nam de cetera parte corporis q potius stipulatus. x. uideri quā
de eo i quo ipse se decipiebat. ¶ Dolum malū a se abesse
pstare uenditor debet. q no tantu in eo ē q fallendi cā ob
scure loquitur. si etia q i si diose obscure dissimulat.
¶ Marc. l. ¶ Si duos q seruos emit pariter uno ptio q pit
ante uenditionem mortuus ē nq; i uiuo o stat emptio.
¶ Pom. l. ¶ Labeo lib. posteriorum scrib. ¶ Si uestimenta interpola
q s pro nouis emeret Trebatio placet ita emptori pstandum
qd int ē. si ignorans interpola emisset quā scias pop.
pbat in quaeque lex ē. ¶ Quam art. si quidem ignorabat uen
ditor ipsius noie teneri. Si sciebat etia dāpni qd ex eo co
tigit quia dm suas auri ealia erit panno uenditionis ig
rans tenetur ut aurum quod uendidit prestet.
¶ Pom. l. ¶ Non licet ex officio qd administrat qs emere
qd ut pse ut palam pso nam alienam no tantu rē amit
tit si etia in quadruplum conuenitur. scdm constitutionem
Seuiri tantum hec ad procuratorem quoque ceteros ptinet. sibi
ita se habet. in quo spetialiter quodam hec cautum est.
¶ Ulp. l. ¶ Sic aque ductus debetur ptio utraq; transit
ad emptorem etia si nichil dictu sit. ¶ Sic et iste simile eta
¶ Paul. l. ¶ Iter. [illegible] ualis psta q ouetur
¶ Ulp. l. ¶ Et quāquam ius aque no sequatur quam ussi
e aut fistule et canales cum sub sit. rx. qsi pars edium
ad emptorem puenunt. ita pop. l. x. putet.
¶ Pom. l. ¶ Labeo scrib. si mihi bibliothecā ita uendideris
si decuriones capani locum in uendidisset in quo eā pone
rem et per te stet quo minus id a cum paruis i petrem no esse
dubium quin pstiterit ubi agi posset. ¶ Ego etiā ex
uendito agi posse puto qsi i pleta conditione cum per emp
torem stet quo minus impleatur.
¶ Paul. l. ¶ Littora que fundo uendito coniuncta sunt in mo
dum no computantur qui nullius sit. Si iure gentium
omnib. uacant nec uie publice aut loci religiosi ut sacri
tanq; ut pstant uenditori eum soleat ut uie aut littora
loca publica in modum cedant.
¶ Pom. l. ¶ Senatus censuit neq; domu uillam ue diruere
[illegible] sibi acquireretur neue qs negotiandi cā eorū quid
emeret uenderet ue. pena in eum q aduersus senatus qsultum.

fecisset constituta est ut duplum eius quam emisset incertum
fieret cogetur. Eum vero qui vendidisset ut ita venditum fieret
venditio. Plane si mihi pretium solveris cum tu dupli
cautione teneris repetes a me quod amplius parte mea factum est ven
ditio. Nec solum huic scitur simul tu locum essent. Sed si quis suam
insulam vel domum. Sed aliam alienam vendiderit.

Ulp. r. Utrum emptoris fiat. nichil interest utrum solutum
sit pretium an eo nomine fideiussor datus sit. quod autem diximus
solvere diximus: plenius acceptum est qualiter cautio si in venditori
de pretio satisfactum est veluti expromissore aut pignore dato
per rescissit ac si pretium solutum esset.

Paul. r. Res bona fide vendita propter minimam causam in tempta
Ulp. r. Nuda et ymaginaria venditio fieri non debet.
proprio fieri est tuo nec alienatio eius rei intelligitur.

Ulp. r. Si quis sub hoc pacto vendiderit ancillam ne prostitu
atur et si contra factum esset uti liceret ei abducere: et si per plures
emptores mancipium concurrerit ei qui primo vendidit abducere.

Paul. r. Domum emi cum eam et ego et venditor combustam
ignoraremus. Nerva Sabinus Cassius nichil venisse
quamvis area maneat. pecuniamque solutam condici posse
aiunt. Sed si pars domus maneret. Neratius ait in hac questione
multum interesse. quanta pars domus incendio consumpta per
maneat. ut si quidem amplior pars domus exusta est. non compel
latur emptor perficere emptionem. sed etiam quod forte solutum est
ab eo repetet. Sin vero vel dimidia pars vel minor quam
dimidia exusta fuerit. tunc coartandus est emptor venditionem
adimplere extimatione viri boni arbitratu habita. ut quod ex
pretio propter incendium decrescere fuerit inventum ab huius
prestatione liberetur. Sin autem venditor quidem sciebat
domum esse exustam. Emptor autem ignorabat nullam vendi
tionem stare si tota domus ante venditionem exusta sit. Si vero
quantacumque pars edificii remaneat. et stare venditionem et
venditorem emptori quod interest restituere. Simili quoque modo
ex diverso tractari oportet. ubi emptor quidem sciebat venditor autem
ignorabat. et hic enim oportet et venditionem stare et omne pretium
ab emptore venditori si non depensum est solvi. vel si solutum
sit non repeti. Quod si uterque sciebat et emptor et venditor domum
esse exustam totam vel ex parte nichil actum fuisse dolo inter utram
que partem compensando et iudicio quod ex bona fide descendit dolo
ex utraque parte veniente stare non concedente.

Pap. r. Arboribus quoque vento deiectis vel absumptis igne
dictum est emptionem fundi non videri esse contractam. si contemplatione
illarum arborum veluti oliveti fundus comparabatur sive sci
ente sive ignorante venditore hec contigit. Sive autem
emptor sciebat vel ignorabat vel uterque eorum hec obtinent que in
superioribus casibus pedibus dicta sunt.

Cels. r. Cum venderes fundum non dixisti ita ut optimus
maximusque verum est quod Quinto Mucio placebat non liberum
sed qualis esset fundus prestari oportere. idem et in urbanis prediis.

Marcell. r. Comprehensum erat lege venditionis dicendum est
omnia dolia .lx. emptori accessura cum essent .c. in venditoris
fore potestate responsum est que vellet dare.

Ulp. r. Existimo posse me id quod meum est sub condicione
emere. quia forte speratur meum esse desinere.

Mod. r. Qui officii causa in provincia agit vel militat
predia comparare in eadem provincia non potest preterquam si pater
na eius a fisco distrahantur. Qui nesciens loca sacra vel
religiosa vel publica pro privatis comparavit licet emptio
non teneat ex empto tamen adversus venditorem experietur quo con
sequatur quod interfuit eius ne deciperetur. Res in aversione em
pta si non dolo venditoris factum sit ad periculum emptoris perti
nebit etiam si res assignata non sit.

Iavol. r. Cum servo dominus rem vendere certe persone iussisset
et is alii vendidisset quam cui iussus erat venditio non valet. Idem
iuris in huiusmodi persona est. cum persone venditio non potuit in eius persona
cui dominus venire eam noluit. Demonstratione fundi facta
fines nominare supervacuum est. Si autem nominentur etiam ipsum vendi
torem nominare oportet. si forte alium agrum confinem possidet.

Ulp. r. Fundus ille est michi et titio emptus. Quero utrum
pro parte an in totum venditio consistat an nichil actum sit. Respondi
personam titii supervacuam accipiendam puto. ideoque totius
fundi emptionem ad me pertinere.

Ulp. r. Convenit michi tecum ut certum numerum tegularum
michi dares certo pretio quas tu faceres. utrum emptio sit an
locatio. Respondi. Si ex meo fundo tegulas tibi factas ut dares con
venit emptionem puto esse non conductionem. Totiens enim con
ductio alicuius rei est quotiens materia in qua aliquid prestatur
in eodem statu eiusdem manet. Quotiens vero et immutatur et alie
natur emptio magis quam locatio intelligi debet.

Pomp. r. In vendendo fundo quedam etiam si non dicantur
prestanda sunt veluti ne fundus evincatur aut usufructus
eius. quedam ita demum si dicta sint veluti viam iter actum aque
ductum prestatum iri. Idem et in servitutibus urbanorum prediorum.
Si cum servitus venditis prediis deberetur nec commemoravit
venditor sed sciens reticuerit et ob id per ignorantiam rei em
ptor non utendo per statutum tempus eam servitutem amisit. Qui
dam recte putant venditorem teneri ex empto ob dolum. Quintus
Mucius scribit. iter actusque eo divino fundo non sit nisi id
scriptum sit. nam iter actus ea causa sunt quaeque eorum nisi fundi sint.

Pomp. r. Alienatio cum fit cum sua causa dominium ad alium trans
ferimus que esset futura si apud nos ea res mansisset. idque to
to iure civili ita se habet preterquam si aliquid nominatim sit con
stitutum.

Procul. r. Si cum fundum venderes in lege ita dixisses
quod mercedis nomine a conductore exegisses id empto
ri accessurum esse existimo te in exigendo non solum bonam fidem
sed etiam diligentiam prestare debere. id est non solum ut a te malus
dolus absit. sed etiam ut culpa. Sed et aliqui solent hec ver
ba addicere dolus malus a venditore aberit quod etiam si ad
iectum non est abesse debet. nec videtur abesse si per eum factum
est aut fiet. quo minus fundum emptor possideat. Erit ergo
ex empto actio. non ut venditor vacuam possessionem tradat. cum
multis modis accidere poterit ne tradere possit. sed ut si quid
dolo malo fecit. aut dolus malus eius extimaretur.

Procul. r. Rutilia Polla emit lacum Sabatinum Angularium
et circa eum lacum .x. pedes. quero numquid .x. pedes qui tunc accesse
serunt sub aqua sint quia lacus crevit an proximi pedes .x.
ab aqua Rutilie Polle iuris sint. Respondit. Ego existimo
eatenus lacum quem emit Rutilia Polla venisse. quatenus tunc
fuit et circa eum .x. pedes qui tunc fuerunt. nec ob eam rem quod postea
lacus crevit latius eum possidere debet quia emit.

Lycin. r. Liberi hominis emptionem contrahi posse plerique exi
stimaverunt si modo inter ignorantes id fiat. Quod idem placet
etiam si venditor sciat emptor autem ignoret. Quod si emptor
sciens liberum esse emerit. nulla emptio contrahitur.

Pap. r. Imperator Antoninus et Verus Augusti Sextilio Saturnino
in hec verba rescripserunt. quibus mensuris aut pretiis ne
gotiatores vina comparant in contrahentium potestate est.
neque enim quisquam cogitur vendere. si aut pretium aut mensura
displiceat. si modo nichil contra consuetudinem regionis fiat.

Pap. r. Pacta conventa que postea facta detrahunt aliquid empti
oni contineri contractui videntur. que vero adiciunt credi
mus non inesse. quod locum habet in hiis que adminicula sunt emptionis
veluti ne cautio duple prestetur. aut ut cum fideiussore cautio
duple prestetur. Sed quo casu quidem agente emptore non valet
pactum. idem vires habebit iure exceptionis agente vendi
tore. an idem dici possit aucto postea vel diminuto pretio non imme
rito questitum est. quoniam emptionis substantia consistit ex pretio. Paulus no
tat. si omnibus integris manentibus de augendo vel deminuendo
pretio rursum convenit recessum a priore contractu et nova emptio
intercessisse videtur. Papinianus. lege venditionis illa facta. si
quid sacri aut religiosi aut publici est eius nichil venit. Si res non
in usu publico. sed in patrimonio fisci erit venditio eius valebit. nec
venditori proderit exceptio. que non habuit locum.

Paul. r. Aede sacra terre motu diruta locus edificii non est
prophanus. et ideo venire non potest. Intra maceriam sepulchro
rum ortis vel ceteris culturis loca pura servata si nichil
nominatim venditor excepit ad emptorem pertinent.

Pap. r. Clavibus traditis ita mercium in orreis conditarum
possessio tradita videtur si claves apud horrea tradite sint. quo facto
confestim emptor dominium et possessionem adipiscitur. etsi non aper
uerit horrea. quod si venditoris merces non fuerint usucapio
confestim inchoabitur.

Herm. r. Qui fundum vendidit ut eum certa mercede conductum ipse habeat. vel si vendat non alii
sed sibi distrahat. vel simile aliquid paciscatur. ad complendum id
quod pepigerunt ex vendito agere poterit.

Paul. r. Dolia in horreis defossa si non sint nominatim in ven
ditione excepta horreorum vel fundi cessisse videri. Eum qui
in locum emptoris successit hisdem defensionibus uti posse quibus
auctor eius uti potuisset. Sed et longe possessionis prescriptionem
[illegible] possessio impleat tempora constitutionibus statuta.

Iavol. r. In lege fundi vendendi lapidicine in eo fundo
ubique essent excepte erant. et post multum temporis in eo fundo rep
perte erant lapidicine. eas quoque esse venditoris. Respondit. Labeo re
ferre quid actum sit. si non apparet non videri eas lapidicinas esse

xviii

acceptas. Nemini enim nec vendere nec excipere qd non sit. [illegible]
[illegible] nullas ee. nisi q apparuit et vendatur aliud [illegible]
tibi: tenui fundum lapidicinarum fore si forte toto eo [illegible] ee.

.ar. p̄stulas

Alfe. li. r. F istulas emptori accessuras. || lapis nullus.
Si lege dictum erat. querebatur an castella ex quo aqua
duceretur. accederet. r. apparere id actum ut id quod in [illegible]
nec scriptura non continetur. Fundum ab eo [illegible] cuius fuit
[illegible] tutela administrasset nec [illegible] accepit possessionem [illegible]
[illegible] tibi possessionem [illegible] posset ut pupillus [illegible] familia ei tecum
[illegible] ut tibi certum in ingrediaris in possessionem. Cum fundum
ea lege emerat ut soluta pecunia traderetur ei [illegible] duobus
[illegible] relictis decessit [illegible] pecunia solvit [illegible]
[illegible] venditio fuit. nec [illegible] emptor cum vendi
[illegible] ager. [illegible] ita convenit [illegible] non poterit [illegible]
[illegible] in herbis [illegible] cum vendidisset [illegible]
tempestate factum esset [illegible] flumina nives [illegible]
[illegible] fuerat [illegible] consuetudine tempestatis agi
rectum ex eo [illegible] potuerit.

Alfe. li. r. F undi partem dimidiam ea lege vendidisti ut emptor
alteram partem quam retinebas annis x. certa pecunia in annos
singulos conductam haberet. [illegible] posse ex vendito
agi. ut id quod convenit fiat. ego contra puto. [illegible] illi
fundum vendidit [illegible] ductio [illegible] Nam [illegible]
pretium fundi videtur quod eo pacto venditus fuerat [illegible]

Alfe. li. r. C um manumittat in vendito fundi || [illegible]
[illegible] pretium [illegible] excipi videtur. Sed si [illegible]
[illegible] fieri [illegible] fructus eorum [illegible]
aliter [illegible] arbores omnes excepte videbuntur.
[illegible] rei emptionem posse fieri dixi [illegible] in [illegible]
[illegible] ut ita [illegible] liceat [illegible] excepto agi.
Silva cedua in qua quercus veneerat. querebatur cum glans
[illegible] utrum esset. Scio [illegible] primum sequendum
esse quod apparet actum esse. quod si in obscuro esset quecumque glans
ex his arboribus [illegible] venditoris esse. Et
[illegible] in arboribus [illegible] cum [illegible] emptoris.
Nemo potest videri eam rem vendidisse de cuius dominio id agitur
ne ad emptorem transeat. sed hoc aut locatio est aut aliud genus

Scevo. C itius cum mutuos acciperet || [illegible]
[illegible] dedit pignori sive ypothece predia [illegible]
[illegible] pmisit [illegible] primum [illegible]
quod [illegible] fecerit die [illegible] debitum [illegible]
[illegible] creditori [illegible] obligatione
rit. Queritur cum non sit liberatus [illegible] actio [illegible]
solverit creditori pecuniam [illegible]
[illegible] vincam obligationis [illegible]

ar. emptione.

emptio [illegible] obligationis [illegible] Lucius Titius
misit [illegible] modios frumenti annua [illegible]
[illegible] Seius [illegible] Lucius Titius vendidit fundum ad
[illegible] quo [illegible] condicione [illegible] Lucii
Titii fuit hodie ita venerit [illegible] Sextio [illegible]
[illegible] frumenti [illegible]
emptorem [illegible] Secundum ea [illegible] obligatum non esse.

Paul. li. r. I n diem adiectio ita [illegible] de in diem adiectione. r.
fit. Ille fundus. c. esto tibi emptus nisi [illegible] kalendas ianuarias
[illegible] meliorem conditionem fecerit [illegible] habeat.

Ulp. li. r. Q uotiens fundus in diem addicitur. utrum pura emptio
est. [illegible] conditione resolvitur [illegible] conditionalis sit magis
emptio questionis est. [illegible] videtur [illegible] actum sit. Nam
[illegible] melior [illegible] conditio [illegible] ab emptione disce-
datur erit pura emptio que sub conditione resolvitur. sin autem hoc
actum est ut perficiatur emptio nisi melior conditio offeratur erit
emptio conditionalis. [illegible] secundum quod diximus. pura
venditio. [illegible] in diem addita [illegible]
[illegible] fructus et accessiones [illegible] ad eum pertinere [illegible]

Paul. li. r. Q uoniam post [illegible] rei iam || [illegible]
[illegible] meliorem conditionem.

Ulp. li. r. V bi autem conditionalis venditio est. negat Pomponius usu-
capere eum posse. nec fructus ad eum pertinere. [illegible] Iul. li. xv.
dig. Sed in diem addicta [illegible]
[illegible] nomine adiectio admitti possit. [illegible]
mitti [illegible] adiectionem [illegible]
[illegible] adiectio admitti. [illegible] Iul. cod. li. scrib. Si [illegible]
[illegible] xx. vendidit [illegible] adiectus [illegible]
[illegible] emptori [illegible] supra xx. [illegible]
[illegible] emptio [illegible] pluris [illegible]
[illegible] Sed [illegible] li.
v. dig. scrib. [illegible] venditio in diem addicto [illegible] melior

[illegible] Ait [illegible] pignori esse [illegible] emptori eum fundum
pignori [illegible] quod emptori medio [illegible]
[illegible] nec pignus tenet. [illegible] Iul. li. xlviii. dig. scrib.
Cum [illegible] fundum in diem addicto [illegible] uti posse.
[illegible] melior [illegible] vendere [illegible] opus non esse [illegible]
[illegible] in diem [illegible] commodum [illegible] ad emptorem
[illegible] ante quam venditio transferatur. Videro si quis [illegible]
[illegible] factum est. [illegible] melior conditio allata [illegible]
[illegible] habebit. Sed et [illegible] fructus [illegible]
[illegible] venditi [illegible] Cum igitur tunc recedatur
ab emptione ubi [illegible] [illegible] impleatur [illegible]
conditione fiat [illegible] melior conditio sit allata. Si falsus emptor
subiectus sit eleganter scrib. Sabinus priori rem emptam
[illegible] videtur melior conditio allata [illegible] non existente [illegible]
emptore. Sed si exstitit alius emptor melior [illegible] conditionem
[illegible] dicendum erit [illegible] exstitit. Meli-
or autem conditio afferri videtur [illegible] sit additum [illegible]
[illegible] pretio addiciatur. solutio [illegible] offeratur. facilior [illegible]
maturior melior conditio afferri videtur. [illegible]
oportunior solvendo pretio addiciatur. est melior conditio alla-
ta videtur. [illegible] Pomp. li. viii. ad Sab. scrib. [illegible]
melior accedat ad emptionem [illegible] meliorem conditionem allatam esse.
[illegible] emptor [illegible] melior conditio al-
[illegible] nullam [illegible] melior conditio [illegible]
[illegible] erit [illegible] pretio [illegible]
[illegible] quam venditori gravia erant [illegible] emptor.

Pomp. li. r. Q uicquid enim ad utilitatem venditoris pertinet pro
meliore conditione haberi debet.

Ulp. li. r. I tem quod dictum est fructus interea captos emptorem [illegible]
sequentis [illegible] quotiens nullus emptor exstitit qui meliorem con-
ditionem afferret. vel falsus exstitit. Sed et [illegible] emptor [illegible]
fructus [illegible] venditori. Certe Iul. li. x.
viii. dig. scrib. Si quis exstitit qui meliorem conditionem afferat
[illegible] priori emptori [illegible] fit. [illegible]
[illegible] dubitari posse utrum fructus ipse habeat qui [illegible]
meliorem conditionem allata. an vero venditoris sit. [illegible]
qui meliorem conditionem attulit quod ratio facit videtur [illegible]
tamen quod actum [illegible] Pomp. scrib.

Pomp. li. r. L icet autem venditori meliore allata conditione ad-
[illegible] nisi priori paratus sit plus adicere.

Paul. li. r. N ecesse autem habebit venditor meliore conditione alla-
ta priorem emptorem certiorem facere ut si quid alius adiecit ipse
quoque adicere possit.

Ulp. li. r. S abinus scrib. licere venditori meliorem conditionem
oblatam abicere [illegible] quasi meliore [illegible] Quod
[illegible] hoc actum [illegible] emptori meli-
ore conditione allata dicendum est dissoluti prioris emptionem et
[illegible] venditor sequentem non admittat.

Iul. li. r. S ed si adversarius a creditore pignus in diem additum
non potest [illegible] adiectio recipiatur.
Quid ergo est si [illegible] emptor [illegible] venditionis [illegible]
[illegible] post creditor sine [illegible] priori emptori addicere.

Ulp. li. r. Q uod ait Sab. scrib. fundum in diem addicti non posse
rursus [illegible] addictum [illegible]
[illegible] primus qui emptor [illegible] fit. scilicet qui non vide-
tur melior conditio allata. [illegible] sequentem emptorem fundus ad-
dicatur [illegible] Sed Iul. li. xv. dig.
sit. [illegible] conditio [illegible] sit nec [illegible]
[illegible] fundus [illegible] fundus [illegible]
[illegible] adiectione res a venditore [illegible]
Sab. [illegible] duo portionem addixerit [illegible]
non admiserit adiectionem [illegible] partem [illegible] Emptori duorum por-
tionem emptam [illegible]

Pomp. li. r. C um dispares [illegible] fuissent: || [illegible]

Paul. li. r. Q uod si uno pretio vendiderit. dicendum est totam
priori emptori manere. Quemadmodum si quis [illegible] totum fundum in diem
addixisset postea uno pretio adiectio dimidium alius addixerit.
Celsus li. [illegible] viii. dig. scrib. mutui [illegible]
[illegible] existimare. [illegible] Celsus [illegible] addicti [illegible]
[illegible] Quod si prior emptor ita convenit
ubi nisi totum fundum emptum vellet [illegible]
tam. quam [illegible] portionem emptorem adicere noluit.
Verum [illegible] unum [illegible] posse meliorem afferre
conditionem. [illegible] partem possumus.

Paul. li. r. S i venditor simulaverit meliorem conditionem
allatam cum minoris vel etiam tantidem alii venderet. [illegible]
tori [illegible] obligatur. [illegible] emptor alii non [illegible]

subiecit eique fundus addictus est, non videtur recte quasi admodum prior sit emptus cum alia conditione [illegible] postea subiecit. sic et si cum ipsum est venditorem deceptum. eque venditio accedentem hic etiam priorem emptorem, quamvis sua interfuit id non esse, fructus per quam accedentem et fructus quos prior emptor perceperat. atque deteriorem rem culpa vel dolo eius malo factam sit recipiet venditor. [illegible] latroni et servitutem placet si fundus subiecit emptorem maiori aut pretio adiectum est. prior ei quod solvendo non est. habitum est a priore emptione. quia eo melior intelligitur quam venditor conditio [illegible] licuit adiectionem. Sed et si postea pupillus [illegible] auctoritate pluris emerit contineri venditorem a priore emptione. ¶ Item si ex servo alieno aut atque si ex suo suo filio eo qui in potestate hic erit ei (?) in personam eius addixit quasi non est emptio. his casibus quod si aliene rei suo quam putavit liberum esse addixit contra se habebit. [illegible] simul legem emptori qui meliorem conditionem attulit. ¶ Sed et corpus nichil sequitur quod venierit non tamen ideo si tantundem pretium alius dederit. hoc ipso quod fructus enim non sequitur consecuturi esse priorem emptorem. melior conditio videtur allata quia non id agitur inter emptorem et venditorem.

POMPONIUS libro .x. Si in predio in diem addicto ante diem venditor mortuus sit sive post diem heres eius extiterit, priori perdurat emptio, quia melior conditio allata quod omnino placeat intelligi non potest, cum is qui vendiderat non existat. quod si intra diem adiectionis heres extiterit melior conditio ei afferri potest. ¶ Si fundus in diem addictus sive pluris ut quidam ei accedat quod non accesserit priori emptori, si tamen minus sit hec res quam fundus postea pluris venierit prior venditio valet quia melior conditio allata non sit. si tamen non sit res. ¶ Itemque extimandum est si dies longior pretii solvendi data fuerit. ut exigatur quanti excusura ei temporis pretii potuit.

ULPIANUS libro .x. ¶ Corpore. Severus rescripsit. Sicut fructus in diem addicto dominus etiam melior conditio fuerit allata venditori restitui necesse est. ita rursus quod prior emptor medio tempore necessario prestiterit exigatur deteriori venditionem retineri. vel si non sufficit aut solvi equum est. accepto sensisse principes deceptum venditi actione.

IULIANUS libro .x. ¶ Cum duo fundi duobus separatim deinde in diem adiecti essent et extitit qui pro utroque .xxx. decem refert. unius pretio .x. an singulorum quinta adiciatur. secundum priorem vel superiorem adiectio nec is fundus inemptus erit cuius pretio adiectio facta fuerit secundum posteriorem adiectionem utique ad posteriorem emptorem pertinebit. quod si tantum sit an adiciturus pretium addiderit a priore emptione non videbitur discessum esse.

AFRICANUS libro .x. ¶ Cum in diem duobus sociis fundus sit addictus et unus ex his pretium adiecerit etiam pro pluris parte a priore venditione discedi rectius existimatur.

IULIANUS libro .x. ¶ Fundo in diem addicto si postea pretium adiectum est, et venditor alio fundo applicito eum ipsum fundum posteriori emptori addixerit. et id sine dolo malo fecerit priori emptori obligatus non erit. Nam quamvis non id tamen quod in diem addictum erat sed aliud quoque cum eo venierit tamen si venditor dolo careat prior emptor ei absolutus est. id enim solum in tuendum est an priori venditori fide bona facta sit adiectio.

PAPINIANUS libro .x. ¶ Prior emptor post meliorem conditionem oblatam ob pecuniam in ex condicto venditori de pretio solutam esse sed emptorem extra delegationem iure stipulationis interpositam agere non.

ULPIANUS libro .x. ¶ Si fundus commissoria. De lege commissoria. Rubrica. lege venierit magis est ut sub conditione resolvi emptio quam sub conditione contrahi videatur.

POMPONIUS libro .x. ¶ Cum venditor fundi in lege ita caverit si ad diem pecunia soluta non sit ut fundus inemptus sit. ita accipitur inemptus esse fundus, si venditor inemptum eum esse velit. quia id venditoris causa caveretur. Nam si aliter acciperetur exusta villa in potestate emptoris futurum esset ut non dando pecuniam inemptum faceret fundum qui

ULPIANUS libro .x. ¶ Nam legem commissoriam quae in [illegible] ei periculo fuisset. venditionibus adicitur si volet venditor exercebit non invitus.

ULPIANUS libro .x. ¶ Si fundus lege commissoria venierit hoc est ut nisi intra certum diem pretium sit exsolutum inemptus fieret. videamus quemadmodum venditor agat tam de fundo quam de his quae ex fundo percepta sunt. ¶ Itemque si deterior fundus effectus sit facto emptoris. et quidem finita est emptio. sed iam decisa questio est ex vendito actione eum petere. ut rescriptis imperatoris Antonini et divi Severi declaratur. ¶ Sed quod ait Neratius habere rationem ut interdum fructus emptor lucretur. cum pretium quod numeravit perdidit. igitur sui aneratii tuetur hoc locum quod est humana qui emptor aliquam partem pretii dedit. ¶ Eleganter. Papinianus libro .iii. responsorum scribit. Statim atque commissa lex est statuere venditorem debere. utrum commissoriam velit exercere. an potius pretium petere. nec posse si commissoriam elegerit postea variare. ¶ In commissoria hoc etiam solet convenire ut si venditor eundem fundum venderet. quanto minoris vendiderit id a priore emptore exigat. itaque erit adversus eum ex vendito actio. ¶ Marcellus libro .xx. dubitabat utrum commissoria deleri habeat. [illegible] simpliciter [illegible] Animo sino obtulerit et magis arbitror offerre eum [illegible] lege commissoriae potest resolvi. ¶ quod si non habeat offerat. posse eum esse securum.

NERATIUS libro .x. ¶ Lege fundo vendito dicta ut si intra certum tempus pretium solutum non sit res inempta sit de fructibus quos interim emptor percepisset hoc agi intelligendum est ut emptor interim eos sibi suo quoque iure perciperet. sed si fundus revenisset Aristo existimabat venditori de his iudicium in emptorem dandum esse quia nichil penes eum residere oportet ex re in qua fidem fefellisset.

SCEVOLA libro .ii. responsorum ¶ Scevola libro .ii. responsorum. De lege commissoria interrogatus. ita respondit. Si per emptorem factum sit quo minus legi pareretur et ea lege uti venditor velit fundos inemptos fore. et id quod arre vel alio nomine datum esset apud venditorem remansurum. ¶ Item respondit. Si ex lege commissoria inempti sint fundi nec id quod accessurum dictum est emptori deberi. ¶ Post diem lege commissoria non comprehensum venditor legem dictam non exercuit. sed partem reliquae pecuniae accepit. respondit. ¶ Si post statutum diem reliquae pecuniae venditor legem dictam non exercuisset partem reliqui debiti accepisset videri recessum a commissoria.

HERMOGENIANUS libro .x. ¶ Post diem commissoriae legi prestitutum si venditor pretium petat legi commissoriae renuntiatum videtur. nec variare et ad hanc redire poterit.

SCEVOLA libro .x. ¶ Mulier fundos Gaio Seio vendidit. et acceptis arre nomine certis pecuniis statuta sunt tempora solutionis reliquae pecuniae quibus si non paruisset emptor pactus est ut arram perderet et inempti illi essent die statuto. emptor testatus est se pecuniam omnem reliquam paratum fuisse exsolvere. et sacculum cum pecunia signatorum signis obsignavit. defuisse autem venditricem postiore die autem nomine fisci testato convenitur emptorem ne ante mulieri pecuniam exsolveret. quam fisco satisfaceret. Quesitum est an fundi non sint inempti ita ut venditrice deberent vel dicam ex conventione venditionis. respondit. secundum ea que proponerentur non commisisse in legem venditionis emptorem.

POMPONIUS libro .x. ¶ Si hereditas venierit eius qui vivit De hereditate vel actione vendita. Rubrica. aut nullus sit nichil esse acti quia in rerum natura non sit quod venierit.

ULPIANUS libro .x. ¶ Venditor hereditatis satisdare de evictione non debet. cum id inter ementem et vendentem agitur. ut neque amplius neque minus iuris emptor habeat quam apud heredem futurum esset plane de facto suo venditor satisdare cogendus est. ¶ In hereditate vendita utrum ea quantitas spectatur quae fuit cum adiret hereditatem an ea quae fuit cum venundaret videndum erit. et verius est hoc esse servandum quod actum est. ¶ Plerumque autem hoc agi videtur ut quod ex hereditate pervenit in id tempus quo venditio fit id videatur venisse. Illud potest queri si etiam impuberi sit substitutus is qui vendidit hereditatem testatoris an etiam id quod ex impuberis hereditate ad eum pervenit hereditatis pervenit. et puto actioni locum faciat et magis est ne veniat. quia alia hereditas est. licet enim unum testamentum sit. alia tamen atque alia hereditas est. ¶ Plane si hoc actum sit dicendum erit etiam impuberis hereditatem in venditionem venire maxime si iam impuberis hereditate delata venierit hereditas. ¶ Pervenisse autem ad venditorem hereditatis quomodo videtur. quero. Et ego puto ante quidem quam corpora rerum hereditariarum nactus venditor fuerit actiones videri ad eum pervenisse quatenus mandare potest earum rerum persecutionem actionesque tribuere. enim vero ubi corpora nactus est. vel debita exegit plenius videri ad eum pervenisse. Sed et si rerum venditarum in hereditate vendita pretia fuerit consecutus palam est ad eum pretia rerum pervenisse. ¶ Illud tenendum est eum effectu videri pervenisse. vel prima ratione id cum quod legatorum nomine quis prestiterit non videtur ad eum pervenisse. Sed et si quid erit alienum est. vel cuius doti aliquis hominis hereditarium pervenisse merito negabitur. Sed in rerum autem venditarum et contrarium prestita prestari ratio equitatis exigit vel suadet. ¶ Non tamen autem quod ad venditorem hereditatis pervenerit. Sed et quod ad heredem eius ex hereditate pervenit emptori restituendum est. et non solum quod iam pervenit sed et quod postea pervenerit restituendum est. ¶ Sed et si quid dolo malo eorum factum est quo minus ad eos perveniat. et hoc emptori prestandum est. ¶ Fecisse autem dolo malo quo minus perveniat videtur [illegible] venierit aut egerit dolo malo et aliquid vel etiam accepto quem liberavit vel [illegible] adipisceretur que ne hereditati acquireretur. vel ne ei [illegible] venditoris si lata culpa possit adipisci. Sed et si non dolo [illegible] ¶ Deperdita autem et diminuta amiserit aliquid. utique tenebitur [illegible] non prestabitur. ¶ Si filio quesita sine dolo. [illegible] venditor [illegible] ob debitum a filio suo quem potestate est an venditor hereditatis [illegible] hereditas venditionis [illegible] prestare debeat emptori sua esse servo [illegible]

tori tuisti est. quod dum tertius creditor [illegible] filii sui uenit isti
rem usum in uenatur praestare eum debere. Solet quaeri an si quid
lucri ceperit heres ... uenditor hereditatis ... emptori restituere id
debeat. et ait ... Haec quaestio tractatur. l. vii. dig. ... quod non
debebatur exegerit ... heredem quod non debitum soluit non
reputare. nam hoc quantum ... emptor praestet quod non debitum
exegerit. nam ab eo consequitur quod non debitum praestitit. Sim
autem condempnatus praestiterit hoc solum heredi sufficit esse condempna
tum sine dolo malo. suo etiam si maxime creditor non fuit ...
condempnatus heres quia mihi placet. Non solum autem
hereditarias actiones sed etiam eas obligationes quas ipse heres con
stituit dicendum est praestare debere emptori eum. Itaque ...
... acceperit ab hereditario debitore. ipsam hanc actionem
quam heres habet praestare emptori debebit. Sed et si nouauerit
uel in iudicium deduxerit actionem praestare emptori debebit. ipsam
hanc actionem. quia natura est. Sicuti lucrum omne ad emptorem
rem hereditatis respicit ita damnum quoque debet ad eundem re
spicere. denique si res hereditaria heres uendiderit ac si pro hac fuerit
condempnatus non habet contra emptorem actionem. quia non ideo condemp
natur quod esset heres. sed quod uendidit. Sed si pretium rei distractae
tori hereditatis dederit uideamus an locus ex uendito sit actio
... locum esse. Si uero ipse uenditor dederit aliquod pro
hereditate siue procuratori eius siue alius ... dum neg
... locus ex uendito actioni dum modo si aliquid absit
uenditori hereditatis. Ceterum si nichil absit consequens est
dicere non competere ei hanc actionem. Apud iulianum
scriptum est si uenditor hereditatis exceperit seruum sine peculio et
eius nomine cum eo fuerit actum de peculio et de in rem uerso iudicium
... consequi quod praestiterit eius peculii nomine quod emptorem se
debeat. aut quod inter defuncti uersum est. hic enim casibus et alie
num emptori soluit et ceteris eius suo nomine condempnetur. Quid
ergo si seruum cum peculio exceperit uenditor hereditatis conuenit
quod de peculio praestitit. Marcellus l. vi. dig. non repetere eum
scripsit si hoc modo actum est. ut quod superfuisset ex peculio ha
beret. At si hoc actum est. recte repetere eum posse ait. Si uero
nichil expressum inter eos conuenit. sed tantum modo peculii mentio
facta est. cessare ex uendito actionem constat. Si uenditor he
reditatis sibi exceperit quarum nomine damni infecti promissi
fuerat. interest quod actum sit. Nam si ita exceperit ut damni
quoque infecti stipulationis honus sustineret. nichil ab emptore
consequetur. Si uero id actum erit. ut emptor hoc ...
exsoluerit ad illud honus stipulationis pertinebit. Si ...
rebit quod actum sit uerisimile est id actum ...
nomine quod ... uenditorem datum fuit honus ad emptorem ...
... ad heredem pertineat. Si ...
tatem scio uendiderit ... hereditatis ...
titio uendiderit. an ex persona uenditoris hereditatis ...
agi possit. Et ait ... quod uenditor hereditatis ...
... ab hereditatis emptore consequitur ...
... alius heres extitisset. quod uenditor ...
hereditatis eo nomine praestitisset. id ex uendito actione consequi
ab eo potuisset. Nam et si duplicata hominis a se ...
fuissem et ei heres extitissem ... hereditatem ...
disse ... eo nomine re ... Si quod publicum ue
... nomine praestitit uenditor hereditatis consequi ...
dice agnoscere emptorem ei hoc debere. Namque ...
... nomine aliquid ...
erit dicendum. Quod si funeris facto heres uendiderit hereditatem
tatem an impensam funeris ab emptore consequatur. et ait labeo
emptorem impensam funeris praestare debere. quia etiam in quod impen
sam hereditariam ... et trebatius et iauolenus putant esse ue
rum. ego arbitror. Cum quis debitori suo heres extiterit
confusione creditor esse desinit. Sed si uendidit hereditatem
aequissimum uidetur emptorem hereditatis uice heredis optinere ideo
... teneri uenditori hereditatis siue cum moriatur testator debu
... post mortem debere desiit. a ... uenditore here
... indiem debeatur siue sub conditione et postea condi
tio extitisset ... actio esse potuit
ne forte ... cum hereditario non est eum emptore
agat. ... hereditatis ... hereditate
te ex uendito ... ad emptorem ut fructuum ...
... Sed si ... uenditor ... praestitit sed quoque nomine
obligatus sit ... heredi ... agi potest cum emptore.
... Si uenditor hereditatis ... certam pecuniam sine do
lo malo et culpa perdiderit ... emptori teneri.
... Si nomen sit distractum ... l. viii. di. scrib.
... debitorem autem esse ... aliud queuntur.

Paul. l. Et si quidem sine exceptione quasi nusquam ... actu
... sed si certe summae debitor dictus sit ... summam
tenetur uenditor. Sed si certe sit nichil debeat quam ... emptor
Ulp. l. Emptori nominis etiam pignoris persecutio praestari ...
debet. eius quoque quod postea uenditor accepit. nam beneficium
uenditoris prodest emptori.
Ulp. l. Cum hereditatem aliquis uendidit. esse debet hereditas
ut sit emptio nec enim ... emitur ut in uenatione et
similibus sed res. quae si non est. non contrahitur emptio et ideo pretium con
Iauol. l. Quod si nulla hereditas ad uenditorem ... dicet
pertinuit. quantum emptori praestare debeat. ita distinguere oportet
debit. ut si est quidem aliqua hereditas sed ad uenditorem non pertinet
ipsa extimetur. Si nulla est de qua actum uideatur pretium ideo quod
uenditio non ualet pretium. dum taxat et si quid in eam rem impensum
est emptor a uenditore consequatur.
Aur. l. Et si quid emptoris interest.
Iauol. l. Quod si in uenditione hereditatis id actum est. si quid
iuris esset uenditoris uenire. nec postea quicquam praestitum iri quam
ad uenditorem hereditas non pertinuit nichil etiam praestabitur.
quia id actum esse manifestum est ut quemadmodum emolumentum
negotiationis ita periculum ad emptorem pertineret.
Ulp. l. Nam hoc modo admittitur esse uenditionem si qui sit ...
... est tibi emptam et quae spes hereditatis ipsum enim incertum uenue
Aur. l. Et ... intelligendum est. ... neat ut ...
... ad se non pertinere ita uendiderit. nam tunc ex dolo tenebitur.
Aur. l. Quod si sit hereditas et si non ita conuenit. ut quod
iuris haberet uenditor emptor haberet. tunc heredem se esse praestare debet.
illo non adiecto liberabitur uenditor si ad eum hereditas non pertinet.
Ulp. l. Qui filii fa. nomina uendidit actiones quas contra
patrem habet praestare debet si hereditas uenierit uenditoris fuerit
res hereditarias debet. quanti autem hereditas est nichil interest.
Paul. l. Nisi de substantia eius affirmauerit.
Gai. l. Si quasi heres uendideris hereditatem cum tibi ex senatus
consulto trebelliano restituta esset hereditas. quanti emptoris interest
Ulp. l. Nomina eorum qui sub conditione uel in diem ... tenebere.
debet. et emi et uenire solent. et enim res est quae emi et uendi potest.
... Si ex pluribus heredibus unus ante quam ceteri adirent
hereditatem ... peculium quae sub pena debebatur a testatore esse
soluit ... uendiderit. nec a coheredibus suis propter egesta
tem eorum quicquam seruare potest cum emptore hereditatis uel ex stipula
tu uel ex uendito recte experitur. omne enim pecuniam heredi
tario nomine data eo manifestum est. quod in uenditio familiae heredis
deducitur. propter quod nichil amplius unusquisque a coheredibus suis con
sequi potest quia quod tamquam heres impenderit.
Paul. l. Mutum interest an sub conditione aliqua obligatio uenie
at. an cum ipsa obligatio sub conditione sit pure ueneat. priore
enim casu deficiente conditione nullam esse uenditionem posteriore
re uero seruam uenditionem consistere. Emam si titius tibi .xx. aure
os sub conditione debeat. et ego a uiste nomen eius emam confesti
ex empto agere potero ut uel acceptum ei facias.
Hermog. l. Si hereditatem mihi lucii titii uendideris. ac postea
debitori heres eidem extiteris actione ex empto teneberis quod si plu
rius etiam nulla propositione prodit eum quasi ipse creditori suo he
res extitit et hereditatem uendidit.
Paul. l. Venditor ex hereditate interposita stipulatione rem
hereditariam persecutus alii uendidit quaeritur quod ex stipulatione pre
stare debeat. nam bis utique non committitur stipulatio utrum
ne pretium debeat et quid si postea quam rem uendiderit heres interes
sit stipulatori credimus pretium in stipulationem uenisse. Quod si ante
decessit stipulatori deinde res natura est. tunc res debebit. Si ergo
hominem uendiderit ut decesserit an pretium eius debeat. non enim
debet stichi promissor si eum uendiderit mortuo eo si nulla mo
ra praecesserit. Sed ubi hereditatem uendidi et postea rem certam uen
didi. potius uideri ut negotium ei agam potius quam hereditatis.
Sed hoc iure singulari non potest credi. Nam si eundem hominem
uendiderim. nec dum tibi tradito eo et alii quoque uendiderim
pretium quod accepero. mortuo eo uideamus ne nichil tibi debe
am ex empto. quia moram in tradendo non feci pretium enim hominis
uenditi. non ex re sed propter negotiationem percipitur et sic fit
quasi alii non uendidissem. Tibi enim rem debebam ex empto
non actionem. at cum hereditas uenit tacite hoc agi uidetur ut si quid
tamquam heres feci id praestem emptori quasi illius negotium agam
quemadmodum fundi uenditor fructus praestare hoc fidei ratione
quamuis si neglexisset ut alienum nichil ei imputari possit nisi
culpa ei arguetur. Quod si rem quam uendidi alio possidente
petii et litis extimationem accepi utrum pretium alii debeo. an rem
utique utique rem non enim actionem ei. sed rem praestare debeo. Sed

Seruum decesserit. uel propter furtum [illegible] auxilio
eui[lle]. [illegible] emptorem pertinebit. [illegible] culpa [illegible]
ut possit uenditor actiones suas prestare debebit. non tamen etiam
estimationem quoque. nam erat tractatum tradere exceptio debitio
Scev. l. H ereditatis uendite pretium pro parte accepit reli
quum emptorem non soluente. Quesitum est an corpora hredi
taria pignoris nomine teneantur. respondit nichil proponi cur non te
Eiusdem l. V enditor actionis quam aduersus [illegible] habebat
principalem reum habet omne ius quod ex ea causa ei competit. et aduer
sus ipsum reum. quia aduersus intercessorem huiusmodi actionem cedere
debet nisi aliud actum est. Nomine uenditoris quod ob eui
ctionem uel exactione fuerit consecutus in integrum emptori
Alb. l. H ereditatem cornelii [illegible] restitui compellat.
uendidisti debitor eius [illegible] hredes cornelius legauerat
priusquam legatum ab emptore peteret te fecit heredem. uerte
puto emuendito te actum ut tibi prestetur. quia id eo minus
hreditatis uenerit. ut id legatum prestaret emptor nec quicquam
interest utrum titio qui te heredem fecerit pecunia debita fuerat an
Iul. l. S i lege excepto fundo hreditario [illegible] legatario.
uenit hreditas. deinde ei fundi nomine uenditor aliquid acceperit.
debet id prestare emptori hreditatis. Paulus. immo semper quererem
[illegible] quod actum fuerit. si autem id non apparebit prestare
non debebit emptori uenditor. Nam id ipsum etiam hreditatem
cum peruenisse uidebitur non secus ac si eum fundum in hreditate
uendenda non excepisset. De rescindenda uenditione et quando liceat ab empto
recedere. Rubrica.

Pomp. l. C elsus [et] filius putabat [illegible]
si uendidissem michi filio familias rem peculiarem et si conueniat
ut habeatur ab ea uenditione inter patrem et filium [illegible]
uenit debere ne sicut patre solo pactus si filius non possit li
berari. quero utrum ne nichil agatur ex ea pactione an uero
ergo quidem liber filius maneat obligatus. Sicuti si pupil
lus sine tutoris auctoritate pacisceretur. ut is quidem liberatur
non etiam qui eo pactus est. Nam quod aristo dixit. posse
pacisci ut unus maneat obligatus non est uerum quia pluri
um consensu habitum pacto ab emptione non posse. et ideo si
ab una parte renouatus sit contractus. dicit non ualere huiusmodi
pactionem. Sed dicendum est patre paciscente. et liberato eodum
tmo. filium quoque obit liberari.
Iul. l. S i quam rem a te emi. eandem rursus [illegible] te pluris
minorisue uenero discessimus a priore emptione. quoniam cum
dum res integra est conuentione nostra infecta fieri emptio. qui
nulla prestetur. Sed non possumus eadem ratione uti post pre
tium solutum emptionem infectam facere non possumus.
Paul. l. E mptio et uenditio sicut consensu contrahitur. ita con
trario consensu resoluitur antequam fuerit res secuta. Ideo
quesitum est. si emptor fideiussorem acceperit. uel uenditor stipu
latus fuerit. an nuda uoluntate resoluatur obligatio. Iulia
nus scribit. ex empto quidem agi non posse quia bone fidei iudicio ex
ceptiones pacti insunt. an autem fideiussori utilis sit exceptio
uidendum. et puto liberato reo et fideiussorem liberari. Item uen
ditorem ex stipulatu agentem exceptione summoueri oportet.
Idemque iuris esset si emptor quoque rem in stipulationem deduxerit.
Iul. l. P roculus notat. Si emptio contracta sit tege puta
aut lanceis. pactus sit uenditor. ne alterutrius emptio maneat.
et. puto resolui obligationem huius rei nomine dum taxat.
Paul. l. C um emptor uenditori uel emptori uenditor accep
tum faciat uoluntas utriusque ostendit id agi ut a nego
tio discedatur. et perinde habeatur. ac si conuenisset inter eos
ut neuter ab altero quicquam peteret. Sed ut euidentius appareat
acceptilatio in hac causa non sua natura. sed potestate conuentionis ua
let. Emptio nuda conuentione dissoluitur. si res secuta non sit
Mortuo autem homine perinde habenda est uenditio. ac si traditus
fuisset ut puta cum uenditor liberetur. emptori homo pereat. quare
nisi iusta conuentio interuenerit actiones ex empto et uendito ma
Pomp. l. S i conuenit ut res que uenit si intra [illegible] nebit.
[illegible] tempus displicuisset redderetur ex empto actio est. ut scribit. pu
tat. aut proxima emptio in factum datur.
Iul. l. S i id quod pure emi sub condicione rursus emam. ni
chil agitur posteriore emptione. Si pupilli per quam inter
uenerat qui a te sine tutoris auctoritate. deinde tutore auctore
re emat. quamuis uenditor iam ei obligatus fuit tamen quia pu
pillus non tenebatur. renouata uenditio efficit ut inuicem
obligati sint. Quod si a te tutoris auctoritas interuenit. deinde
sine tutore auctoritate. emit nichil actum est posteriore emptione.
Idem postea quam is sine tutoris auctoritate pactus fuit ut
discedatur ab emptione. an perinde sit. atque si ab initio sine
tutoris auctoritate a pupillo emisset. Uer[um] etsi ipse non teneatur. sed

[illegible] gente eo retinendo cum pretium. Sed nec illo sine ratione
[illegible] tur quamquam [illegible] emptio sit contracta. nam etsi
fieri conuenire eo pacto [illegible] capitum sit. maxime
[illegible] erit esse [illegible] prius.
Scev. l. S [illegible] pupillum tutor defuncto [illegible] septius
[illegible] ignorante [illegible] uideretur seruo hreditario qui pu
pillo [illegible] subscripsit [illegible] eo priusquam emptio per
ficeretur a uenditore [illegible] titium suum ipse uendi
non idcirco actionibus [illegible] uenditor subscripse
rat. sed suo nomine pro ea actione.
Iul. l. F undus qui titii erat ob [illegible] rei publi
ce uenit. Sed cum lucius titius debitor presens esset. paratum
se esse uectigal exsoluere. [illegible] cum minoris uendisset fundus
quam debiti summa erat pro [illegible] residui uendidit. [illegible] cum
restitui uellet lucio titio. Quesitum est an possit suam possessionem
antequam ei restituetur inuitis [illegible] titii fundus emptus est
recipere. non priusquam emptori pretium esset iuratum uel si pretium
non dum esset ab emptore solutum uectigal satisfactum esset.
Iab. l. S eius lucio titio emit fundum lege dicta ut
si ad diem pecuniam non soluisset. res inempta fieret. Seius pre
tium presenti die soluta defuncto uenditore filius eius pupilla
[illegible] ipse seius tutor cum aliis [illegible]. nec contutoribus pre
tium secundum legem [illegible] nec rationibus tutele retulit.
Quesitum est an inrita emptio facta esset. respondit ea quae proponerentur
ineptam uideri. Emptor prediorum cum suspicaretur me
tu [illegible] eius personam ei controuersiam [illegible] pactus est cum uen
ditore. ut ex pretio aliqua summa apud se remaneret. donec emptori
fideiussor daretur a uenditore. postea uenditor cum lege inse
ruit ut si ex die pecunia omnis soluta non esset. ut uenditor emptori
[illegible] uisse nollet. inuendita esset. fundi ea de aduersario alia
mulier [illegible] uenditor superauit. cum altera transegit. ita ut sine
questione emptor predia possideret. Quesitum est cum fideiussor
datus non est [illegible] omnis pecunia secundum legem suis diebus soluta sit
a predia [illegible] dicta sit. respondit si conuenisset ut non prius pecunia
solueretur quam fideiussor uenditoris eius daretur. nec id fide
est cum per emptorem [illegible] obstaret quo minus fieret non posse postea
ex lege [illegible] rem. De periculo et comodo rei uendite. Rubrica.

Ulp. l. [illegible] uini uenditum acetierit uel quod
aliud [illegible] uitii emptoris erit dampnum. Quemadmo
dum uinum est effusum uel uasis contusis. uel alia qua ex causa. Sed
si uenditor se periculo subiecit. in id tempus periculum sustinebit
quoad se subiecit. Quod si non designauit tempus eatenus peri
culum sustinere debet quoad degustetur uinum uidelicet quia tunc
plenissime ueniet cum fuerit degustatum. Aut igitur conuenit quo
ad periculum uini sustineat. et eatenus sustinebit. aut non conue
nit. et usque ad degustationem sustinebit. Sed si nondum sit de
gustatum. signatum tamen ab emptore. uasa uel dolia consequenter
dicemus. adhuc periculum esse uenditoris nisi aliud conuenit.
Sed et custodiam ad diem mensure uenditor prestare debet pri
usquam enim admetiatur uinum prope quasi nondum uenit. post men
suram factam uenditoris desinit esse periculum. Et ita in mensura pe
riculo liberatur. si non admensum uendidit. sed forte in pluras
uel singula dolia. Si dolium signatum sit ab emptore traditum
aut traditum uideri. Labeo quidem scribit magis esse ut nos sibi im
tendit signari soleat quam ut traditum uideatur. Licet autem
uenditori uel effundere uinum si diem ad metiendum prestitit. nec
intra diem admensum est. effundere autem non statim poterit prius quam
testato denuntiet emptori. ut aut tollat uinum aut sciat
futurum. ut uinum effunderetur. Si tamen cum posset effundere non ef
fudit. laudandus est potius. Eapropter mercedem quoque doliorum
potest exigere. Sed ita demum. si interfuit eius inania esse uasa. in quibus
uinum fuit uelut si locaturus ea fuisset. uel si necesse habu
it alia conducere dolia. Commodius est autem conducere uasa. nec
reddi uinum. nisi quanti conduxerit ab emptore reddatur. aut
uendere uinum bona fide. id est quatenus sine piculo in comodo fieri
potest operam dare. ut quam minime detrimento sit ea res emptori.
Si doliare uinum emeris. nec de tradendo eo quicquam conuene
rit. id uideri actum ut ante euacuarentur quam ad uindemiam
opera eorum futura sit necessaria. Quod si non sit [illegible]
dum est quod ueteres putauerunt. per corbem uenditorem mensuram
facere effundere. Ueteres enim hoc [illegible] mensura sua fecerunt
si quanta mensura esset non appareret. [illegible]
Gai. l. H [illegible] ita uasa necessaria. Si uero
[illegible] noua [illegible] solet is diei spectandus est.
[illegible] quem emerit [illegible] tolli posset. Custodiam autem ante
quo ex quo uend[illegible] prestare uenditorem oportet. utrum
ad metiendi die [illegible]

plenam diligentiam praestet. an vero dolum dumtaxat videamus. Et puto eam diligentiam venditorem exhibere. ut fatale damnum vel vis magna sit excusata.

Paul. l. r. Custodiam autem venditor talem praestare debet. quam praestant hi quibus res commodata est. ut et diligentiam praestet exactiorem quam in suis rebus adhiberent.

Pap. l. r. Si quis vina vendiderit et intra diem certum degustanda dixerit. deinde per venditorem steterit quo minus degustarentur. utrum periculum dumtaxat periculum a corruptione vini convenit venditorem praestare debere. an vero etiam die praestito. ut si forte corrupta sit postea quam dies degustandi praeterierit periculum ad venditorem pertineat. An vero magis emptio sit soluta quasi sub condicione venierit. hoc est si intra diem illum fuisset degustata. Et interest quod actum sit. Ego autem arbitror si hoc in occulto erit. debere dici emptionem manere. periculum autem ad venditorem respicere etiam ultra diem degustandi praefinitum quia per ipsum factum est. Si in aversione vinum venierit custodia tantum praestanda est. Ex hoc apparet si non ita vinum venierit ut degustaretur. neque acorem neque mucorem venditorem praestare debere. sed omne periculum ad emptorem pertinere. Difficile autem est ut quisquam sic emat ut non degustet. Quare si dies degustationis adiectus non erit. quandoque degustare emptor poterit et quoad degustaverit periculum acoris et mucoris ad venditorem pertinebit. Dies enim degustationi praestitutus conditionem meliorem emptoris facit. Vinum autem per aversionem venditum finem custodiae est advehendi tempus. Quod ita erit accipiendum si adiectum tempus est. Ceterum si non sit adiectum videndum est ne infinitam custodiam non debeat venditor. et verius est secundum ea quae supra ostendimus. aut interesse quid de ea re actum sit. aut denuntiare ut tollat vinum. Certe antequam ad metiendum veniat. prope necessaria debet advehi vinum.

Paul. l. r. Si per emptorem steterit quo minus ad diem vinum tolleret. postea nisi quod dolo malo venditoris interceptum esset non debet ab eo praestari. Si vero ubi gravi ad horam certam ex vino quod in cella esset venierit. si id admensum est donec admetiatur omne periculum venditoris est. nisi id per emptorem fiat.

Pomp. l. r. Si vina emeris exceptis acidis et mucidis || ac ... periculum ad te. quamvis id emptoris ea exceptione sit tantum acida et mucida non venisse. Namque iniustus emptor accipere non cogitur. iniquum esset periculum venditori vel aliam vendere.

Paul. l. r. Id quod post emptionem fundo accessit per alluvionem vel perit ad emptoris commodum incommodumque pertinet. Nam et si totus ager post emptionem flumine occupatus esset periculum esset emptoris. sic igitur et commodum eius esse debet. Quod venditur in modum agri cedere debet. nisi id actum est ne cederet. Ad quod non venit in modum. certe iam est fundi ipsum actum est ut cederet. veluti viae publicae vel limites vel quae fundum tangit. Cum vero neutrum dictum est cedere non debent. Et ideo nominatim caveri solet ut luci viae publicae quae in fundo sint totae in modo cedant.

Ulp. l. r. Necessario sciendum est quando perfecta sit emptio. Tunc enim sciemus cuius periculum sit. Nam perfecta emptione periculum ad emptorem respiciet. Et si id quod venierit appareat quid quale quantum sit. et pretium et pure venierit. perfecta est emptio. Quod si sub condicione res venierit. si quidem defecerit condicio nulla est emptio. sicuti nec stipulatio. Quod si exstiterit. Proculus et Octavenus emptoris esse periculum aiunt. Idem Pomp. l. viiii. probat. Quod si pendente condicione emptor vel venditor decesserit. constat si exstiterit condicio heredes quoque obligatos esse. quasi iam contracta emptione in praeteritum. Quod si pendente condicione res tradita sit. emptor non poterit eam usucapere pro emptore. et quod pretii nomine solutum est repetetur. et fructus medii temporis venditoris sunt. sicuti stipulationes et legata condicionalia perimuntur si pendente condicione res exstincta fuerit. Sane si res exstent licet deteriores effectae. potest dici esse damnum emptoris. Si vina res venierit et ille fuerit emptus. sive navis ex Asia venit sive non venerit. videri perfectam esse venditionem quam certum sit eam continuum esse. Cum usum fructum vendideris. interest utrum ius vendidisti. quod solum tuum sit vendas. an vero in ipsum corpus quod tuum sit usum fructum vendas. Nam priore casu etiam si tu moriaris nihil heres tuus debebit. heredi autem meo debebit. Posteriore casu heredi meo nihil debebitur. heres autem tuus debebit.

Paul. l. r. Si post perfectam venditionem antequam emptio contraheretur arbores ventorum vi deiectae sunt. An haec magis ad emptorem

debeant. Quaeritur. et responsum est non deberi. quia eas non emerit cum ... Sed si ignorans antequam fundum emeret deiectas fuisse. venditor autem sciebat. ne admoneret emptorem deiectas arbores esse. venditor autem sciens. ne admonuit. quia emptoris interfuit. re ex stimandam esse sicut venierunt. Hoc ipsum convenisse

Ulp. l. r. Si in venditione condicionali hoc ipsum convenisset ut res periculo emptoris servaretur. puto pactum valere. Item l. r. Fundi nomine emptor agere vi. dig. ... si non potest cum partis mensura fieret in undatione aquarum aut chasmate. aliquo casu pars interierit fundi.

Alph. l. r. Si vendita insula combusta esset. cum incendium sine culpa fieri non possit. quid iuris sit. respondit. quia sine patris familias culpa fieri potest. neque si servorum negligentia factum esset. continuo dominus in culpa erit. Quamobrem si venditor eam diligentiam adhibuisset in insula custodienda quam debent homines frugi et diligentes praestare. si quid accidisset nihil ad eum pertinebit.

Paul. l. r. Lectos emptos aedilis cum in via publica positi essent concidit. si traditi essent emptori aut per eum stetisset quominus traderentur. emptoris periculum esse placet.

Iul. l. r. Cumque cum aedile suo non iure fecisse. habiturum actionem legis Aquiliae. aut certe cum venditore ex empto agendum esse. ut is actiones suas quas cum aedile habuisset ei praestaret.

Paul. l. r. Quod si neque traditi essent neque emptor in mora fuisset quominus traderentur. venditoris periculum erit. Materia empta si furto perisset postquam tradita esset. emptoris esse periculum respondit. si minus venditoris. Videri autem trabes traditas quas emptor signasset.

Gai. l. r. Si vina quae in doliis erant venierint. eaque antequam ab emptore tollerentur sua natura corrupta fuerint. si quidem de bonitate eorum affirmavit venditor tenebitur emptori. quod si nihil affirmavit. emptoris erit periculum. quia sive non degustavit sive degustando male probavit. de se queri debet. Plane si cum intellegeret venditor non duraturam bonitatem eorum usque in eum diem quo tolli deberent. nec admonuit emptorem. tenebitur ei quanti eius interesset admonitum fuisse.

Iavol. Servum emptor si eum conductum rogavit donec pretium solveret. nihil per eum servum acquirere poterit. quoniam non videtur traditus is cuius possessio per locationem retinetur a venditore. Periculum eius servi ad emptorem pertinet. quod tamen sine dolo venditoris fiat.

Idem l. r. Illud sciendum est cum moram emptor || adhibere coepit. iam non culpam sed dolum malum tantum praestandum a venditore. Quod si per venditorem et emptorem mora fuerit. Labeo quidem scribit emptori potius nocere quam venditori moram adhibitam. Sed videndum est ne posterior mora damnosa ei sit. Quid enim si interpellavero venditorem et non dederit id quod emeram. deinde postea offerente illo ego non acceperim. Sane hoc casu nocere mihi deberet. Sed si per emptorem mora fuisset. deinde cum omnia integra essent moram venditor adhibuerit cum posset se exsolvere. aequum est posteriorem moram venditori nocere.

Pap. l. r. Habitationum honoribus morte finitis liberatur emptor domus. ob ea cum venditore non tenebitur si nihil aliud convenit. quia ut habitatio sic secundum defuncti voluntatem super pretium vicissim praestaretur. Ante pretium solutum dominii quaestione mota pretium emptor solvere non cogetur. nisi fideiussores idonei a venditore eius evictionis nomine offerantur.

Herm. l. r. Venditori si emptor in pretio solvendo moram fecerit. usuras dumtaxat praestabit. non omne omnino quod venditor mora non facta consequi potuit. veluti si negotiator fuit et pretio soluto ex mercibus plus quam ex usuris quaerere potuit.

De servis exportandis. et si mancipium ita venierit ne manumittatur. Rubrica.

Ulp. l. r. Si fuerit distractus servus ne aliquo loco moretur. qui vendidit in ea condicione est ut possit lege remittere. ipse Romae retinere. quod Pap. l. ii. resp. scripsit. Proprie domini enim in quo securitatem custodit lex ne periclitetur.

Marc. l. r. Exportandus si venierit ab urbe || subicitur. Qua in provincia morari potest. nisi specialiter prohibitum fuit.

Paul. l. r. Si quis hac lege venierit ut intra certum tempus manumittatur. si non sit manumissus liber sit. Si tamen is qui vendiderit in eadem voluntate perseveraret. heredis voluntatem non exigendam.

Marc. l. r. Si minor xx. annis servum tibi || quam hac vendidit et tradidit ut eum manumitteres. nullius momenti est traditio. quamquam eum emere tradiderit ut cum xx. annos ipse expleverit manumittas. Non enim multum facit quod distulit libertatis praestationem. Lex quippe consilio eius qui parum firmo

Pap. l. r. Qui pacto venditoris pomerio || ... cuiuscumque civitatis interdictum est. urbe etiam interdictum esse videtur. quod quidem alias cum principum mandatis percipitur.

naturalem etiam habet intellectum ne scilicet [illegible]

Pap. l. v. Si venditor ab emptore caverit ne sua manumitteretur neve prostituatur, et aliquo facto contra quam [illegible] maioribus fuerit exceptum evincatur aut libera iudicetur et ex stipulatu pena petatur, doli exceptionem quidam obstituram putant. Sabinus non obstituram. Sed ratio faciet ut [illegible] si ne manumitteretur exceptum est. Nam incredibile est manumittentis actum, ac non potius de effectu dispositum cogitatum. Ceterum si ne prostituatur exceptum est, nulla ratio occurrit cur pena peti exigique non debeat, cum ancillam contumelia affecerit et venditoris affectionem forte simul et verecundiam leserit. Etenim ad remota quoque stipulatione placuit ex vendito esse actionem. Si quid emptor est quia lege venditionis cautum est fecisset, aut non fecisset, nobis aliquando placebat non aliter ex vendito propter penam homini irrogatam agi posse quam si pecuniariter venditoris interesset, veluti quod penam promisisset. Ceterum viro bono non convenire credere venditoris interesse quod animo sevientis satisfactum non fuisset. Sed in contrarium me vocat Sabini sententia, qui utiliter agi ideo arbitratus est, quoniam ob hec minoris homo venisse videtur.

Pap. l. x. Servus ea lege venit ne in Italia esset, quod si aliter factum esset, convenit citra stipulationem ut pena praestaretur emptori. Vix est ut eo nomine vindicte ratione venditor agere possit, acturus utiliter si non servata lege in penam quam alii promisit inciderit. Huic consequens erit ut hactenus agere possit, quatenus alii praestare cogitur. Quicquid enim excedit penam, non rei persecutio est. Quod si ut manumitteretur vel ne penitus exportaretur convenit, etiam affectionis ratione recte agetur. Nec videtur hec inter se contraria esse, cum beneficio affici hominem intersit hominis. Enimvero pene non irrogate indignatio solam duritiam continet.

Pap. l. x. Quesitum est si quis propriam servum vendidisset et ut manumitteretur intra certum tempus precepisset, ac postea mutasset voluntatem et emptor nichilominus manumisisset, an aliquam actionem eo nomine haberet. Dixi ex vendito actionem manumisso servo non esse, ut mutata venditoris voluntate evanuisse.

Paul. l. v. Si petitius servum vendidit ea lege ut si Rome moratus esset manus inicere liceret, emptor alii eadem lege vendidit, servus fugit a secundo emptore et Rome moratur. Quero an sit manus iniectio et cui. Respondi: in fugitivo non esse dubitandum, nichil contra legem factum videri, quia nec domino aufertur servo per neque fuga et ibi moratur. Quod si ex voluntate secundi emptoris contra legem moratus sit, potior habendus est is qui auctor fuit legis, quia et potior et magis admovendi emptoris liberandi se eandem legem repetierit, nec possit aliquo modo auferre legem sui venditoris cuius condicio extitit. Illa etiam si pena promissa tenetur, licet ipse quoque stipulatus esset. Sed si contrariam promissa due actiones sint, manus autem iniectio in servum competit. Quod si prior ita vendidit ut si prostituta esset libera esset, posterior ut manum inicere liceret, potior est libertas quam manus iniectio. Plane si prior lex manus habet iniectionem, posterior libertatem, favorabilius dicetur liberam fore, quia utriusque condicio principio admittitur, et sicut manus iniectio ita libertas eximit eam ab iniuria.

Scev. Cum venderet Pamphilam et Stichum, venditioni inserunt pactum conventum ut ne ea mancipia Pamphila et Stichus, quos minore pretio vendiderat, alterius servitutem quam patiantur post mortem, quoniam ei in libertate moraretur. Quesitum est an hec mancipia, de quibus inter emptorem et venditorem convenit, post mortem emptoris vivente ipso libera sint. Respondi secundum constitutionem divi Adriani si hec placitum Pamphilam et Stichum de quibus queritur, si manumissi non sint, liberos non esse. Claudius: divus Marcus ex lege dicta libertatis in venditionibus quamvis non manumissos fore liberos in semestribus constituit, licet vivo tempus emptoris distulit venditor libertatem. Explicit liber xviii. Incipit xix. De actionibus empti et venditi. Rubrica.

Ulp. Si res vendita non tradatur in id quod interest agitur, actionis hec est quod rem habere interest emptoris. Hec autem interdum pretium egreditur si pluris interest quam res valet vel empta est. Venditor si cum sciret deberi servitutem celavit, non evadet ex empto actionem, si modo eam rem emptor ignoravit. Omnia enim que contra bonam fidem fiunt veniunt in empti actionem. Sed scire venditorem et celare sic accipimus, non solum si non admonuit, sed si negavit servitutem istam deberi cum esset ab eo quesitum. Sed si proponamus eum ita dixisse: nulla quidem servitus debetur, verum ne emergat inopinata, non teneor; puto eum ex empto teneri, quia servitus debebatur et hec celavit. Sed si id egit ne cognosceret emptor aliquam servitutem deberi, opinor eum ex empto teneri. Et generaliter dixerim si improbo more versatus sit in celanda servitute teneri, non si securitati sue prospectum voluit. Hec ita vera sunt si emptor ignoravit servitutem, quia non videtur esse celatus qui scit, neque certiorari debuit qui non ignoravit.

Paul. l. v. In emptione modus dicitur est non praestatur ex empto est actio. Vacua possessio emptori tradita non intelligitur si alius in ea legatorum fideive commissorum servandorum causa in possessione sit, aut creditores bona possideant. Idem dicendum est si venter in possessione sit; nam et ad hoc pertinet vacua.

Pomp. l. x. Ratio possessionis que a venditore fieri debeat talis est ut si quis eam possessionem iure avocaverit, tradita possessio non intelligatur. Si emptor vacuam possessionem tradi stipulatus sit et ex stipulatu agat, fructus non veniunt in ea actionem, quia et qui fundum dari stipulatur vacuam quoque possessionem tradi oportere stipulari intelligitur, nec tamen fructuum praestatio ea stipulatione continetur, neque rursus plus debet esse in stipulatione; sed ex empto superest ad fructuum prestationem. Si iter, actum, viam, aqueductum per tuum fundum emero, vacue possessionis traditio nulla est, itaque cavere debes per te non fieri quominus utar. Si per venditorem vini mora fuerit quominus traderetur, condempnari eum oportet utro tempore pluris vinum fuit, vel quo venit, vel quo lis in condempnationem deducitur. Item quo loco pluris fuit, vel quo venit, vel ubi agatur. Quod si per emptorem mora fuisset, estimari oportet pretium quod sit cum agatur, et quo loco minoris sit. Mora autem emptoris esse videtur si nulla difficultas venditorem impediat quominus traderet, praesertim si omni tempore paratus fuit tradere. Item non oportet eius loci pretia spectari in quo agatur, sed eius ubi vina tradi oporteret; nam quod a Brundusio vinum venit, et si venditio alibi facta sit, Brundusii tradi oportet.

Paul. l. v. Si servum michi ignoranti sciens furem vel noxium esse vendideris, quamvis dupli promiseris, teneris michi ex empto quanti mea intererit scisse, quia ex stipulatu agere eo nomine tecum non possum antequam michi quid abesset. Si modus agri minor inveniatur, pro numero iugerum auctor obligatus est, quia cum modus minor invenitur, non potest estimari bonitas loci quod non extat. Sed non solum si modus agri totius minor est agi cum venditore potest, sed etiam de partibus eius, ut puta si dictum est vinee iugera tot esse vel oliveti, et minus inveniatur. Ideoque his casibus pro bonitate loci fiet estimatio.

Pomp. l. ix. Si his tecum convenerit [illegible] estimatio sit, ut vendideris de re legis quam per consequentiam emptionis propria sint, vel ex empto vel ex testamento agere cum eo poterit. Sed si falso existimans se damnatum vendere vendiderit, dicendum est agi cum eo ex empto non posse, quoniam doli mali exceptione actor summoveri potest. Quemadmodum si falso existimans se damnatum dare promisisset, agentem doli mali exceptione summoveret. Pomponius etiam incerti condici posse eum ait ut liberetur.

Pomp. l. x. Tenetur ex empto venditor etiamsi ignoraverit minorem fundi modum esse. Si vendidi tibi insulam certa pecunia et ut aliam insulam meam reficeres, agam ex vendito ut reficias; si autem hoc solum ut reficias eam convenisset, non intelligitur emptio facta, ut et Neratius scripsit. Sed si aream tibi vendidi certo pretio et tradidi ita ut insula edificata partem dimidiam michi retradas, verum est et agere me ex vendito posse ut edificatam michi retradas; quamdiu enim aliquid ex re vendita apud te superest, ex vendito michi actio competit. Si locum sepulchri emeris, prius eum locum antequam mortuus ibi inferatur edificatum a venditore fuerit, possis ad eum redire. Si vas aliquod michi vendideris et dixeris certam mensuram capere vel certum pondus habere, ex empto tecum agam si minus praestes. Sed si vas michi vendideris ita ut affirmares integrum, si integrum non sit, etiam id quod eo nomine perdiderim praestabis michi. Si vero id non actum sit ut integrum praestes, dolum malum dumtaxat praestare te debere. Labeo contra putat, et illud solum observandum ut nisi in contrarium id actum sit, omnimodo integrum praestari debeat; et est verum. Quod et in locatis doliis praestandum Sabinum respondisse Minicius refert. Si tibi iter vendidero [illegible] emi auctorem me laudare possis [illegible] acquirere servitutem volueris [illegible] acquirere servitutem non potuisti, quia est cum me teneri.

dominus in eum fundi non fuisset. Sed si fundum tibi vendidero et iter ad eum fundum accessurum dixero, omnimodo teneor; item eo nomine quod utriusque rei quasi unius venditor obligatus sim. Si filius familias vendiderit, in actiam venditi tenebitur, sicut pater familias tenebitur. Si dolo malo aliquid fecit venditor in re vendita, ex empto eo nomine actio emptori competit. Nam et dolum malum eo iudicio aestimari oportet, ut id quod praestaturum se esse pollicitus sit venditor emptori praestari oporteat. Si venditor sciens obligatum aut alienum vendidisset et adiectum sit neque eo nomine quicquam praestari, aestimari oportet dolum malum eius, quem semper abesse oportet in iudicio empti, quod bonae fidei sit.

Paulus libro. Fundum michi cum venderes deducto usufructu, dixisti eum usumfructum Titii esse, cum is apud te remansurus esset. Si ex empto cum usufructu vindicetur, Titii adversus te non potero, donec Titius vivat; nec in eum eam esse coepit, ut etiam si ei usufructus esset amissus eum fuerit. Nam tunc si capite diminutus vel mortuus fuit Titius, restitui potest a te venditore. Itaque iure cavendum est eum usumfructum Titii esse, cum sit secundum alterum meum.

Paulus libro. Si tibi liberum praedium tradidero, cum servientem tradere deberem, etiam condictio incerti competit michi, ut patiaris eam servitutem quam debuit imponi. Quod si servum praedium michi pro libero tradidero, quod liberum tibi tradere debui, ex empto habebis actionem remittendae eius praedii servitutis gratia quam pati non debebas.

Pomponius libro. Si quis lapides ex fundo emerit et tollere eos nolit, ex vendito agi cum eo potest ut eos tollat.

Ulpianus libro. Non est novum ut duo obligati sint in eandem personam: decedit et concurrit cum emptorisque obligatum venditorem habebat, heres extiterit ei qui eundem venditorem obligatum habuerit; constat duas esse actiones. In eandem personam concurrentes sed ante hereditatem. Debere heredem institutum, si velit, separatim duarum actionum commodo uti ante aditam hereditatem apud venditorem convenire; deinde adita hereditate hereditarium. Quod si prius adierit hereditatem, unam quidem actionem movere potest; sed ita ut pretium actionem utriusque contineat etiam condemnatio. Contrario quoque si venditor venditoris heres extiterit, palam est duas evictiones eum praestare debere.

Ulpianus libro. Ex empto actione is qui emit utitur. Et in primis sciendum est in hoc iudicio id demum deduci quod praestari convenit. Cum enim sit bonae fidei iudicium, nichil magis bonae fidei congruit quam id praestari quod inter contrahentes actum est. Quod si nichil convenit, tunc ea praestabuntur quae naturaliter insunt huius iudicii potestate. Et in primis ipsam rem praestare venditorem oportet, id est tradere. Quaeritur si quidem dominus fuit venditor, facit et emptorem dominum; si non fuit, tantum evictionis nomine venditorem obligat, si modo pretium est numeratum aut eo nomine satisfactum. Emptor autem nummos venditoris facere cogitur. Redhibitionem quoque contineri empti iudicio et Labeo et Sabinus putant, et nos probamus. Animalium quoque venditor caveri debet ea sana praestari; et qui iumenta vendidit solet ita promittere esse bibere ut oportet. Si quis virginem se emere putasset, cum mulier venisset, et sciens errare eum venditor passus sit, redhibitionem quidem ex hac causa non esse, verum tamen ex empto competere actionem ad resolvendam emptionem, ut pretio restituto mulier reddatur. Si quis vinum emerit arrae nomine certam summam dedit, postea convenerit ut emptio irrita fieret. Julianus ex empto agi posse ait ut arra restituatur, utilem quidem esse actionem ex empto etiam ad distrahendam, id est ad emptionem. Ego autem illud quaero: si anulus datus sit arrae nomine et secuta emptione pretioque numerato et tradita re anulus non reddatur, qua actione agendum est: utrum condicatur quasi ob causam datus sit, vel finita sit, an vero ex empto agendum sit? Et Julianus dicet ex empto agi posse. Certe etiam condici poterit, quia iam sine causa apud venditorem anulus est. Etiam si ignorans vendiderit fugitivum non esse praestari emptori oportere, Neratius ait. Idem Neratius etiam si alienum servum vendideris, furtis noxisque solutum praestare debere, ab omnibus receptum ait. Et ex empto actionem esse ut habere liceret emptori caveret, sed autem tradat ei possessionem. Idem ait non tradentem quanti interest condemnari. Satis autem non dantem, quanti plurimi auctorem periculum oportet. Itaque Neratius scribit per omnia haec satis esse quod primum in iudicium; et sequentibus actionibus deducto eo quod praestitum est in venit. Idem Neratius ait: si quid horum non praestetur cum deberet, ita sit nullo deducto condemnationem faciendam. Idem libro ii [illegible] ait: emptorem noxali iudicio condemnatum ex empto actione consequi quanti minimo defungi potuit. Itaque putat et si stipulatum agere et si ne defenderet noxali iudicio si venit, quia manifestum fuit noxium servum fuisse, nichilominus vel ex stipulatu vel ex empto agere posse. Idem Neratius ait venditorem in re tradenda debere praestare emptori ut in iure depositione potior sit. Sed Julianus libro xv Digestorum probat nec in eam traditum sui prior in possessione emptor fuerit; certe igitur ex empto actio, nisi hoc praestetur. Certum tamen non sit, certe igitur ex empto actio nisi per duplae stipulationem litis aestimatio conditio constituitur, ex quibus in venditionibus caveri solet, servitutis et alia re per nomine, de quibus in venditionibus caveri solet. Julianus autem deficiente dupla ex empto nichil consequi posse. Denique libro xx apud Minicium ait, et ego idem putavit: si quis conditionem eam fundi vendiderit, ut intra xxx dies duplam promitteret, postea neque praestaretur et emptor haec fieri intra diem certum non desideraverit, ita demum non teneri venditorem si sciens alienum vendiderit; tunc enim haec fieri, ut per ipsum et per heredem eius emptorem habere liceret. Qui autem alienum sciens vendidit, dolo malo non caret, ideo empti iudicio tenebitur. Sed et verius dolo malum Juliani verissima est arbitror, in pignoribus quoque si sciens creditoris vendiderit. Deinde haec fiunt evicta; non tenetur, nec ad pretium restituendum ex empto actione creditor. Hoc enim multis constitutionibus effectum est. Dolum plane venditor praestabit, denique et si reprimittit de dolo. Sed si non repromisit sciens tamen sibi non obligatum vel non esse eius qui sibi obligavit vendiderit, tenebitur ex empto, quia dolum eum praestare debere ostendimus. Si quis sciens vendiderit et accessit quod dixit omne quod diximus in re distracta, in haec quoque sequenda sunt, ut tamen evictionis nomine non in duplum teneatur, sed in haec tantum obligetur ut emptorem rem habere liceat et non solum per se, sed per omnes. Quid autem habere licere vendidit, videamus quid debeat praestare. Similiter non esse arbitror utrum hoc polliceatur per se venientesque a se personas non fieri quominus habere liceat, an vero pollicetur per omnes. Si per se, non videtur id praestare ne alius evincat. Proinde si evicta res sit, sive stipulatio interposita est, ex stipulatu non tenebitur, sive non est interposita, ex empto non tenebitur. Sed Julianus libro xv Digestorum scribit, etiam si aperte venditor pronuntiat per se heredemque suum non fieri quominus habere liceat, posse defendi ex empto eum in hoc quidem non teneri quod emptoris interest, verum tamen ut pretium reddat teneri. Idem ait: idem esse dicendum et si aperte in venditione comprehendatur nichil evictionis nomine praestitum iri; pretium quidem deberi re evicta, utilitatem non deberi. Neque enim bonae fidei contractus hanc patitur conventionem, ut emptor rem amitteret et pretium venditor retineret. Nisi forte inquid, sic quis omnes istas supra scriptas conventiones recipiet. Quemadmodum recipit ut venditor nummos accipiat, quamvis merx ad emptorem non pertineat, veluti cum futurum iactum retis a piscatore emimus, aut indaginem plagis positis a venatore vel pantheram ab aucupe. Nam si nichil capit, nichilominus emptor pretium praestare necesse habebit. Sed in supra scriptis conventionibus contra erit dicendum. Nisi forte sciens alienum vendiderit; tunc enim secundum supra a nobis relatam Juliani sententiam dicendum est ex empto eum teneri, quia dolo facit.

Celsus libro. Si iactum retis emero et iactare retem piscator noluit, incertum eius rei aestimandum est. Si quod extraxit piscium reddere noluit, id aestimari debet quod extraxit.

Ulpianus libro. Julianus libro xv inter eum qui sciens quid aut ignorans vendiderit differentiam facit in condemnatione ex empto. Ait enim qui pecus morbosum aut tignum vitiosum vendidit, siquidem ignorans fecit, id tantum ex empto actione praestaturum quanto minoris essem empturus, si id ita esse scissem. Si vero sciens reticuit et emptorem decepit, omnia detrimenta quae ex ea emptione emptor traxerit praestaturum ei. Sive igitur aedes vitio tigni corruerunt, aedium aestimationem, sive pecora contagione morbosi pecoris perierunt, quod interfuit idonea venisse erit praestandum. Idem qui furem vendidit aut fugitivum, siquidem sciens praestare debebit quanti emptoris interfuit non decipi. Si vero ignorans vendiderit, circa fugitivum quidem tenetur quanti minoris empturus esset si eum fugitivum scisset, circa furem non tenetur. Differentiae ratio est quod fugitivum quidem habere non licet et quasi evictionis nomine tenetur venditor. Furem autem habere possumus. Quod autem diximus quanti emptoris interfuit non decipi, multa continet, et si alios servos sollicitavit ut fugerent, vel res quasdam abstulit. Et tamen quod si ignoravit quidem furem esse, asseveravit autem bonae frugi et fidum, et cari vendidit, videamus an ex empto teneatur; et puto teneri. Atqui ignoravit; sed non debuit facile quae ignorabat asseverare. Inter hunc ergo et qui scit interest: quoniam qui scit praemonere debuit furem esse, hic non debuit facilis esse ad temerariam indicationem. Si venditor dolo fecerit ut rem pluris venderet, puta de artificio mentitus est aut de peculio, empti eum iudicio

.teneri ait proinde emptori quanto pluris servum emisset si sciret peculiarem esse vel eo artificio esse instructum. ¶ Per contra quoque Iul. lib. xv. scrib. cum te certiorem fecisset relicto herede filio. res quasdam de hereditate. vel instrumenta et mancipia nullius quidem subtraxisset quibus subtractis facile eum minoris valere hereditatem. ut sibi ea venderetur persuasit. an venditi iudicio teneri possit. et ait iure competere actionem ex vendito in tantum quanto pluris hereditas valeret. si hec res subtracte non fuissent. ¶ Idem Iul. dolum solere a venditore praestari etiam in huiusmodi speciem ostendit. Si cum venditor sciret fundum pluribus municipiis legata deberi in tabula quidem conscripsit uni municipio deberi. verum postea legem consignavit si qua tributorum aut vectigalis indictionis vel quo nomine aut ad viae collationem praestare oportet. id emptorem dare facere praestareque oportere. et ait ex empto eum teneri quasi deceperit emptorem. quod sane verum est. ¶ Sed cum in facto proponitur tutores heredes fecisse. quem pupillus vindicabit. quaestionis autem est. an tutorum dolum pupillus praestare debeat. et siquidem ipsi tutores vendiderint eo ex empto teneri. nequaquam dubium est. Sed si pupillus auctoribus eis vendidit in tantum tenetur in quantum locupletior ex eo factus est. tutoribus in residuum pretio condemnandis. quia nec tamen fertur in pupillum post pubertatem hoc quod dolo tutorum factum est. ¶ Offerri pretium ab emptore debet. cum ex empto agitur. et ideo si partem pretii offerat nondum ex empto actio. Venditor enim quasi pignus retinere potest eam rem quam vendidit. ¶ Unde quaeritur si pars sit pretii soluta et res tradita postea evicta sit. utrum eius rei nomine consequitur pretium integrum ex empto agens. an vero quod numeravit ipse doli exceptionem. ¶ Si fructibus iam maturis ager distractus sit. etiam fructus emptori cedere nisi aliud convenit exploratum est. ¶ Sed si locatus ager fuit pensiones utique ei cedere debere. qui locavit. ¶ Item et in praediis urbanis nisi quid nominatim convenisse probatur. ¶ Sed et si quid praeterea venditor nocitum sit actio emptori praestanda est. damni forte infecti. vel aquae pluviae arcendae. vel aquae vel interdicti quod vi aut clam. ¶ Idem si quid ex operis servorum vel vecturis iumentorum vel navium. quaesitum est emptori praestabitur. et si quid peculio eorum accessit. non tamen si quid ex re venditoris. ¶ Si titius fundum in quo nonaginta iugera erant vendiderit et in lege emptionis dictum est in fundo. c. esse iugera. et antequam modus manifestaretur. x. iugera alluvione accreverint. placet mihi neratii sententia existimantis. ut si quidem sciens vendidit ex empto actio competit adversus eum quamvis .x. iugera accreverint. quia dolo malo fecit. nec dolus purgatur. Si vero ignorans vendidit ex empto actionem non competere.
¶ Qui in fundum alienum vendiderit et is ex causa lucrativa meus factus sit. nichilominus ex empto mihi adversus te actio competit. ¶ In his autem quae cum re empta praestari solent. non solum dolum sed etiam culpam praestandam arbitror. ¶ Nam et celsus l. viii. dig. scripsit. cum convenit ut venditor praeceptam mercedem exigat et emptori praestet. non solum dolum sed et culpam eum praestare debere. ¶ Idem celsus l. eodem scrib.
¶ Fundi quem cum titio communem habebas tuam partem vendidisti. et antequam traderes coactus es communi dividundo iudicium accipere. si titio fundus sit adiudicatus. quantum ob eam rem titio consecutus es. id tantum emptori praestabis. Quod si tibi fundus totus adiudicatus est. totum in quod eum emptori tradere. sed ita ut ille solvat quod ob eam rem titio condempnatus es. ¶ Sed ob eam quidem partem quam vendidisti pro evictione cavere debes. ob alteram autem tantum de dolo malo promittere. ¶ Aequum est enim eandem esse conditionem emptoris quae futura esset. si cum ipso actum esset communi dividundo. ¶ Sed si certis regionibus fundum inter te et titium iudex divisit sine dubio partem quae adiudicata est emptori tradere debes. ¶ Si quid post distractum venditori accessit ante traditionem et hoc quoque restitui debet. hereditates quoque per servum adquisitae et legata omnia nec distinguendum est cuius respectu illa sint relicta. ¶ Item quod ex operis servus praestitit venditori emptori restituendum est. ¶ Nisi ideo dies traditionis ex pacto prorogatus est. ut ad venditorem operae pertinerent. ¶ Ex vendito actio venditori competit ad ea consequenda quae ei ab emptore praestari oportet. ¶ Veniunt autem in hoc iudicium in scriptura in primis pretium quanti eam res venierit. ¶ Item usurae pretii post diem traditionis. Nam cum re emptor fruatur equissimum est eum usuras pretii dependere. ¶ Possessionem autem traditam accipere debemus etsi precaria sit possessio. hoc enim solum spectare debemus an habeat facultatem fructus percipiendi. ¶ Praeterea ex vendito agendo consequitur etiam sumptus qui facti sunt in re distracta. ut puta si quid in aedificia distracta erogatum est. Scribit enim labeo et trebatius. esse ex vendito hoc nomine actionem. ¶ Item si in aegri servi curationem quod impensum est ante traditionem. aut si quid in disciplinas in quas verisimile erat etiam emptorem velle impendi. ¶ Hoc amplius labeo ait. Et si quid in funus mortui servi impensum sit. ex vendito consequi oportere. si modo sine culpa venditoris mortem obierit. ¶ Idem si convenerit cum res venierit ut locupletem ab emptore reus detur ex vendito agi posse ut id fiat. ¶ Sunt emptorem pro diviso venditorem convenisset. sicut pro diviso emptor heres vel eius pluris vendidisset eius partem dimidiam venditori praestaret. et heres emptoris plures ea pro diviso vendidisset venditorem ex vendito agendo partem eius quod pluris vendidisset consecuturum. ¶ Si procurator vendiderit et cavit emptori quaeritur. an domino vel adversus dominum actio debeat dari. ¶ Papin. l. iii. responsorum. putat. cum domino ex empto agi posse utili actione ad exemplum institoriae actionis. si modo vel vendendam mandavit. ¶ Ergo et per contrarium dicendum est utilem actionem ex empto domino competere. ¶ Item pap. vendidisse refert. si convenerit ut ad diem pretio non soluto venditori duplum praestaretur in fraudem constitutionum videri id adiectum. quod usuram legitimam excedit. diversam causam commissoriae esse. cum ea sit in eo quod non fenus illicitum contrahatur. sed lex contractui non improbata dicatur.
¶ Si quis conduxerit a procuratore meo a quo emerit an possit agere ex empto. puto actionem ut aut similiter emptioni auditus fruatur. ¶ Sed si quis minor. xxv. annis circumvenit. et huic actionem dabimus ex empto ut diximus in superiore. ¶ Si quis a pupillo sine tutoris auctoritate emerit. ex uno latere constat contractus. nam qui emit obligatus est pupillo pupillum sibi non obligat. ¶ Si in habitationem venditor excepit ut inquilino liceat habitare. vel colono ut per fruiti liceat ad certum tempus magis servius putabat ex vendito esse actionem. denique tubero ait. Si ille colonus damnum dederit emptorem ex empto agentem cogere posse venditorem ut ex locato cum colono experiatur. ut quod fuerit consecutus emptori reddat. ¶ Aedibus distractis. vel legatis ea esse aedium solemus dicere quae quasi pars aedium sunt vel propter aedes habentur ut puta putealia.

P[aulus]. ops. l. — Id est quo puteus operiatur.

Ulp. l. — Item et labra salientes. ¶ Fistule quoque salientibus iunguntur. quamvis longe excurrant extra aedificium aedium sunt. ¶ Item canales. ¶ Pisces autem qui sunt in piscina non sunt aedium nec fundi.

P[aulus]. ops. l. r. — Non magis est quam pulli aut cetera animalia que in fundo sunt.

Ulp. l. r. — Fundi nichil est nisi quod intra se tenet. ¶ Aedium autem multa esse quae aedibus affixa non sunt. ignorari non oportet ut puta seras claves. claustra multa etiam defossa esse nec tamen fundi aut ville esse cons[tat] . ut puta vasa vinaria torcularia. quia hec magis intra sint et si aedificio coherent. Sed vinum et fructus percepti villae non esse constat. ¶ Fundo vendito vel legato. sterquilinium et stramenta emptoris et legatarii sunt. ligna autem venditoris et heredis. quia non sunt fundi tametsi ad eam rem comparata sint. in sterquilinio autem distinctio tertiati probanda est. ut si quidem stercorandi agri causa comparatum sit. emptorem sequatur si vendendi venditorem nisi aliud actum est nec interest in stabulo iaceat. acervus sit. Quae tabulae pictae pro tectorio includuntur. itemque crustae marmoreae aedium sunt. reticuli circa columpnas plutei circa parietes. ¶ Item cilicia vela aedium non sunt. ¶ Item quae insule causa paratum est. si nondum perfectum est quamvis positum in aedificio sit. non tamen videtur aedium esse. ¶ Si ruta caesa excipiantur in venditione ea placuit esse ruta quae eruta sunt. ut arena. creta. et similia. caesa ea esse. ut arbores caesas. et carbones et his similia. ¶ Gallus autem aquilius cuius mela refert. opinionem recte ait. frustra in lege venditionis. de rutis caesis contineri. quasi non specialiter venierit. ad exhibendum de his agi potest. Neque enim magis de materia caesa. aut de tegulis aut de arena caveudum est venditori quam de ceteris quae sunt pretiosiora. ¶ Labeo generaliter scrib. ea quae perpetui usus causa in aedificiis sunt aedificii esse quae vero ad praesens. non esse aedificii ut puta fistulae temporis quidem causa posite non sunt aedium verumtamen si perpetuo fuerint posite. aedium sunt. ¶ Castella plumbea puteorum opercula. epitonia fistulis applumbata. aut quae terra continentur quamvis non sunt affixa. aedium esse constat. Item constat sigilla et columpnas quoque et personas quarum

ductis aqua salire solet, ullo esse. Ea quoque quae ex aedificio detracta sunt ut reponantur, aedificii sunt. At quae parata sunt ut imponantur, non sunt aedificii. Pali quoque hic causa parati sunt antequam collocentur fundi non sunt, sed qui exempti sunt hac mente ut collocentur fundi sunt.

Labeo l. r. Granaria quae ex tabulis fieri solent, ita aedium sunt, si stipites eorum in terra defossi sunt. Quod si supra terram sunt, rutis et caesis cedunt. Tegulae quae nondum aedificiis impositae sunt, quamvis tegendi gratia allatae sunt, in rutis et caesis habentur. Aliud iuris est in his quae detracta sunt ut reponerentur: aedibus enim accedunt.

Gaius l. r. Veteres emptionum venditionumque appellationibus permiscue utebantur.

Idem l. r. Idem est in locatione et conductione.

Paulus l. r. Si sterilis ancilla sit cuius partus venit, vel maior annis .L., cum id emptor ignoraret, ex empto tenetur venditor. Si praedii venditor non dicat de tributo sciens, tenetur ex empto. Quod si ignoraverit non proderit. Quod forte hereditarium praedium emerit, non tenetur. Quamvis supra diximus cum in corpore consentiamus de qualitate dissentiamus emptionem esse, tamen venditor teneri debet quanti interest non esse deceptum, etsi venditor quoque nesciet, veluti si mensas quasi citreas emat quae non sunt. Cum per venditorem steterit quominus rem tradat, omnis utilitas emptoris in aestimationem venit quae modo circa rem ipsam consistit. Neque enim si potuit ex vino puta negotiari et lucrum facere, id aestimandum est, non magis quam si triticum emerit et ob eam rem quod non sit traditum familia eius fame laboraverit. Nam pretium tritici, non servorum fame necatorum consequitur. Nec maior fit obligatio quod tardius agitur, quamvis crescat, si vinum hodie pluris sit, merito, quia sive datum esset haberet emptor sive non: quoniam saltem hodie dandum est quod iam olim dari oportuit. Si de vi fundi venditi vel conducti certa summa habere excusatio eo nomine actio est, quasi in partem pretii ea res sit. Si ita tibi fundum vendidero ut nulli alii eum quam mihi venderes, actio eo nomine ex vendito est si alii vendideris. Idem.

Qui domum vendebat excepit sibi habitationem donec viveret, aut in singulos annos .x. Emptor primo anno maluit .x. dare, secundo anno habitationem praestare. Trebatius ait mutare voluntatis potestatem eum hic, singulisque annis alterutrum praestare posse, quia diu paratus sit alterutrum praestare, tam diu petitionem non esse.

Iul. l. r. Si in qualitate fundi venditor mentitus sit, non in modo, eius tamen tenetur emptori. Pone enim dixisse eum quinquaginta iugera vineae esse et quinquaginta prati, et in prato plus inveniri, esse tamen omnia centum iugera.

Idem l. r. Si quis servum quem cum peculio vendiderat manumiserit, non solum peculii nomine quod servus habuit tempore quo manumittebatur, sed et eorum quae postea acquirit tenetur, et partus ancillae debet quod ex his editis vivit ad eum pervenerit restituturum. Convenit: notat illa praestare venditor ex empto debet quae haberet emptor si homo manumissus non esset. Non continebitur igitur quae si manumissus non fuisset acquisiturus.

Idem l. r. Si servus in quo ususfructus tuus non erat fundum emerit et antequam pecunia numeraretur capite minutus fuerit, quamvis pretium solveris actionem ex empto non habebis propter talem capitis diminutionem, sed debitam actionem adversus venditorem habebis. Ante autem capitis diminutionem nihil interest tu solveris an fructuarius ex eo peculio quod ad te pertinet: nam utroque casu actionem ex empto habebis. Servum tuum imprudens a fure bona fide emi. Is ex peculio quod ad te pertinebat hominem comparavit qui mihi traditus est. Posse te eum hominem mihi condicere Sabinus dicit. Sed si quid mihi abesset ex negotio quod is gessisset, invicem me tecum acturum de peculio. Cassius veram opinionem Sabini rettulit, in qua ego quoque sum. Servo vendente hominem fideiussor venditionis omnia praestare debet in quae obligaretur si pro libero fideiussisset. Nam et in dominum actio sic dabitur ut emptor eadem consequatur quae libero vendente consequi debuisset, sed ultra peculii taxationem dominus non condempnatur.

Idem l. r. Qui pendente vindemia emit, si uvas legere prohibeatur a venditore, adversus eum petentem pretium exceptione uti poterit: si ea pecunia de qua agitur non pro ea re petatur quae venit neque tradita est. Ceterum post traditionem, sive lecta uva calcare sive mustum evehere prohibeatur, ad exhibendum vel iniuriarum agere poterit, quemadmodum si quamlibet rem suam

Ulp. l. r. Si quis cum fundum venderet tollere prohibeatur. Dolia centum quae in fundo esse affirmabat accessura dixisset, quamvis sibi nullum dolum fuisset, tamen dolia emptori debebit.

Paulus l. r. Quod ego venditor accessurum dixit, id integrum ac sanum tradi oportet: veluti si fundo dolia accessura dixisset, non quassata sed integra debet dare.

Idem l. r. Praedia mihi vendidisti et convenit ut aliquid facerem quod si non fecissem poenam promisi. Respondit: venditor antequam poenam ex stipulatu petat, ex vendito agere potest. Et si consecutus fuerit quanti paene nomine stipulatus esset, agentem ex stipulatu doli mali exceptio summovebit. Si ex stipulatu poenam consecutus fuerit, ipso iure ex vendito agere non poterit, nisi in id quod pluris eius interfuit id fieri.

Idem l. r. Qui res sub conditione legata erat, si eam imprudens ab herede emit, actione ex empto poterit consequi emptor pretium, quia non ex causa legati rem habet.

Africanus l. r. Servus quem a me cum peculio emisti priusquam tibi traderetur furtum mihi fecit. Quamvis ea res quam subripuit interierit, nihilominus eo nomine retentionem ex peculio habiturum me ait, id est ipso iure ob id factum minutum esse peculium, eo scilicet quod debitor meus ex causa condictionis sit factus. Nam licet si iam traditus furtum mihi fecisset, aut omnino condictionem eo nomine de peculio non haberem, aut eatenus haberem quatenus ex re furtiva auctum peculium fuisset, tamen in proposito et retentionem me habiturum et, si omne peculium penes te esset, vel quasi plus debito solverim, posse me condicere. Secundum quod dicendum est, si nummos quos servus iste surripuerit mihi, tu ignorans furtivos esse quasi peculiares ademeris et consumpseris, condictio eo nomine mihi adversus te competit, quasi res mea ad te sine causa pervenerit.

Si sciens alienam rem ignoranti mihi vendideris, etiam priusquam evincatur utiliter me ex empto acturum putavit in id quanti mea intersit meam esse factam. Quamvis enim alioquin verum sit venditorem hactenus teneri ut rem emptori habere liceat, non etiam ut eius faciat, quia tamen dolum malum abesse praestare debeat, teneri eum qui sciens alienam non suam ignoranti vendidit. Idem maxime est si manumissuro vel pignori daturo vendiderit.

Neratius l. r. Si rem quam ex empto praestare debebam nondum adeptus fuit quamvis ei custodire debuerim, tamen propius est ut nihil amplius quam actiones persequendae eius praestari a me emptori oporteat, quia custodia adversus vim parum proficit. Actiones autem eas non solum arbitrio sed etiam periculo tuo tibi praestare debeo, ut omne lucrum ac dispendium te sequatur. Et non solum quod ipse periculum acquisivi praestare debeo, sed et id quod emptori iam tradito servo tunc acquisitus fuisset. Uterque nostrum eandem rem emit a non domino, cum emptio venditioque sine dolo malo fieret, traditaque est. Sive ab eodem emimus sive ab alio atque alio, is ex nobis tuendus est qui prior ius eius apprehendit, hoc est cui primum tradita est. Sed si alter ex nobis a domino emisset, is omnimodo tuendus est.

Ulp. l. r. Si quis a me olim quod emisset adhibitis iniquis ponderibus acceperit, uti modo me falleret, vel emptor cum scriptus sit a venditore ponderibus minoribus, Pomponius ait posse dici venditorem sibi dari oportere, atque plus eum petere quod hic ratione. Ergo et emptor ex empto habebit actionem quo contentus esse possit.

Idem l. r. Et si uno pretio res plures emptae sint, de singulis ex empto et vendito agi potest.

Idem l. r. Si fundo vendito in qualitate iugerum captio, ex empto erit actio.

Idem l. r. Si quis fundum emerit qui per eum fundum eundi agendi ius non esset, et in dicto de itinere actuque victus sit, ex empto habebit actionem. Licet enim stipulatio de evictione non committatur quia non est de iure servitutis in rem actio proposita, tamen dicendum est ex empto actionem competere.

Paulus l. r. Venditor domus antequam eam tradat damni infecti stipulationem interponere debet, quia antequam vacuam possessionem tradat custodiam et diligentiam praestare debet, et pars diligentiae custodiendi est hanc interponere stipulationem. Et ideo si id neglexerit, tenebitur emptori.

Idem l. r. Sicut aequum est bona fide emptori alienum dolum non nocere, ita non est aequum eundem propter venditoris sui dolum perdere.

Celsus l. r. Si venditor hominis dixit peculium cum hic .x. non sequi, ad emptorem et si plus habet hoc totum praestet, nisi hactenus est ut dum taxat .x. praestaret. Si minus est, praestare esse decem et talem servum esse ut decem peculii habeat. Si per emptorem stetit quominus mancipium traderetur, periculum partibus in tempus post posse? Servius Sextus Caelius et divus Severus dixerunt, quorum sententia iustissima videtur esse mihi. Firmus a Proculo quaesiit, si ex pluribus castello fistulae sub terra missae aquam ducerent in aequum lateribus circumstructum, an aedium essent, an ut ruta caesa in vineis fixaque aedium

non esset. Item rescripsit referre quod actum [illegible] ergo si nihil agerit emptor neque venditor [illegible] ut plerumque in huiusmodi rebus evenire solet. non [illegible] inclusa edificio partem esse. [illegible]

Modestinus libro v. Quero si quis fundum ita vendiderit. ut id quod venditum datum esse videatur quod inter terminos [illegible] possideret. sciens tamen aliquam partem etiam se non possidere. [illegible] venit emptore. an ex empto iudicio teneatur. Et per generalis adiectio. ad ea que specialiter novit quis [illegible]. nec exceptio opitulari non debet. ne calliditati emptor capiatur si forte se quae hic agnoverit vel emptitius non esset. vel minoris emptus esset. si memoratus de lecto certo fuisset. cum haec ea pars avenerit sit relatum in eius personam qui sic excepit. Servitutes si quae debentur vel debebuntur. Cetera iuris auctores respondent. si certum venditor quibusdam personis certas servitutes debere non admonuerit emptorem ex empto eum teneri debere. quoniam haec generalis exceptio non ad ea pertinere debeat que venditor novit. quaeque specialiter excipere et potuit et debuit. Sed ad ea que ignoravit et de quibus emptorem certiorare nequivit.

Idem. Modestinus libro xi. Si quis cum vendendi emptoris causa vindictam [illegible] quia queritur fuit ex empto actio convenit posse.

Pomponius libro v. Quintus Mucius scribit. dominus fundi de arboribus quae sibi concessit vendiderat. et pro his rebus pecuniam acceperit. et cum tradere nolebat emptor querebat quid se facere oporteret. [illegible] verebatur ne hae arbores eius non viderentur facte. Pomponius. arborum que in fundo continetur non separatum corpus a fundo. et ideo ut dominus suas specialiter arbores vindicare emptor non poterit. sed ex empto habebit actionem.

Papinianus libro v. In venditione domus super annua pensitatione pro aquae ductu infra domum Rome constituta nihil commemoratum est deceptus ob eam rem ex empto actionem habebit. itaque si non venerat ob pretium ex vendito non in pupilli bonis [illegible].

Paulus libro v. Si duorum fundorum venditor [illegible] habebitur. separatim de modo cuiusque pronuntiaverit. et ita utriusque uno pretio tradiderit. et alteri aliquid defuerit quamvis alter exsuperet forte si dixerit. unum centum iugera alterum ducenta habere. non proderit ei quod in altero ducenta x. inveniuntur. si in altero decem desint. et de his ita apud Labeonem relatum est. Sed an ex empto doli mali venditor praestitura sit potest dubitari. utique si certi generis modus silve desit et pluris in vineis habeatur quam repromissum est. an non facit dolo quia in pretio utitur. nec enim ideo quod amplius in modo agri invenitur. quia alioquin dictum est ad compendium venditoris. sed ad emptoris pertinet. Et tunc tenetur venditor cum minor modus invenitur. Videamus tamen ne ulla querela sit emptoris. in eodem fundo si plus invenitur in vinea quam in prato cum universus modus constet. Similis questio esset ei potest quod in duobus fundis agitata est. Et si quis duos servitutes uno pretio vendat. et dicatur unum x. dare ipsum quod quinquaginta dare debeat. alterum x. quod v. debeat. [illegible] hic tenebitur ex empto actionem quamvis emptor a duobus xx. accepturus sit. Sed rectius est in omnibus superscriptis casibus lucrum cum damno compensari. Sed et si quid deest emptori si in eo modo sine pro qualitate loci [illegible].

Idem libro v. Titius cum decederet. Stichum Pamphilum. Arethusam. per fideicommissum reliquit cuiusque fideicommisit. ut omnes ad libertatem post annum perduceret. cum legatarii fideicommissi adsequi noluisset. nec tamen heredem a sua parte liberasset. heres eadem mancipia Sempronio vendidit nulla commemoratione fideicommissi facta libertatis. facta emptor cum pluribus annis mancipia supscripta sibi servisset Arethusam manumisit. et cum ceteri quoque servi agnita voluntate defuncti fideicommissarias libertates petissent. heredemque ad praetorem perduxissent. iussu pretoris ab herede sunt manumissi. Arethusa quoque nolle se emptorem patronum habere. respondebat. Cum emptor pretium a venditore empti iudicio Arethuse quoque nomine repeteret. lectum est responsum domini Ulpiani quo continebatur Arethusam pertinere ad rescriptum sacrarum constitutionum. si nollet emptorem patronum habere. tamen nihil posse post manumissionem a venditore consequi. Ego autem memini Iulianum in ea sententia esse. ut existimaret post manumissionem quoque empti actionem durare. quero que sententia vera est. Illud etiam in eadem cognitione nomine emptoris desiderabatur. ut sibi prius quos sumptus ex his que erudierat fecerat ei restituerentur. Item quia Arethusa que recusavit emptorem patronum habere. [illegible] liberta constituta an possit. hic legatarii quod non liberavit. vel heredem patronum habere. Nam et ceteri duo ab herede manumissi sunt. Respondit. Sempronium ultimam se tentiam patitur manumisisse non amitti actionem empti. de sumptibus non quos in erudiendo hominem emptor fecerat ut dictum est. nam empti iudicium ad ea quoque spectare sufficere existimo. Non enim pretium continet tantum sed omne quod interest emptoris servum non evinci. Plane si in tantum pretium excedisse proponas ut non sit cogitatum a venditore de tanta summa velut si proponas. agitatorem postea factum vel pantomimum evictum esse eum qui minimo veniit pretio iniquum videtur in magnam quantitatem obligari venditorem.

Iustinianus libro i. Quod si forte et ne non mediocrium facultatium sit. ado ultra duplum pretium eum subire oportere.

Paulus libro [illegible]. Iteram Iuliani agitasse [illegible] affirmemus referre [illegible] persecutio si vius [illegible] ap [illegible] Illud expeditius videbatur. Summichi licentia arti vendidisset. illi ego edificem illo. atque ita [illegible] eviceret. namque possim petere domini nisi impensa edificiorum solvat. doli mali exceptione submoveri. magis est ut ea [illegible] periculum venditoris non pertineat. Quod in servo dicendum est si [illegible] institutum non in libertatem eum ceditur. ut dominus mercedem et impensas praestare debeat. quod si emptor non possit retentione defendi ut servi ex empto habebit actionem. Et in omnibus autem docendum sciens quis alienum vendiderit. omnimodo teneri debet. Quippe tertia deliberatio cum deberet esse liberta. Arethusa que recusavit emptorem non sine ratione dicetur eius debere esse libertam a quo vendita est. i. heredis quia ipse ex empto actionem tenetur. Si vero ita sine Arethusa elegerit emptorem patronum [illegible] ut vel remanet liberta ille ex empto actionem non [illegible]. quia nihil eius interest cum eam libertam habebit.

Idem libro x. Si quis alienam rem vendiderit et medio tempore heres domino rei extiterit. cogetur implere venditionem.

Idem libro v. Lucius Titius accepta pecunia a Maevio ut ei venderet sub pena certa ut si non integras [illegible] rei sua statuto tempore pena conveniatur partum datis maius decesserit. Si igitur testator in primo communis. neque heres eius rei quam mancipiam exhibuerit. an in penam usuras conveniri possit pretium cum emptor mutuatus pecuniam ut in eas generis firmas expendit.

Paulus libro xi. Et ex necessitate de quo queritur in heredem venditoris penam conveniri posse. in actione quoque ex empto officio iudicis post moram intercedentem usurarum pretii rationem haberi oportere.

Scevola libro v. Titius heres Seiani fundum Septitio vendidit ita fundus Sempronianus qui ex eo Semproni Iunius fuit ex emptitibi tot nummis pecunia. qui possessionem tradidit. neque fines eius demonstravit. queritur an empti iudicio cogendus sit ostendere existimavit ius venditionis quod Iunius defunctus habuerit et fines ostendere. Idem ex ea scriptura prestandi quod [illegible] intelligitur. Quod si non apparet. debere venditorem et instrumenta fundi et fines ostendere. hoc enim contractum bone fidei consonat.

Hermogenianus libro r. Qui pollicitationem ymaginariam colonum certum veniendi ei emptori supposuit. ex empto tenetur. nec defenditur. si quo fallacie excogitata fraus occultetur colonum aliquam quemquam possessionem sua fide recipiat. pretium [illegible] te licet post moram soluta usuras peti non posse cum hec in [illegible] sit in obligatione. sed officio iudicis prestentur.

Idem libro v. Bona fides non patitur cum emptor alicuius legis beneficio pecuniam rei vendite debere desiisset antequam res ei tradatur ut venditor tradere compellatur. et re sua careret. possessione autem tradita futurum est ut rem venditor aeque amitteret. ut pote cum petenti eam rem emptor exceptionem rei vendite et tradite obiiciat. ut probatur prius habeatur. a conspectore neque ei [illegible].

Idem libro r. Si in emptione et [illegible] dixisset et dedisset. venditorem mora fuisset quo minus vinum prestaretur et traderetur. prius esse aut quod si per emptorem solum stetisset. non enim post [illegible] mora per venditorem emptori factam esse ipso moram facientem emptorem. Quod si fundum emisti ea lege uti des pecuniam. Kalendis Iuliis. et si per te stetisset per venditorem esse factum quominus ei pecunia solveretur. dicere prestare quominus solveres uti posse ad versus te lege sua venditorem dixit. quia in venditionibus hoc agitur. ut si quando per emptorem factum sit quo minus pecuniam solvat. legis penam patiatur. hoc itaque verum puto. nisi si quid in ea re venditor dolo fecit.

Scevola libro r. Creditor fundum sibi obligatum cum cyrographa tributorum a debitore retro solutorum apud se deposita habebat. vendidit Maevio ea lege. ut si quid tribu

torum nomine debitum esset emptor solveret. Eidem fundus obligatus
eorum tributorum quae iam soluta erant a conductore tamen
in quo idem fundus venit. cumque idem melius emit pretium
solvit quaesitum est an empti iudicio vel aliqua actione emptor
a venditore consequi possit. in solutionum super scriptura
cyrographa ei dentur. respondit emptorem empti iudicio con-
sequi ut instrumenta de quibus quaeritur exhibeantur. Praedium autem
extimatum in dotem a patre filie sue nomine datum obligatum
esse creditori deprehenditur. quaesitum est an filius qui heres patri extitit
patris teneret cum ab ea filia abstineretur dote contempta
actione ex empto teneatur a creditore liberari marito libero praestitum
respondit teneri. Inter venditorem et emptorem convenit ita convenit
ut salarium quod debebatur ab illa pensione emptori cederet. quaesitum est an
emptori multiplex quam quantitatem ex aliquo exigi deberet. et qui
eiusmodi pacto venditor emptori praestare debeat. respondit ven-
ditorem actiones quas ordinarias nomine quas haberet praestare
debere. Ante domum mari iunctam molibus iactis pilis
constituit et utique eo possessa domus fuit Gaio Seio vendi
dit. quaero an pila quae ab auctore domus constructa erat ad em-
ptorem quoque iure emptionis pertineat. respondit eodem iure fore ut
venditam domum quo fuisset priusquam veniret.
Paulus. Si mercedem insulae accessuram esse emptori dictum est
quamvis insula locata est tamen emptori praestetur. Paulus. Imo si in-
sulam totam uno nomine locavisset et a pluribus conductorum loca-
verit inveniendum insula mercedem emptori cessuram esse dixeris. id
accedet quod tibi tertii insule conductor debebit. Sicum fun-
dum vendidisti in quo sepulcrum habuisti nec nominati tibi
sepulchrum excepisti paratum est eo nomine cautum Paulus. mini-
me si modo in sepulchrum iter publicum transit. Si habi-
tatoribus habitatio lege venditionis recepta est omnibus ita
habitantibus praestet dominum recte recepta habitatione est. Pau-
lus. imo certum meam insulam quam vendiderim gratis habita-
tionem dederim. ac sic recepi habitatoribus autem in qua quisque
diem conduxit. parum caveris nominatim enim de his recipi
pi oportuit. itaque non habitatores emptor insulae habi-
tari impune prohibebit.
Idem. Si servum quem vendideras iussu meo aliquid fecit
et eo crus fregit iterumque curare tuo periculo non est. sed
in pastu quod solebat ante venditionem facere. Idem in pastu
quod etiam non vendito, suo servo imperaturus eras. Paulus.
minime. nam si periculosum non erat venditionem facere solitum
est. culpa tua id factum esse videbitur. Puteum enim cum suum fuis-
se quippe etiam domum descenderet. ut in cloacam dimitti so-
litus esset. Idem iuris erit. si eam rem imparte solitus fu-
erit quam prudens et diligens pater familias fecit imperaturus
ei suo non fuit. tamen potest eius servi conditionem rem impare
quam imperaturus non fuisses si modo venisset. veluti si eum im-
pasti ut ad emptorem iret qui peregre esset. Nam certe ea res tuo
periculo esse non debet. itaque totam eius rem doli malum dumtaxat.
et culpa venditoris dirigenda est. Si dolia octoginta accep-
terit fundo quae in fossa essent dictum erit et plura erant. quaedam
eum numerum dabit emptori ex omnibus quae velit dum integra
dentur. Sed si sola octoginta sint qualiacumque emptorem
sequentur. nec non pro integris quaesita ei venditor praestabit.
Pomponius. Si servus qui emetur vel permittetur in hostium
potestatem sit et a venditore magis putabat valere emptionem
et stipulationem quia inter ementem et vendentem esset commerci-
um. potius servi difficultatem in praestando eo inest quam natura.
etiam si officio iudicis sustinenda et eius praestatio donec pos-
Paulus. Locatio et conductio **De locatione et conduc-**
cum naturalis sit et omnium gentium. non verbis **tione. Rubrica.**
sed consensu contrahitur. sicut et emptio et venditio.
Gaius. Locatio et conductio proxima est emptioni et
venditioni. hisdemque iuris regulis consistit. nam ut emptio et ven-
ditio ita contrahitur si de pretio convenit. sic et locatio et con-
ductio contrahi intelligitur si de mercede convenerit. Adeo
autem familiaritatem aliquam habere videntur emptio et venditio.
item locatio et conductio. ut in quibusdam quaeri soleat utrum emp-
tio et venditio sit an locatio et conductio. ut ecce si cum aurifi-
ce michi convenerit. ut is ex auro suo anulos michi faceret cer-
ti ponderis certaeque formae et acceperit verbi gratia trecenta. utrum
emptio et venditio sit. an locatio et conductio sit. et placet unum
esse negotium et magis emptionem et venditionem esse. Quod si ego
aurum dedero mercede pro opera constituta dubium non est quin loca-
Pomponius. Cum fundus locetur et tio et conductio sit.
extimatum instrumentum colonus accipiat. Proculus ait
id agi ut instrumentum emptum habeat colonus sicuti fieret

cum quid extimatum in dotem daretur.
Idem. Locatio precarii nec rogatio ita facta quo adusque
eum qui locasset dominus vellet morte eius qui locavisset tollitur.
Idem. Si tibi habitationem locavero. mox pensionem re-
misero. ex locato et conducto agendum est.
Gaius. Is qui rem conduxerit non cogitur restituere id quod nomine
suo tertius actus conduxerit.
Gaius. Si tibi alienam insulam locavero. l. tuque eadem
sexaginta tertio locaveris. et tertius a domino prohibitus fuerit habi-
tare agente te ex conducto sexaginta consequi debere placet.
quia ipse tertio tenearis in sexaginta.
Triphoninus. Nos vidimus nec non sexaginta praestanda nec
quinquaginta sint. sed quantum interest primum conductorem tantum re-
manet consequatur et medius quantum praestare debeat ei. quia se con-
duxit. quin emolumentum conductionis ad computationem ubertio-
ris mercedis computatum. maiorem efficit condemnationem. et
tamen primus locator reputationem habebit quinquaginta quia abil-
lo percipiet. si dominus insulae habitare novissimum conductorem
non vetuisset quo iure utimur.
Ulpianus. Si quis domum bona fide emptam. vel fundum loca-
verit michi. isque sit evictus sine dolo malo culpa eius.
Pomponius ait nichilominus eum teneri ex conducto ei qui conduxit
ut ei praestetur frui quod conduxit licere. Plane si dominus patiatur
dominus et locator paratus sit aliam habitationem non minus com-
modam praestare equissimum esse. aut absolui locatorem. et hic sub-
iungi potest quod Marcellus l. vi. digestorum scripsit si fructuarius loca-
verit fundum in quinquennium. et decesserit heredem eius non teneri
ut frui praestet. non magis quam si insula exusta tenetur locator
conductori. Sed ex locato teneatur conductor ut pro rata temporis
quo fruiturus est. pensionem praestet. Marcellus quaerit. quemadmodum
praestet si fructuarius frui operas conduxisset vel habitationem et
magis admittit teneri eum. et est equissimum idem quaerit si impensas
fecerit in fundum quia in quinquennium fruiturus. an recipiat
et ait non recepturum. quia hoc evenire posse prospicere debuit. quod
tamen si non quasi fructuarius ei locavit. sed quasi fundi dominus vi-
delicet tenebitur. decepit enim conductorem et ita imperator Antoninus
cum divo Severo rescripsit. In exustis quoque eius aedibus tempus
in quo edificium stetit. mercedem praestandam rescripserunt.
Idem. Si quis fundum locaverit. ut etiam si quid vi maiori ac-
cessisset. hoc ei praestaretur pacto standum esse ait. Si colonus pro-
dito lege locationis. ut in necessitate ignem habeat denunciatum sit.
si quidem fortuitus casus incendium causam tulerit non praestabit
periculum locatori. si non culpa locatoris quam praestare necesse
damnum fecerit tenebitur. Imperator Antoninus cum patre
suo cum grex esset abactus quem quis conduxerat. ita rescripsit. Si
capras latrones citra tuam fraudem abegisse probari potest
iudicio locati casum praestare non cogeris atque temporis quod is ca-
sum est mercedem ut indebitas recuperabit. Celsus etiam
imperitiam culpe annumerandam. lib. viii. digestorum scribit. Si quis
vitulos pascendos vel sarciendum quod poliendum ve conduxit
culpam eum praestare debere. et quod imperitia peccavit culpam esse
quippe ut artifex inquit conduxit. Si alienam domum michi
locaveris eaque michi legata vel donata sit. non teneri me
ex locato ob pensionem. sed de tempore praeterito videamus. et si quid in-
legati die pensionis debetur puto solvendum.
Idem. Et ego ex conducto recte agi. vel in hoc ut me liberes.
Ulpianus. Videamus an et suorum culpam et quoscumque in-
duxerit praestare conductor debeat et quatenus praestaturus utrum
ut noxae suos dedat. an vero suo nomine teneatur et adversus
eos quos induxerit utrum praestabit tantum actiones an quasi ob propri-
am culpam tenebitur. michi ita placet ut culpam eorum quos
induxerit praestet suo nomine etsi nichil convenit. si tamen culpam
in inducendis admittit. quod tales habuerit vel suos vel hospites
et ita Pomponius l. xiiii. ad edictum probat. Si hoc in locatione con-
venit ignem ne habeto et habuerit. tenebitur etiam si fortui-
tus casus admiserit incendium. quia non debuit ignem habere.
aliud est enim ignem innocentem habere. aliud penitus non habere.
permittit enim hic. sed innocuum ignem. Item prospicere debet condu-
ctor ne aliquod vel ius rei vel corpus deterius faciat. vel fieri pa-
tiatur. Qui vinum de campania transportandum conduxisset
deinde mota a quodam controversia signatum suo et alterius si-
gillo in apotheca deposuisset. ex locato tenetur ut locatori pos-
sessionem vini sine controversia reddat nisi culpa conductor ca-
reret. Inter conductorem et locatorem convenerat ne in villa urba-
na fenum componeretur. composuit. deinde servus igne illato suc-
cendit. ait Labeo teneri conductorem ex locato quia ipse causam pre-
buit contra inferendo conditionem.

Hermo. l. v. Set et si qui liber exercentis igni inciderit dampni in locati iudicio habetur ratio.

Ulp. l. x. Item queritur si cisiarius id est carrucharius dum ceteros transire contendit cisium everterit et servum quem sibi locavit quassaverit vel occiderit. puto ex locato esse actionem: temperare enim debuit. sed et utilis Aquilie dabitur. Si navicularius onus Minturnas vehendum conduxerit et cum flumine Minturnensi navis ea subire non posset in aliam navem merces transtulerit eaque navis in hostio fluminis perierit, tenetur primus navicularius. Labeo si culpa caret non teneri eum ait. ceterum si vel invito domino fecit vel quo non debuit tempore aut si minus ydonee dedit navi, tunc ex locato agendum. Si magister navis sine gubernatore in flumine navem immiserit et tempestate orta temperare non potuerit et navem perdiderit, vectores habebunt adversus eum ex locato actionem. Si quis servum docendum conduxerit eumque duxerit peregre et is vel ab hostibus captus sit vel perierit, ex locato esse actionem placuit, si modo non sic conduxerit ut peregre duceret. Item Iul. l. octuagesimo. dig. scribit si sutor puero parum bene facienti forma calcei tam vehementer cervicem percusserit ut ei oculus effunderetur, ex locato esse actionem patri eius. quamvis enim magistris levis castigatio concessa sit, tamen hunc modum non tenuisse. sed et de Aquilia ut supra diximus. iniuriarum autem actionem competere Iulianus negat, quia non iniurie faciende causa hoc fecerit sed precipiendi. Si gemma includenda aut insculpenda data sit eaque fracta sit, siquidem vitio materie factum sit non erit ex locato actio, si imperitia facientis erit locati actio. Huic sententie addendum est nisi periculum quoque in se artifex recepit: tunc enim etsi vitio materie id evenit, erit ex locato actio. Si fullo vestimenta polienda acceperit eaque mures roserint, ex locato tenetur, quia debuit ab hac re cavere. Et si pallium fullo permutavit et alii alterius dederit, ex locato actione tenebitur, etsi ignarus fecerit. Exercitu veniente migravit conductor, deinde de hospitio milites fenestras et cetera sustulerunt. si domino non denuntiavit et migravit, ex locato tenebitur. Labeo autem si resistere potuit et non restitit teneri ait, que sententia vera est. Sed et si denuntiare non potuit, non puto eum teneri. Si quis mensuras conduxerit easque magistratus frangi iusserit, siquidem inique fuerunt, Sab. distinguit utrum scit conductor an non: si scit esse ex locato actionem, si minus non. Quod si eque fuerunt, ita demum eum teneri si culpa eius id fecit edilis. et ita Labeo et Mela scribunt. Duo rei locationis in solidum esse possunt. Si lege operis locandi comprehensum esset ut si ad diem effectum non esset, relocare id liceret, non aliter prior conductor ex locato tenebitur quam si eadem lege relocatum esset, nec ante relocaverit id quam dies effitiendi preterisset.

Qui impleto tempore conductionis remansit in conductione, non solum reconduxisse videbitur sed etiam pignora videntur durare obligata. Sed hoc ita verum est si non alius pro eo in priore conductione res obligavit: huius enim novus consensus erit necessarius. Eadem causa erit et si rei publice predia locata fuerint. Quod autem diximus taciturnitate utriusque partis colonum reconduxisse videri, ita demum accipiendum est ut in ipso anno in quo tacuerunt videantur eandem locationem renovasse, non etiam in sequentibus annis, etsi lustrum forte ab initio fuerat conductioni prestitutum. Sed et si secundo quoque anno post finitum lustrum nichil fuerit contrarium actum, eandem videri locationem in illo anno permansisse: hoc enim ipso iure evenit quod tacuerunt consensisse videntur. et hoc deinceps in unoquoque anno observandum est. In urbanis autem prediis alio iure utimur, ut prout quisque habitaverit ita obligetur, nisi in scriptis certum tempus conductionis comprehensum est.

Id. l. Qui ad certum tempus conducit, finito quoque tempore colonus est. intelligitur enim dominus cum patitur colonum in fundo esse ex integro locare, et huiusmodi contractus neque verba neque scripturam utique desiderant, sed nudo consensu convalescunt. Et si interim dominus furere cepit vel decesserit, fieri non posse Marcellus ait ut locatio redintegretur. et est hoc verum.

Id. l. Ex conducto actio conductori datur. competit autem ex his causis fere: ut puta si re quam conduxit frui ei non liceat, forte quia possessio ei aut totius agri aut partis non prestatur, aut villa non reficitur vel stabulum vel ubi greges eius stare oporteat, vel si quid in lege conductionis convenit, si hoc non prestatur, ex conducto agetur. Si quis vis tempestatis calamitose contigerit, an locator conductori aliquid prestare debeat videamus. Servius omnem vim cui resisti non potest dominum colono prestare debere ait, ut puta vi fluminum graculorum sturnorum et si quid simile acciderit, aut si incursus hostium fiat. Si qua tamen vitia ex ipsa re oriantur, hec dampnum coloni esse, veluti si vinum coacuerit, si raucis aut herbis segetes corrupte sint. Sed et si labes facta sit omnemque fructum tulerit, dampnum coloni non esse, ne supra dampnum seminis amissi mercedes agri prestare cogatur. Sed et si uredo fructum olee corrupit aut solis fervore non assueto id acciderit, dampnum domini futurum. Si vero extra consuetudinem nichil acciderit, dampnum coloni esse. Idemque dicendum est si exercitus preteriens per lasciviam aliquid abstulit. Sed et si ager terremotu ita corruerit ut nusquam sit, dampnum domini esse: oportere enim agrum prestari conductori ut frui possit. Cum quidam incendium fundi allegaret et remissionem desideraret, ita ei rescriptum est: si predium coluisti, propter casum incendii repentini non inmerito subveniendum est tibi.

Pap. l. Si uno anno remissionem quis colono dederit ob sterilitatem, deinde sequentibus annis contigit ubertas, nichil obesse domino remissionem, sed integram pensionem etiam eius anni quo remiserit exigendam. Id hoc idem et in vectigalis dampno respondit. Sed et si verbo donationis dominus ob sterilitatem anni remiserit, idem erit dicendum quasi non sit donatio sed transactio. Quid tamen si novissimus erat annus sterilis in quo ei remiserit? verius dicetur et si superiores uberes fuerint et scit locator, non debere eum ad computationem vocari. Cum quidam de fructuum exiguitate quereretur, non esse rationem eius habendam rescripto divi Antonini continetur. Item alio rescripto ita continetur: Novam rem desideras, ut propter vetustatem vinearum remissio tibi detur. Item cum quidam nave amissa vecturam quam pro mutuo acceperat repeteretur, rescriptum est ab Antonino Augusto non inmerito procuratorem Cesaris ab eo vecturam repetere, cum munere vehendi functus non sit. quod in omnibus personis similiter observandum est. Ubicumque tamen remissionis est ex causis supra relatis ratio habetur, non id quod sua interest conductor consequitur, sed mercedis exonerationem pro rata. supra denique dampnum seminis ad colonum pertinere declaratur. Plane si forte dominus frui non patiatur, vel quia ipse locavit, vel cum alius alienum, vel quia per curatorem, vel quia suum, quod interest prestabit. et ita Paulus in procuratore respondit. Et illum ad hoc ex locato agetur ut eius locatione liberetur.

Iul. l. Ut puta Titio fundum locavi isque pupillo herede instituto decessit, et cum tutor constitutus abstinuit pupillum ab hereditate, ego fundum pluris locavi. deinde pupillus restitutus est in bona paterna: ex conducto nichil amplius eum consecuturum quam ut locatione liberetur. michi enim iusta causa fuit

Ulp. l. Cum eo tempore in pupillum locandi actiones nulle darentur.

Ulp. l. Tutele tamen cum tutore iudicio in id agetur si abstinere eum non debuit. Iul. l. xv. dig. In quo inveniet hoc quod ex conducto sibi lucrum facere potuit.

Id. l. Set et addes hec Iul. sententie ut si colluserit ego cum tutore, ex conducto tenear in id quod pupilli interfuit. Si quis dolia vitiosa ignarus locaverit, deinde vinum effluxerit, tenebitur in id quod interest, nec ignorantia ei erit excusata. et ita Cassius scripsit. Aliter atque si saltum pascuum locasti in quo herba mala nascebatur: hic enim si pecora vel demortua sunt vel etiam deteriora facta, quod interest prestabitur si scisti. Si ignorasti, pensionem non petes. et ita Servio Labeoni Sabino placuit. Illud nobis videndum est, si quis fundum locaverit, que soleat instrumenti nomine conductori prestare, que si non prestet ex locato tenetur. et est epistula Neratii ad Aristonem dolia utique colono esse prestanda et prelum et trapetum instructa funibus. si minus, dominum instruere ea debere. sed et prelum et trapetum vitiatum dominum reficere debere. Quod si culpa coloni quid eorum corruptum sit, ex locato eum teneri. Fiscos autem quibus ad premendam oleam utimur colonum sibi parare debere Neratius scripsit. Quod si regulis olea premitur, et prelum id est torcularium et suculam et regulas et tympanum et cocleas quibus relevatur prelum dominum prestare oportere. Item aenum in quo olea calida aqua lavatur, ut cetera vasa olearia dominum prestare oportere. Sicut et dolia vinaria ad presentem usum colono dominum prestare oportebit. hec omnia sic esse accipienda nisi quid aliud specialiter actum sit. Si dominus excepit in locatione ut frumentum certi modii certo pretio acciperetur, et dominus nolit frumentum accipere neque pecuniam ex ea summa deducere, velit autem totam summam ex locato petere, sed utique consequens est existimare officio iudicis hec convenire, habere rationem quanto conductoris interest in frumento potius quam in pecunia solvere pensionis exceptam portionem. Similiter modo et si ex conducto agitur idem erit dicendum. Si inquilinus hostium vel quedam alia edificio adiecerit, que

al. olive

actio locum habeat. Et verum quod Labeo scripsit competere ex conducto actionem ut ei tollere liceat, sic tamen ut damni infecti caveat ne dum auferatur deterior causa edificii fiat, sed ut pristinam faciem edibus reddat. Si inquilinus arcam cameratam in edes contulerit et eius aditum coangustaverit dominus, verius est ex conducto eum teneri et ad exhibendum actione, sive sciit sive ignoravit. officio enim iudicis continetur ut cogat eum aditum et facultatem inquilino prestare ad arcam tollendam sumptibus scilicet locatoris. Si quis cum in annum habitationem conduxisset pensionem totius anni dederit, deinde insula post sex menses incendio consumpta sit, pensionem residui temporis rectissime Mela scribit ex conducto actione repetiturum, non quasi indebitum condicturum. non enim per errorem dedit plus, sed ut sibi in causa conductionis proficeret. Aliter atque si quis cum decem conduxisset quindecim solverit. hic enim si per errorem plus solverit, dum putat se quindecim conduxisse, actionem ex conducto non habebit, sed solam condictionem. nam inter eum qui per errorem solvit et eum qui pensionem integram prerogavit multum interest. Si quis ad mulierem vehendam navem conduxisset, deinde in nave infans natus fuisset, probandum est pro infante nichil deberi, cum neque vectura eius magna sit neque his omnibus utatur que ad navigantium usum prestantur. Ex conducto actionem etiam ad heredem transire palam est. Cum quidam exceptor operas suas locasset, deinde is qui eas conduxerat decessisset, imperator Antoninus cum divo Severo rescripsit ad libellum exceptoris in hec verba: Cum per te non stetisse proponas quo minus locatas operas Antonio Aquile solveres, si eodem anno mercedes ab alio non accepisti, fidem contractus impleri equum est. Pap. quoque libro iiii. responsorum scripsit diem functo legato Cesaris salarium comitibus residui temporis prestandum, modo si non postea comites cum aliis eodem tempore fuerunt.

Paul. l. Sicut emptio ita et locatio sub condicione fieri potest. Sed donationis causa contrahi non potest. Interdum locator non obligatur, veluti cum emptor fundum conducit, donec pretium ei solvat.

Iavol. l. Cum venderem fundum convenit ut donec pecunia omnis persolveretur certa mercede emptor fundum conductum haberet. an soluta pecunia merces accepto fieri debeat? resp. Bona fides exigit ut quod convenit fiat. sed non amplius prestat venditori quam pro portione eius temporis quo pecunia numerata non esset.

Paul. l. Item si pretio non soluto inempta res facta sit, tunc ex locato erit actio. Quotiens autem faciendum aliquid datur locatio est. Cum insulam edificandam locavero, ut sua impensa conductor omnia faciat, proprietatem quidem eorum ad me transfert et tamen locatio est. locat enim artifex operam suam, id est faciendi necessitatem. Et quemadmodum in emendo et vendendo naturaliter concessum est quod pluris sit minoris emere, et quod minoris sit pluris vendere, et ita invicem se circumscribere, ita in locationibus quoque et conductionibus idem iuris est.

Hermog. l. Et ideo pretextu minoris pensionis locatione facta, si nullus dolus adversarii probari possit, rescindi locatio non potest.

Paul. l. Cum in lege locationis comprehensum sit ut arbitratu domini opus adprobetur, perinde habetur ac si viri boni arbitrium comprehensum fuisset. Idemque servatur si alterius cuiuslibet arbitrium comprehensum sit. nam fides bona exigit ut arbitrium tale prestetur quale viro bono convenit. Idque arbitrium ad qualitatem operis, non ad prorogandum tempus quod lege finitum sit, pertinet, nisi id ipsum lege comprehensum sit. Quibus consequens est ut irrita sit adprobatio dolo conductoris facta, ut ex locato agi possit. Si colonus locavit fundum, res posterioris conductoris domino non obligantur, sed fructus in causa pignoris manent quemadmodum essent si primus colonus eos percepisset. Si domus vel fundus in quinquennium pensionibus locatus sit, potest dominus, si deseruerit habitationem vel fundi culturam colonus vel inquilinus, cum eis statim agere. Sed et de his que presenti die prestari debuerint, vel ut aliquod opus efficerent vel propagationes facerent, agere similiter potest. Colonus si ei frui non liceat, totius quinquennii nomine statim recte aget, etsi reliquis annis dominus fundi frui patiatur. nec enim semper liberabitur dominus eo quod secundo vel tertio anno patietur fundo frui. Nam et qui expulsus a conductione in aliam se contulit coloniam, non sufficeretur duabus, neque ipse pensionum nomine obligatus esset, et quantum per singulos annos compendii facturus esset consequitur. sera est enim patientia fruendi que offertur eo tempore quo frui colonus aliis rebus illigatus non potest. Quod si paucis diebus prohibuit, deinde penitentiam agit omniaque colono in integro sunt, nichil ex obligatione paucorum dierum mora minuet. Item ex conducto agitur cum secundum conventionem non prestantur que convenerant, sive prohibeatur frui a domino vel ab extraneo quem dominus prohibere potest. Quod si in plures annos fundum locaverit, testamento suo damnavit heredem ut conductorem liberaret, si non patiatur heres eum reliquo tempore frui, est ex conducto actio. Quod si patiatur nec mercedes remittat, ex testamento tenetur.

Gai. l. Si merces promissa sit generaliter alieno arbitrio, locatio et conductio contrahi non videtur. Sin autem quanti Titius estimaverit, sub hac condicione stare locationem, ut si quidem ipse qui nominatus est mercedem diffinierit, omnimodo secundum eius estimationem et mercedem persolvi oporteat et conductionem ad effectum pervenire. sin autem ille vel noluerit vel non potuerit mercedem diffinire, tunc pro nichilo esse conductionem quasi nulla mercede statuta. Qui fundum fruendum vel habitationem alicui locavit, si aliqua ex causa fundum vel edes vendat, curare debet ut apud emptorem quoque eadem pactione et colono frui et inquilino habitare liceat. alioquin prohibitus is aget ex conducto cum eo. Si vicino edificante obscurentur lumina cenaculi, teneri locatorem inquilino. certe quin liceat colono vel inquilino relinquere conductionem nulla dubitatio est. de mercedibus quoque si cum eo agatur, reputationis ratio habenda est. Eadem intelligimus si ostia fenestras nimium corruptas locator non restituat. Conductor omnia secundum legem conductionis facere debet. et ante omnia colonus curare debet ut opera rustica suo quoque tempore faciat, ne intempestiva cultura deteriorem fundum faceret. Preterea villarum curam agere debet ut eas incorruptas habeat. Culpe autem ipsius et illud adnumeratur, si propter inimicitias eius vicinus arbores exciderit. Ipse quoque si exciderit, non solum ex locato tenetur, sed etiam lege Aquilia et ex lege xii. tabularum arborum furtim cesarum et interdicto quod vi aut clam. sed utique iudicis qui ex locato iudicat officio continetur ut ceteras actiones locator omittat. Vis maior quam Greci theu biam appellant non debet conductori dampnosa esse, si plus quam tolerabile est lesi fuerint fructus. alioquin modicum dampnum equo animo ferre debet colonus cui immodicum lucrum non aufertur. Apparet autem nos de eo colono dicere qui ad pecuniam numeratam conduxit. alioquin partiarius colonus quasi societatis iure et dampnum et lucrum cum domino fundi partitur. Qui columpnam transportandam conduxit, si ea dum tollitur aut portatur aut reponitur fracta sit, ita id periculum prestat si qua ipsius eorumque quorum opera uteretur culpa acciderit. culpa autem abest si omnia facta sunt que diligentissimus pater familias quisque observaturus fuisset. Idem scilicet intelligemus et si dolia vel tignum transportandum aliquis conduxerit. Idemque etiam ad ceteras res transferri potest. Si fullo aut sarcinator vestimenta perdiderit eoque nomine domino satisfecerit, necesse est domino vendicationem eorum et condictionem cedere.

Ulp. l. In operibus duobus simul locatis convenit priori conductori ante satisfieri.

Ulp. Habitatores non si paulo minus commode aliqua parte cenaculi uterentur statim deducturos ex mercede. ea enim condicione habitatorem esse ut si quid adversarium incidisset quamobrem dominum aliquid demoliri oporteret aliquam partem parvulam incommodi sustineret. non ita tamen ut eam partem cenaculi dominus aperuisset in quam magnam partem usus habitator haberet. Item migratum est, si quis timoris causa emigrasset, deberet mercedem necne. resp. Si causa iusta fuisset cur periculum timeret, quamvis periculum vere non fuisset, tamen non debere mercedem. Sed si causa timoris iusta non fuisset, nichilominus debere mercedem.

Lab. l. Quod si domus habitationem conductor eque usus fuisset, prestiturum et ei domus mercedem. quantum fecisset deberi putat. Item videndum est si potestatem conducendi habebat ut fructum conductionis prestaret. Et si locator conductori potestatem conducendi domus non fecisset et ubi in qua habitaret conduxisset, ei tamen prestandum putat quantum sine dolo malo prestitisset. Certum si gratuitam habitationem habuisset, pro portione temporis ex locatione domus deducendum esse.

Ulp. In lege locationis scriptum erat: redemptor silvam ne cedito neve cingito neve deurito neve quem cingere cedere urere sinito. Querebatur utrum redemptor si quem quid eorum facere vidisset prohibere deberet an etiam ita silvam custodire ne quis id facere possit. resp. Verbum sinere utramque habere significationem. sed locatorem potius id videri voluisse ut redemptor non solum si quem casu vidisset silvam cedere prohiberet, sed uti curaret daret operam ne quis cederet.

Alf. l. Qui insulam xxx. conduxerat singula cenacula ita locavit ut ex omnibus colligerentur xl. Dominus insule, quia edificium vitium facere diceret, demolierat eam. quesitum est quanti lis

ex conducto agi debere. Quare quanti conduxit ex conducto agetur. Respondit. Si inutilitatis causa edificium necessario demolitum esset, pro portione quanti dominus prediorum locasset, quod eius temporis habitatores habitare non potuissent, rationem duci et tanti litem estimari. Si autem non fuisset necesse demoliri, sed quia melius edificare vellet id fecisset, quanti conductoris interesset habitatores ne migrarent, tanti condempnari oportere.

Ediles in municipio balneas conduxerant ut eo anno municipes gratis lavarentur. Post tres menses incendio facto balnea combusta sunt. Respondit posse agi cum locatore ex conducto, ut pro portione temporis quo lavationem non prestitisset pecunie contributio fieret.

Qui mulas ad certum pondus oneris locaret, cum maiore onere conductor eas rupisset, consulebat de actione. Respondit vel lege Aquilia vel ex locato recte eum agere, sed lege Aquilia tantum cum eo agi posse qui tum mulas egisset vel agitasset, ex locato etiam si alius eas rupisset cum conductore recte agi posse.

Qui posteam faciendam locaverat, in lege dixerat quod in opus lapidis opus esset, pro lapide et manupretio dominus redemptori in pedes singulos ... dabit. Quesitum est utrum factum opus an etiam imperfectum metiri oporteret. Respondit etiam imperfectum.

Colonus villam hac lege acceperat ut incorruptam redderet preter vim et vetustatem. Coloni servus villam incendit non fortuito casu. Non videri eam vim exceptam. Respondit. Nec id pactum esse ut si aliquis domesticus eam incendisset ne prestaret, sed extraneorum vim utrosque excipere voluisse.

Idem libro ... In navem Saufeii cum conplures frumentum confuderant, Saufeius uni ex his frumentum reddiderat de communi et navis perierat. Quesitum est an ceteri pro sua parte frumenti cum nauta agere possunt oneris aversi actione. Respondit rerum locatarum duo genera esse, ut aut idem redderetur, sicuti cum vestimenta fulloni curanda locarentur, aut eiusdem generis redderetur, veluti cum argentum pusillatum fabro daretur ut vasa fierent, aut aurum ut anuli. Ex superiore causa rem domini manere, ex posteriore in creditum iri. Idem iuris esse in deposito. Nam si quis pecuniam numeratam ita deposuisset ut neque clausam neque obsignatam traderet, sed adnumeraret, nichil aliud eum debere apud quem deposita esset nisi tantundem pecunie solveret. Secundum que videri triticum factum Saufeii et recte datum. Quod si separatim tabulis aut heronibus aut in alia cupa clausum uniuscuiusque triticum fuisset, ita ut internosci posset quid cuiusque esset, non potuisse nos permutationem facere, sed tunc posse eum cuius fuisset triticum quod nauta solvisset vindicare. Et ideo se improbare actiones oneris aversi: quia sive eius generis essent merces que naute traderentur ut continuo eius fierent et mercator in creditum iret, non videretur onus esse aversum, quippe quod naute fuisset; sive eadem res que tradita esset reddi deberet, furti esse actionem locatori et ideo supervacuum esse iudicium oneris aversi. Sed si ita datum esset ut in simili re solvi possit, conductorem culpam dumtaxat debere; nam in re que utriusque causa contraheretur culpam deberi. Neque omnimodo culpam esse quod uni reddidisset ex frumento, quoniam alicui primum reddere eum necesse fuisset, tametsi meliorem eius conditionem faceret quam ceterorum.

Idem libro ... Qui fundum colendum in plures annos locaverat decessit et eum fundum legavit. Cassius negavit posse cogi colonum ut eum fundum coleret, quia nichil heredis interesset. Quod si colonus vellet colere et ab eo cui legatus esset fundus prohiberetur, cum herede actionem colonum habere et hoc detrimentum ad heredem pertinere, sicuti si quis rem quam vendidisset necdum tradidisset alii legasset, heres eius emptori et legatario esset obligatus.

Africanus libro ... Si fundus quem michi locaveris publicatus sit, teneri te actione ex conducto ut michi frui liceat, quamvis per te non stet quo minus id prestes. Quemadmodum, inquit, si insulam edificandam locasses et solum corruisset, nichilominus teneberis. Nam et si vendideris michi fundum isque priusquam vacuus traderetur publicatus fuerit, tenearis ex empto: quod hactenus verum erit ut pretium restituas, non ut etiam id prestes si quid pluris mea intersit eum vacuum michi tradi. Similiter igitur et circa conductionem servandum puto, ut mercedem quam prestiterim restituas, eius scilicet temporis quo fruitus non fuerim, nec ultra actione ex conducto prestare cogeris. Nam et si colonus tuus fundo frui a te aut ab eo prohibetur quem tu prohibere ne id faciat possis, tantum ei prestabis quanti eius interfuerit frui, in quo etiam lucrum eius continebitur. Sin vero ab eo interpellabitur quem tu prohibere propter vim maiorem aut potentiam eius non poteris, nichil amplius ei quam mercedem remittere aut reddere debebis.

Gaius libro ... Perinde ac si latronum incursu id acciderit.

Africanus libro ... Et hec distinctio conveniret illi questioni que intro-ducta est ab omnibus fere probata est, ut si adversione insulam locatam dominus reficiendo ne ea conductor frui possit effecerit, animadvertatur necessario necne id opus demolitus est. Quid enim interest utrum locator insule propter vetustatem coactus eam reficit, an locator fundi cogatur ferre iniuriam eius quem prohibere non possit? Intelligendum est autem nos hac distinctione uti de eo qui suum predium fruendum locavit et bona fide negotium contraxit, non de eo qui alienum predium per fraudem locavit nec resistere domino possit quo minus is colonum frui prohibeat.

Cum fundum communem habuimus et inter nos convenit ut alternis annis certo pretio eum conductum haberemus, tu, cum tuus annus exiturus esset, consulto fructum sequentis anni corrupisti. Agam tecum duabus actionibus, una ex conducto, altera ex locato: locati enim iudicio mea pars propria, conducti autem actione tua dumtaxat pars propria in iudicium veniet. Deinde ita notat: numquid quod ad meam partem attinebit communi dividundo prestabit autem michi damnum recte, quod notat. Sed tamen et priorem sententiam veram esse puto, cum eo scilicet ut cum alterutra actione res fuerit, altera perimatur. Quod ipsum simplicius ita queremus, si proponatur inter duos qui singulos proprios fundos haberent convenisse ut alter alterius ita conductum haberet ut fructus mercedis nomine pensaretur.

Florentinus libro ... Opus quod adversione locatum est, donec adprobetur conductoris periculum est. Quod vero ita conductum sit ut in pedes mensurasve prestetur, eatenus conductoris periculum est quatenus admensum non sit. Et in utraque causa nociturum locatori si per eum steterit quo minus opus adprobetur vel admetiatur. Si tamen vi maiore opus prius interciderit quam adprobetur, locatoris periculum est, nisi aliud actum sit: non enim amplius prestari locatori oportet quam quod sua cura atque opera consecutus esset.

Labeo libro ... Si priusquam locatori opus probaretur vi aliqua consumptum est, detrimentum ad locatorem ita pertinet, si tale opus fuit quod probari deberet.

Paulus libro ... Qui operas suas locavit, totius temporis mercedem accipere debet, si per eum non stetit quo minus operas prestet. Advocati quoque, si per eos non steterit quo minus causam agant, honoraria reddere non debent.

Ulpianus libro ... Non solet locatio dominium mutare.

Gaius libro ... Qui mercedem accepit pro custodia alicuius rei, is periculum pro custodia prestat.

Ulpianus libro ... Et de dampno ab alio dato agi cum eo non posse. Iulianus ait: qua enim custodia consequi potuit ne dampnum iniuria ab alio dari possit? Sed Marcellus interdum esse posse ait, sive custodiri potuit ne dampnum daretur, sive ipse custos dampnum dedit: que sententia Marcelli probanda est.

Paulus libro ... Si locatum tibi servum subripias, utrumque iudicium adversus te est, ex conducto locati actionis et furti.

Iulianus libro ... Si vulneraveris servum tibi locatum, eiusdem vulneris nomine legis Aquilie et ex locato actio est. Sed alterutra contemptus actor esse debet, idque officio iudicis continetur apud quem ex locato agetur.

Ulpianus libro ... Locare servitutem nemo potest.

Paulus libro ... Si domum tibi locavero et servi mei tibi dampnum dederint vel furtum fecerint, non teneor tibi ex conducto, sed noxali actione. Si hominem tibi locavero ut habeas in taberna et is furtum fecerit, dubitari potest utrum ex conducto actio sufficiat, quasi longe sit a bona fide adversum ut quid patiaris detrimenti per eum quem conduxisti, an adhuc dicendum sit extra eam conductionis esse furti crimen et suam propriam persecutionem exigere hoc delictum, quod magis est.

Ulpianus libro ... Si quis conduxerit nummo uno, conductio nulla est, quia et hec donationis instar inducit.

Paulus libro ... Cum apparebit emptorem conductoremve pluribus vendentem vel locantem singulorum in solidum intuitum personam, ita demum ad prestationem partis singuli sunt compellendi, si constat omnes esse solvendo. Quamquam fortassis iustius sit, etsi solvendo omnes erunt, electionem conveniendi quem velit non esse auferendam actori, si actiones suas adversus ceteros prestare non recuset.

Iavolenus libro ... Si ... locatum faciendo, quod ego [...] conduxeram, prestabit me heres ex locato actionem. Cum fundum conductum vel aliam rem non restituit, quanti in litem iuratum sit [...] condempnabitur.

Modestinus libro ... Si ignorans quis militem quasi pagano locaverit, exigi illum posse probandum est; nec enim contempsit disciplinam qui ignoravit militem.

Labeo libro ... Ea lege fundum locavi ut si non ea lege coleretur, relocare eum michi liceret et quo minoris locassem, hoc michi prestaretur. Nec convenit ut si pluris locassem, hoc tibi prestaretur, et cum nemo fundum colebat, pluris tamen locavi.

quo anno ipsum prestare deberet. respondit in huiusmodi obligationibus id maxime exquirere debemus quod inter utramque partem convenit. videtur autem in hoc facto id silentio convenisse ne quid prestaretur si a pluribus pretia fundi fuisset locatus, idem ut hec conventio placato tantummodo interponeretur. Locavi opus faciendum ita ut pro opere redemptori certam mercedem in dies singulos darem. opus vitiosum factum est. an ex locato agere possim? respondit: si ita locasti opus ut bonitas eius tibi a conductore adprobaretur, tametsi convenit ut in singulas operas certa pecunia daretur, prestari tamen tibi a conductore debere, si id opus vitiosum factum est. non enim quicquam interest utrum uno pretio opus an in singulas operas locaretur, si modo universitas consummationis ad conductorem pertinuit. poterit itaque ex locato cum eo agi qui vitiosum opus fecerit. nisi si ideo in operas singulas merces constituta erit, ut arbitrio domini opus efficeretur: tunc enim nichil conductor prestare domino de bonitate operis videtur.

Pomp. l. x. Si decem tibi locem fundum, tu autem existimes quinque te conducere, nichil agitur. Sed et si ego minoris me locare sensero, tu pluris te conducere, utique non pluris erit conductio quam quanti ego putavi.

Paul. l. Qui fideiussor exstitit apud municipes pro colono publicorum prediorum que manceps eis locavit, colono reipublice non tenetur, sed fructus in eadem causa pignoris manent.

Paul. l. Quero an fideiussor conductionis etiam in usuras non illatarum pensionum nomine tenetur, nec prosint ei constitutiones quibus cavetur eos qui pro aliis pecuniam exsolverint sortis solummodo dampnum agnoscere oportere. Paul. respondit: Sed in eam conductionis etiam fideiussor se obligavit, cum quoque exemplo coloni tardius illatarum per moram coloni pensionum prestare debere usuras. usure enim in bone fidei iudiciis etsi non tam ex obligatione proficiscantur quam ex officio iudicis applicentur, tamen cum fideiussor in omnem causam se applicuit, equum videtur ipsum quoque agnoscere onus usurarum. Ac si ita fideiussisset: in quantum illum condempnari ex bona fide oportebit, tantum fide tua esse iubes? vel ita: indempnem me prestabis. Inter locatorem fundi et conductorem convenit ne intra tempora locationis Seius conductor de fundo invitus repelleretur, et si pulsatus esset, penam decem prestet Titius locator Seio conductori, vel Seius conductor Titio, si intra tempora locationis discedere vellet; eque decem Titio locatori prestaret, quod invicem de se stipulati sunt. quero cum Seius conductor biennii continui pensionem non solveret, an sine metu pene expelli possit. Paul. respondit quamvis nichil expressum sit in stipulatione de penali solutione pensionum, tamen verisimile esse ita convenisse de non expellendo colono intra tempora prefinita, si pensionibus pareat et ut oportet coleret. et ideo si penam petere ceperit is qui pensionibus satis non facit, profuturam locatori doli mali exceptionem. Paul. respondit. Servus qui estimatus colono ad scripturam ad periculum coloni pertinebit, et ideo estimationem huius defuncti ab herede coloni prestari oportere.

Id. l. Dominus horreorum effractis et compilatis horreis non tenetur, nisi custodiam eorum recepit. servi tamen eius cum quo contractum est propter edificiorum notitiam in questionem peti possunt. In conducto fundo si conductor sua opera aliquid necessario vel utiliter auxerit vel edificaverit vel instituerit, cum id non convenisset, ad recipienda ea que impendit ex conducto cum domino fundi experiri potest. Cum conveniret lege conductionis fundum ante tempus, si non iusta ac probabili causa deseruerit, ad solvendas totius temporis pensiones ex conducto conveniri potest, quatenus locatori in id quod eius interest indempnitas servetur.

Id. l. Cum domini horreorum insularumque desiderant diu non apparentibus nec eius temporis pensiones exsolventibus conductoribus aperire et ea que ibi sunt describere, a publicis personis quorum interest audiendi sunt. Tempus autem in huiusmodi re biennii debet observari.

Lab. l. Qui domum habebat aream iniunctam ei domui vicino proximo locaverat. is vicinus cum edificaret in suo, terram in eam aream amplius quam fundamenta demetita locatoris erant congessit, et ea terra assiduis pluviis madefacta parieti eius qui locaverat, humore prestituto, edificia corruerunt. Labeo ex locato tantum non esse actionem ait, quia non ipsa congestio, sed humor ex ea congestione postea dampno fuit. dampni autem infecti actio ob eam rem sit, per quem non exstitisset alia eius ob latam dampno quam afficitur. hoc probo.

Lab. l. Insulam uno pretio emisti totamque locasti, eam vel edidisti ita ut emptori mercedem in quinquennium accederet; quamvis sei conductor maiore pretio locaret, tamen id emptori accedit quod tibi conductor debet. Inopis locatio erat dictum antequam diem effici debet, dies fuit actum non esse, quanti locatoris interfuisset tantam pecuniam conductor prestare.

eatenus eum obligatum esse contendi, puto quatenus vir bonus de spatio temporis estimasset, quia id actum apparet esse ut eo spatio absolveretur, sine quo fieri non possit. Quidam in municipio balneum prefruendum annuis xx. nummis conduxerat et ad refectionem fornacis fistularum similiumque rerum c. nummi ut prestarentur ei convenerat. conductor c. nummos petebat. Iaco. (?) respondit: si in eam rem refectionem sic eam pecuniam impenderet.

Lab. l. Marcius domum faciendam a Flacco conduxerat. deinde operis parte effecta terre motu concussum erat edificium. Massurius Sabinus, si vi naturali veluti terre motu hoc acciderit, Flacci esse periculum.

Lab. l. Cum in plures annos domus locata esset, prestare locator debet ut non solum habitare conductor ex kalendis illis cuiusque anni, sed etiam si locator alius habitator velit suo tempore possit. itaque si ea domus ex kalendis Ianuariis fulta in kalendis Iuliis permansisset, ita ut nec habitare quisquam nec ostendere alicui possit, nichil locatori conductorem prestaturum, adeo ut nec cogi quidem possit ex kalendis Iuliis refecta domo habitare, nisi paratus fuisset locator commodam domum ei ad habitandum dare. Heredem coloni, quamvis colonus non est, nichilominus domino possidere existimo. Vestimenta tua fullo perdidit et habes unde petas, nec repetere vis: agis nichilominus ex locato cum fullone, sed iudicem estimaturum an possis adversus furem magis agere et ab eo tuas res consequi fullonis videlicet sumptibus. Sed si hoc tibi impossibile esse perspexerit, tunc fullonem quidem tibi condempnabit, tuas autem actiones te ei prestare compellet. Lege dicta domus facienda locata erat ita ut probatio aut improbatio locatoris aut heredis eius esset. redemptor ex voluntate locatoris quedam in eo opere permutaverat. respondi opus quidem ex lege dicta non videri factum, sed quoniam ex voluntate locatoris permutatum esset, redemptorem absolvi debere. Mandavi tibi ut excuteres quanti villam edificare velles. renuntiasti michi ducentorum impensam excutere. Certa mercede opus tibi locavi. postea comperi non posse minoris trecentorum eam villam constare. data autem tibi erant centum, ex quibus partem impendisses. vetui te opus facere. dixi si opus facere perseveraveris, ex locato tecum agere, ut pecunie michi reliquum restituas. Messem inspiciente colono cum alienam esse non ignorares sustulisti. condicere tibi frumentum dominum posse Labeo ait, et ut id faciat colonum ex conducto cum domino acturum. Locator horrei propositum habuit se aurum argentum margaritam non recipere suo periculo. deinde cum sciret has res inferri passus est. proinde eum futurum tibi obligatum dixi, ac si propositum fuisset remissum. Servum meum mulionem conduxisti. negligentia eius mulus tuus perit. si ipse se locasset, ex peculio dumtaxat et in rem verso dampnum tibi prestaturum iudicio locati. Sin autem ipse eum locassem, non ultra me tibi prestaturum quam dolum malum et culpam meam abesse. quod si sine definitione persone mulionem a me conduxisti et ego eum tibi dedissem, cuius negligentia iumentum perierit, illam quoque culpam me tibi prestaturum aio, quod eum tibi elegissem qui huiusmodi dampno te afficeret. Vehiculum conduxisti ut onus tuum portaret et secum iter faceret. id cum pontem transiret, redemptor eius pontis portorium ab eo exigebat. querebatur an etiam pro ipsa sola reda portorium daturus sit. puto si mulio non ignoravit ea se transiturum cum vehiculum locaret, mulionem prestare debere. Rerum custodiam quam horrearius conductoribus prestare deberet, locatorem totorum horreorum horreario prestare non debere puto, nisi si in locando aliter convenerit.

Scev. l. Colonus cum lege locationis non esset comprehensum ut vineas poneret, nichilominus in fundo vineas instituit, et propter earum fructum denis amplius aureis annuis ager locari cepit. quesitum est, si dominus istum colonum fundo eiectum pensionum debitarum nomine conveniat, an sumptus utiliter factos in vineis instituendis reputare possit opposita doli mali exceptione. respondit vel expressis contineri ut nichil amplius prestaretur. Navem conduxit ut de provincia Cyrenensi Aquileiam navigaret olei metretis tribus milibus impositis et frumenti modiis octo milibus certa mercede. sed evenit ut onerata navis in ipsa provincia novem mensibus retineretur et onus impositum commisso tolleretur. quesitum est an vecturas que convenit a conductore secundum locationem exigere navis possit. respondit secundum ea que proponerentur posse. lex. Rivum quem faciendum conduxeras et feceras, antequam eum probares, labes corrupit: tuum periculum est. Paul. immo si soli vitio id accidit, locatoris erit periculum; si operis vitio accidit, tuum erit detrimentum.

De extimatoria actione.

Ulp. l. Actio de extimato proponitur tollende ℞. dubitationis gratia. fuit enim magis dubitatum, cum res extimata vendenda datur, utrum ex vendito sit actio propter extimationem an ex locato, quasi rem vendendam locasse videor, an ex conducto, quasi

opas conduxissem ei mandati melius ita q; utile e. hanc
actionem proponi quotiens enim de nomine contractus alicuius ambigetur
conveniret tamen aliquam actionem dari dandam estimatoriam prescriptis
verbis actionem e enim negotium civile gestum. et quidem bona fide q
omnia et hic locum habent que in bone fidei iudiciis diximus esti
matio aut periculum faciat eius qui suscepit. aut igitur ipsam rem debe
bit incorruptam reddere. aut estimationem de qua convenit.

Paul. l. v. Hec actio utilis est et si mercis intervenerint.

Paul. l. xxxiii. Sicut aliud est de rerum permutatione. rub.
vendere aliud emere. alius emptor alius venditor. ita alia
ud pretium aliud merx. at in permutatione discerni non potest. uter
venditor vel uter emptor sit. Multum que differunt prestationes.
emptor enim nisi nummos accipientis fecerit tenetur. ex vendito ven
ditori sufficit. ob evictionem se obligare possessionem que tradere et pur
gare se dolo malo. Itaque si evicta res non sit nichil debet in
permutatione vero si utrumque pretium e utriusque rem fieri oportet
si mercis nomine. sed cum debeat et res et pretium esse non potest inveniri quid
eorum merx et quid pretium sit. nec ratio patitur. ut una eademque
res veneat. et pretium sit emptionis. Unde si ea res quam acceperim vel
dederim postea evincatur in factum dandam actionem respondetur.
Item emptio ac venditio nuda consentientium voluntate contrahi
tur permutatio autem ex re tradita initium obligationi prebet.
alioquin si res nondum tradita sit nudo consensu obligationem
constitui dicemus. quod in his dumtaxat receptum est que nomen su
um habent ut in emptione venditione conductione mandato. Unde prodi
ctum aliena rem dantem nullam contrahere permutationem. Igitur
ea tantum pretio tradita res facta. sicut rem noluit tradere non in hac agere
mus quod interest nostra illam rem accepisse de qua convenit. sed ut
res contra nobis reddatur conditioni locus est quasi re non secuta.

Antidat. Quoniam permutatio vicina esset emptioni sanum
quoque furtis noxisque solutum. et non esse fugitivum servum prestandum
que causa datur permutationis. de prescriptis verbis et in factum actione. rub.

Paul. l. v. Non numquam evenit ut cessantibus actionibus
proditis potius vulgaribus actionibus cum proprium nomen invenire
non possumus facile descendatur ad eas que in factum appellantur. sed
ne res exemplis egeat paucis agam. Domino mercium in magistrum
navis si sit incertum utrum navem conduxerit an merces vehendas locaverit
civilem actionem in factum esse dandam Labeo scribit.
Item si quis pretii explorandi gratia rem tradat. neque depositum
neque commodatum erit. sed non exhibita fide in factum civilis subicitur.

Cels. l. viii. Nam cum deficiant vulgaria [...] tur actio.
atque usitata actionum nomina prescriptis verbis agendum est.

Iul. l. xiiii. In quam necesse est confugere. quociens contractus existunt
quorum appellationes nullo iure civili prodite sunt.

Ulp. l. iiii. Natura enim rerum productum est ut plura sint ne
gotia quam vocabula.

Paul. l. v. Naturalis meus filius serviebat tibi et tuus filius
michi convenit inter nos ut et tu meum manumitteres et ego tu
um. ego manumisi tu non manumisisti qua actione michi
teneris questium est in hac questione totius ob rem dati tractatus inspici
potest qui in his competit speciebus. Aut enim do tibi ut des aut do
ut facias aut facio ut des. aut facio ut facias. In quibus queritur
que obligatio nascatur. Et si quidem pecuniam dem ut rem
accipiam emptio et venditio est. Sin autem rem do ut rem acci
piam. quia non placet permutationem rerum emptionem esse. Dubium
non est nasci civilem obligationem in qua actione id veniet non ut
reddas quod acceperis. sed ut dampneris michi quanti interest mea
illud de quo convenit accipere. vel si meum recipere velim. repe
tatur quod datum est quasi ob rem dati re non secuta. Sed si sci
phos tibi dedi. ut Stichum michi dares periculo meo Stichus erit
ac tu dumtaxat culpam prestare debes. Explicitus est ille arti
culus ne. do. ut des. At cum do ut facias si tale sit factum
quod locari solet. puta ut tabulam pingas pecunia data loca
tio erit. sicut superiore casu emptio. Si rem do non erit loca
tio. sed nascetur civilis actio in hoc quod mea interest. vel ad repe
tendum condictio. Quod si tale est factum quod locari non possit. puta
ut servum manumittas sive certum tempus adiectum est intra quod manu
mitteretur. idque cum potuisset manumitti vivo servo tamen si certi
sive diffinitum non fuerit et tanti temporis consumptum sit. ut
debuerit potuerit que manumitti. condici ei potest. vel prescriptis ver
bis agi. quod in his que diximus convenit. Sed non dedi tibi servum
ut servum tuum manumitteres et manumisisti. et is quem dedi evic
tus est si sciens dedi de dolo in me dandam actionem Iul. scribit. si
ignorans in factum civilem. Quod si faciam ut des et posteaquam
feci cessas dare nulla erit civilis actio. et ideo de dolo dabitur.
Si si facio ut facias hec species tractatus plures recipit.
Nam si pacti sumus ut tu a meo debitore Cartagine exigas
ego a tuo Rome. vel ut tu in meo ego in tuo solo edificem. et ego
edificavi et tu cessas in priore specie mandatum quodammodo interve
nisse videtur sine quo exigi pecunia alieno nomine non potest quamvis
enim impendia sequantur tamen mutuum officium prestamus et potest
mandatum ex pacto etiam naturam suam excedere. Possum enim
tibi mandare ut et custodiam michi prestes. et non plus impendas
in exigendo quam. x. et si eadem quantitas impenderetur nulla
dubitatio est. Sin autem aliter magis est ut hic et mandatum inter
venisse videatur. quasi rescindamus invicem impensas. nam enim
de re tua tibi mando. sed tutius erit et in insulis fabricandis.
et in debitoribus exigendis prescriptis verbis dari actionem que ac
tio similis erit mandati actioni quemadmodum in superioribus
casibus locationi et emptioni. Si ergo hec sit ubi de facto do
aliter que convenit et in proposita questione idem dici potest. ut necesse
sequitur ut ei fiat condempnatio quanti interest mea servum eum
habere quem manumisi. an deducendum erit quod libertum habeo
set hec non potest extimari.

Nerat. l. v. Insulam hoc modo ut aliam insulam reficeres vendidi. respondi nullam esse venditionem sed civili intentione incerti agendum.

Pap. l. v. Si tibi decem dedero ut Stichum [...] dum esset
manumittas et cessaveris confestim agam prescriptis verbis ut sol
vas quanti mea interest. et si nichil interest condicam tibi ut x.

Ulp. l. v. Si ponis servum cum furti argueretur. [...] x. reddas.
questionis habende causa estimatum dedisset. nam de eo comptum
fuisset etiam si non redderetur eo nomine civiliter agi posse vel ali
quo cum servum recepturus esset quem traditum accepisset potest enim
retineri servum sive dominus pecuniam pro eo elegisset sive in admisso
deprehensus fuisset. Tunc enim et datam extimationem reddi
a domino oportet. Set questium est quia actione pecunia si ei dominus
elegisset peti posset dixi tamen et si quid inter eos agetur verbis quoque
stipulationis conclusum non fuisset sed tamen lex contractus non latet
prescriptis verbis incerti et hic agi posse. non videri nudum pac
tum intervenisse. quociens certa lege dari probaretur.

Ulp. l. v. Abeam enim accepto liberatus ut nomen Titii debi
toris delegaret si fide contractus non impleat mecum actione te
nebitur. itaque iudicis officio non vetus obligatio restaura
bitur. sed promissa prestabitur ut condempnatio sequatur.

Iavol. l. v. Patris tue usumfructum legavit. heredis bona ab
eius creditoribus distracta sunt. et pecuniam que extiatione patris
tue fiebat mulier accepit fruendi causa et pignoratitia stipula
tio pretermissa est. Queero an ab herede mulieris pecunia quasi fru
endi causa data est repeti possit. et quasi actione agendum. in factum actionem dari.

Pomp. l. v. Quia actionum non plenus numerus esset [...] debere.
ideo plerumque actiones in factum desiderantur. Sed et eas actiones
que legibus prodite sunt. si lex iusta ac necessaria sit supplet pretori
eo quod legem deest quod facit in lege Aquilia reddendo actiones
in factum accommodatas legi Aquilie. Idque utilitas eius legis exigit.

Procul. l. v. Si vir uxori sue fundos vendidit [...] gerit.
et venditionem contra preterea sumere convenisse inter eos si ea nupta
esse desisset ut eos fundos sibi reddere vellet eodem pretio mulier tamen
enim brevi vir in factum existimo iudicium esse reddendum. Idque
malis personis observandum est.

Ulp. l. v. Si tibi rem vendendam certo pretio dedissem ut quo pluris
tibi vendidisses haberes. placet neque mandati neque pro socio esse actionem
sed in factum quasi alio negotio gesto. quia mandatum gratuitum esse debet
et societas non videtur contracta cum eo qui te non admisit socium
distractionis. sed sibi pretium certum excepit.

Iul. l. v. Si tibi areae mee dominum dedero ut insula edifi
cata partem michi reddas neque emptionem esse quia pretii loco partem rei
mee recipio nec mandatum quia non est gratuitum. neque socie
tatem. quia nemo societatis contrahende rei sue dominus esse desinit.
Sed si puerum docendum. vel pecus pascendum tibi dedero. vel
puerum nutriendum. ut si post annos certos venisset pretium
inter nos communicaretur. ab hoc recte hoc abarcea. eo quod hic dominus
esse non desinit qui prius fuit. Competit igitur pro socio actio sed si
forte puerum dominii tui fecero idem erit quod in area dicturi. quia
dominium desinit ad priorum dominum pertinere. Quid ergo est in facto
tu putat. actionem vel dandam. id est prescriptis verbis. Ergo si
quis aree dominium non transtulerit sed passus sit te sic edificare
ut communicaretur. vel ipsa vel pretium eius erit societas. Idemque si p
tis aree dominium transtulerit pretio non et eadem lege te edificare pas

Ulp. l. v. Qui servandarum mercium suarum causa [...] sus sit.
alienas merces in mare proiecit nulla tenetur actione. Sed si sine
causa id fecisset in factum si dolo de dolo tenetur. Si quis servum
quis alienum spoliavit isque frigore mortuus est. de vestimentis
quidem furti agi poterit. de servo vero in factum agendum criminali
prius adversus eum servato. Sed et si calicem argenteum quis alienum

in p fundum abiecerit dampni dandi causa non lucri faciendi.

Pomp. li. xvij. ad sab. scrib. Nec furti neque dampni iniurie actionem esse in factum tamen agendum. Si glans ex arbore tua in meum fundum cadat eamque ego immisso pecore depascam aristo scribit non sibi occurrere legitimam actionem qua experiri possis. Nam neque ex lege .xii. tab. de pastu pecoris. quia non in tuo pascitur. neque de pauperie neque de dampni iniurie agi posse in factum itaque erit agendum.

Ulp. li. Solent qui noverint servos fugitivos alicubi celari indicare eos dominis ubi celentur que res non facit eos fures. Solent etiam mercedem huius rei accipere et sic indicare nec videtur illicitum esse. hoc quod datur. quare qui accepit quia ob rem accepit nec improbam causam non timet condictionem. Quod quidem si solutum nichil est sed pactio intercessit ob indicium hoc est ut si indicasset apprehensusque esset fugitivus certum aliquod daretur videamus an possit agere. et quidem conventio ista non est nuda ut quis dicat ex pacto actionem non oriri sed habet in se negotium aliquod. ergo civilis actio oriri potest id est prescriptis verbis nisi quis et in hac specie de dolo actionem competere dicat ubi dolus aliquis arguatur.

Pomp. li. Permisisti michi cretam eximere de agro tuo ita ut eum locum unde exemisse replerem. exemi nec replevi. Quesitum est quam habeas actionem. Sed certum est civilem actionem incerti competere. Si autem vendidisti certam quantitatem ex vendito ages. Quod si post exemptionem cretae repleverio nec patiaris me cretam tollere tunc agam ad exhibendum quia mea facta est cum voluntate tua exportasset. Permisisti michi ut sererem in fundo tuo et fructus tollerem. sevi nec pateris me fructus tollere. nullam iuris civilis actionem esse aristo ait an in factum dari debeat deliberari posse. sed erit de dolo.

Ulp. li. Si gratuitam tibi habitationem dedero. an commodati agere possim. Vivianus ait agi posse. Sed est tutius prescriptis verbis agere. Si margaritas tibi extimatas dedero ut easdem michi afferres aut pretium earum deinde hec perierint ante venditionem cuius periculum sit. et ait labeo. quod et pomp. scribit. si quidem ego te venditorem rogavi meum esse periculum. si tu me neutrius sed dumtaxat consensimus teneri te hactenus ut dolum et culpam michi prestes. actio autem ex hac causa utique erit prescriptis verbis. Pap. li. viij. quest. scrib.

Si rem tibi inspiciendam dedi et dicas te perdidisse. ita demum michi prescriptis verbis actio competit. si ignorem ubi sit. nam si sim licitat apparet esse furti agere possum vel condicere vel ad exhibendum agere. Secundum hec si cui inspiciendum dedi sive ipsius causa sive utriusque et dolum et culpam michi prestandam esse dico propter utilitatem periculum non. Si vero mei dumtaxat causa datum est dolum solum. quia prope depositum hoc accedit. Si cum unum bovem haberem et vicinus unum placuit inter nos ut per denos dies ego ei et ille michi bovem commodaremus ut opus faceret. et apud alium bos periit commodati non competit actio quia non fuit gratuitum commodatum verum prescriptis verbis agendum est. Si tamen vestimenta vendenda rogavero. ut ea apud me reliquas ut pretiosioribus ostenderem mox hec perierit. in ignis talia vi maiore periculum me minime prestaturum ex quo apparet utique custodiam ad me pertinere. Si gens sponsionis causa anulos accepit nec reddit victori prescriptis verbis actio meum competit. nec enim recipienda est sabini opinio. qui condici et furti agi ex hac causa putat. quemadmodum enim rei nomine cuius neque possessionem neque dominium victor habuit agere furti. Plane si in turpem causam sponsionis suum anuli dumtaxat recipere.

Ulp. li. Si apud te pecuniam deposuerim || petitio erit. ii. ut tu tio dares si fugitivum meum reduxisses nec dederis quia non reduxit si pecuniam michi non reddas melius est prescriptis verbis agere non enim ambo pecuniam ego et fugitivarius deposuimus ut quasi apud sequestrem sit depositum.

Ulp. li. Rogasti me ut tibi mutuos nummos darem. ego cum non haberem dedi tibi rem vendendam ut pretio utereris. si non vendidisti aut vendidisti quidem pecuniam autem non accepisti mutuam tutius est ita agere. ut labeo ait prescriptis verbis. actione quasi negotio quodam inter nos gesto proprii contractus. Si predium prius obligavero. deinde placuit inter nos ut michi fideiussorem prestares nec facias melius esse dico prescriptis verbis agi nisi mensores inficuerint. nam si inficuerint ex locato esse actionem.

Ulp. li. Apud labeonem queritur. si equos tibi venales experiendos dedero ut si in triduo displicuissent redderes tuque desultor in his cucurreris et viceris deinde emere nolueris an sit adversus te ex vendito actio. et puto verius esse prescriptis verbis agendum. nam inter nos hoc actum est ut experimentum gratuitum acciperes non ut etiam certares.

Item apud melam queritur. Si mulas tibi dedero. ut experiaris et si placuissent emeres. si displicuissent ut in dies singulos aliquid prestares. deinde mule a grassatoribus fuerint ablate intra dies experimenti quid esset prestandum. utrum pretium et mercedes an mercedes tantum. et ait mela interesse utrum emptio iam erat contracta. an futura ut si facta pretium petatur. si futura mercedes petantur. Sed non exprimit de actionibus. puto autem si quidem perfecta fuit emptio competere ex vendito actionem. si vero nondum perfecta esset actionem talem qualem adversus desultorem dari. Si cum emeres argentum velles vascularium adtetulerit. ut liquerit et cum displicuisset tibi servo tuo referendum dedisti et sine dolo malo et culpa tua perierit vascularii esse detrimentum. quia eius quoque causa sit missum. certe culpam eorum quibus custodiendum perferendumve dederis prestare te oportere. labeo ait et puto prescriptis verbis actionem in hoc competere.

Ulp. li. Quotiens deficit actio vel exceptio utilis actio vel exceptio danda est.

Paul. li. Si tibi polienda sarcienda ve vestimenta dederim si quidem gratis opam hanc te suscipiente mandati est obligatio. Si vero merces data aut constituta locationis conductionisque negotium geritur. Quod si neque gratis hanc operam susceperis neque protinus aut data aut constituta sit merces sed eo animo negotium gestum fuerit ut postea tantum mercedis daretur nomine quantum inter nos statutum fuerit placeat quasi de novo negotio in factum dandum iudicium esse id est prescriptis verbis.

Ulp. li. Duo secundum tyberim cum ambularent alter eorum ei qui secum ambulabat rogatus anulum ostendit ut respiceret. illi excidit anulus et in tyberim devolutus est. respondit posse agi cum

Affric. li. Titius seio triginta || eo in factum actionem dedit. pactique sunt ut ex reditu eius pecunie tributum quod titius pendere deberet seius prestaret computatis usuris semissibus quantoque minus tributorum nomine prestitum foret. quod earum usurarum quantitas esset id totum restitueret. quod amplius prestitum esset id ex sorte decederet aut si et sortem et usuras summa tributorum excessisset. id quod amplius esset titius seio prestaret neque de ea re ulla stipulatio interposita est. titius consulebat. id quod amplius ex usuris seius redegisset qua tributorum nomine prestitisset qua actione ab eo consequi possit. respondit. Pecunie quidem credite usuras nisi in stipulationem deducte sint deberi. Verum in proposito videndum est ne non tam fenebrem pecuniam intelligi debeat quam quasi mandatum inter eos contractum. nisi si quid ultra semisses consecuturus esset. Sed nec ipsi quidem sortis pecunie petitionem creditam fuisse quin si seius eam pecuniam sine dolo malo. vel amisisset vel vacuam habuisset dicendum nichil eo nomine prestare debuisse. tutiusque esse prescriptis verbis in factum actionem dari prescriptis cum illud quoque convenisset ut quod amplius prestitum esset quam ex usuris redigeretur sorti decederet quod utique iure actionem pecunie credite excedit.

Nerat. li. Si vopas fabulles quas servi mei inter mutua dedissem. ut totidem reciperem posse cum prescriptis verbis agere. Sicut si pecunias dedissem ut tunicas acciperem nec habere contractum quia si per errorem operi indebite dates res ipse repeti non posset. nam aliud dato ut aliud reddatur obligari utique genitum possum. quia aut indebitum datur aut ipsum repeti debet. aut tamen de eo tantum genere quorum neutro modo operas repeti possit.

Pomp. li. Si tibi scyphos dedi ut eosdem michi redderes commodati actio est. Si ut pondus argenti redderes michi quamvis in illis esset. tantum potens petitio est et pactum prescriptis verbis. tamen tantum argenti quia illi scyphi fuerint. Sed si ut vel hos scyphos vel ut eiusdem ponderis argentum dares convenit idem dicendum est.

Dig. seu pandectarum. liber. xviii. explicit. incipit. xix. de pignoribus et ypothetis et qualiter ea contrahantur et de pactis eorum.

Conventio Rubrica.

Generalis in pignore dando bonorum vel postea quesitorum recepta est. Quamvis aut alienam rem collata convenerit sine facultate quis pignus dabat debita postea debitori dominio quesito difficilius creditori qui non ignoravit alienum utilis actio dabitur. sed facilior erit possidentis retentio. Servo pignori dato peculium eius creditori esse conventione specialiter super eo contractam frustra distrahit nec interest. quin servus domino peculium acquisierat. Cum predium pignori daretur nominatim ut fructus quoque pignoris essent convenit eos consumptos bona fide emptori utilis serviana restitui non cogetur pignoris causam nec usucapione perimi placuit quia questio pignoris ab intentione domini separatur quod in fructibus

dissimile est. quamquam debitoris fuerit. ¶ Pacto placuit
ut adiectis usuris non solutis fructus ypothecarum in usuris
non compensaretur nisi legitime usure servarentur. Sua die:
quamvis exordio minores in stipulatum venerint non esse tamen
ratam conventionem: placuit enim adiectis minoribus fenore non solu
to legitime maiores usuras stipulanti recte permitti potue
runt. ¶ Etiam pro dote uxoris vivo dedisti ideoque pro dote viri dedisti
pignori. post divortium mulier possessionem pro dote sua recupera
vit. et pro dotem ob debitum viri pignori dedit et ea dum tamen
pecunia recte pignus a muliere contractum apparuit quod offer
re viro debuit meliore pro dote facto. si maiores sumptus quam
fructus fuisset. quos vir ex pro dote percepit et eam quanti
tate propriam mulier negotium gessisse non alienum suscepisse vi

Ip. r. F ideiussor qui pignora vel ypothecas ¶ tec.
cas suscepit. atque ita pecuniam solvit si mandati agat. rei
cum eo agatur ex persona creditoris etiam culpam existimari op
ter. certum iudicio quo de pignore dato proponitur convenire non potest.

Ip. r. S i stipulatus sit debitor quod rem suam vindicabat quod
suam non probat eque servianda erit creditori actio serviana. proba
tum est in bonis eo tempore quo pignus contrahebatur illius fuis
se. ¶ Sed si victus est debitor vindicans hereditatem iudex ac
tionis servianae neglecta de hereditate dicta sententia eam pig
neris persecutionem tribuit. atquin aliud in legatis et libertatibus dictum
est cum secundum eum quod legitimam hereditatem vindicabat sententia dic
ta est. ¶ Sed creditor non bene legatariis per omnia comparatur. cum
legata quidem aliter valere non possint. quam si testamentum ratum esse
constiterit. ¶ Enim non fieri potest. ut et pignus recte sit acceptum
nec tamen ab eo ius bene institutum est. ¶ Per iniuriam victus appel
lavit. et quamquam perierat postea pignori obligavit non plus
habere creditorem potest quam habet qui pignus dedit. ergo sub
movebitur rei iudicate exceptione. tamen et si maxime nullam
propriam quis vicit actionem exercere possit. non enim quod ille non
habuit. sed quod in ea re que pignori data est debitor habuit consi

Gai. r. C ontrahitur ypotheca per pactum || decerandum e.
conventum cum quis paciscatur. ut res eius propter aliquam obli
gationem sint ypothecae nomine obligate nec ad rem pertinet quibus
fit verbis sicuti est et in his obligationibus que consensu contra
huntur et ideo sine scriptura si convenit ut ypotheca sit. et
probari poterit res obligata erit de qua conveniunt. fiunt enim
de his scripture ut quod actum est per eas facilius probari possit.
et sine his valet quod actum est. si habeat probationem sicut et
nuptie sunt licet testationes in scriptis habite non sint.

Mar. r. R es ypothecae dari posse sciendum est pro quacumque
obligatione sive pecunia mutua datur sive dos sive emp
tio vel venditio contrahatur vel etiam locatio et conductio. et
mandatum sive pura est obligatio vel in diem vel sub condicione
et sive in presenti contractu sive etiam precedat. sed et futurae obliga
tionis nomine dari possunt. sed et non solum solvende omnis pecu
nie causa verum etiam de parte eius. et vel pro civili obligatione vel ho
noraria vel tantum naturali. sed in condicionali obligatione non ali
ter obligatur. nisi condicio extiterit. ¶ Inter pignus autem et
ypothecam tantum nominis sonus differt. ¶ Dare autem quis potest
ypothecam sive pro sua obligatione sive pro aliena.

Ulp. r. O bligatione generali rerum quas quis habuit ha
biturusve esset ea non continebuntur que verisimile est quemquam
specialiter obligaturum non fuisse ut puta supellex. item ve
stis relinquenda est debitori et ex mancipiis que in eo usu habebit
ut certum sit eum pignori non daturum fuisse. proinde de ministeriis
eius perquam ei necessariis vel que ad affectionem eius pertineant vel que in
usu cotidiano habentur serviana non competit.

Paul. r. D enique concubinam filios naturales alumnos con
stat generali obligatione non contineri. sed et si qua alia sunt huiusmodi ministeria.

Gai. r. S ed quod adiecit res quas eo tempore quo || huiusmodi
paciscebatur. in bonis habuit recte observari debuit. ¶ Ex
emptionem venditionemque recipit etiam pignoraticiam recipere potest.

Ip. r. S i debitor res suas duobus simul pignori obliga
verit ita ut utrique in solidum obligate essent. singuli in solidum
adversus extraneos serviana utentur. inter ipsos autem si questio mo
veatur possidentis meliorem esse condicionem dabitur enim pos
sidenti. hec exceptio si non convenit ut hec eadem res mihi
quoque pignori esset. Si autem id actum fuit ut pro partibus res
obligarentur utilem actionem competere. et inter ipsos et adversus
extraneos per quam dimidiam partis possessionis apprehendat singuli.

Mar. r. S i is qui bona rei publicae iure administrabat mutu
am pecuniam pro ea accipiat potest rem eius obligare. ¶ Si an
te upnay. facta sit in fundum. aut edes aliquis inducetur eo
usque retinere possessionem pignoris loco donec illi pecunia sol

vatur cum usuris per pactum fructus aut locatio aut ius
percipiendo habitandoque. itaque si amiserit possessionem solet in factum
actionem uti. ¶ Ususfructus an possit pignori ypothecae ve dari
non quesitum est. sive proprietatis dominus convenerit. sive ille qui solum
usumfructum habet. et scribit Papinianus libro .xi. responsorum. tuendum creditorem
et si velit cum creditore proprietarius agere non esse ei ius fru
endi invito se tali exceptione eum praetor tuebitur. si non inter cre
ditorem et eum ad quem ususfructus pertinet convenerit ut ususfructus
pignori sit. nam et cum emptorem ususfructus tuetur praetor cur non
et creditorem tuebitur. eadem ratione et debitori obicietur excep
tio. ¶ Iura prediorum urbanorum pignori dari non possunt. igitur
nec convenire possunt ut ypothecae sint.

Paul. r. S ed an viae itineris actus aque ductus pi
gnoris conventio locum habeat videndum esse. Pomponius ait
ut talis pactio fiat quamdiu pecunia soluta non sit his servi
tutibus creditor utatur. scilicet si vicinum fundum habeat. et si intra
certum diem pecunia non sit soluta vendere eas vicino liceat
que sententia propter utilitatem contrahentium admittenda est.

Mar. r. G rege pignori obligato quod postea nascitur
tenetur. ¶ Sed et si prioribus capitibus decedentibus totus
grex fuerit renovatus pignori tenebitur. Statu liber quoque
dari ypothecae potest. licet condicione existente pignus evanescat.
¶ Etiam pignori rem pignoratam accipi posse pla
cuit quatenus utraque pecunia debetur pignus secundo creditori
tenetur. et tam exceptio quam utilis actio ei danda est. quod
si dominus pecuniam solverit. ¶ Pignus quoque perimitur
sed potest dubitari numquid creditori nummorum solutorum no
mine utilis actio danda sit an non. ¶ Quid enim si res so
luta fuerit. et verum est quod Pomponius libro .vii. ad edictum scribit. si quidem
de pecuniam debet is cuius nomen pignori datum est. exactam
a creditore secundo percepturum. Si vero corpus is debuerit et
solverit pignoris loco futurum apud secundum creditorem. ¶ Et
in superficiariis legitime consistere creditor potest adversus quem
libet possessorem sive tantum pactum conventum de ypotheca
intervenerit sive etiam possessio ei tradita fuerit deinde amissa
sit. ¶ Etiam si creditor iudicatum debitorem fecerit ypotheca
manet obligata quia suis condicionibus hec ypotheca, id est actio
id est si soluta est pecunia aut satisfactum est quibus cessantibus tenet.
¶ Sicut debitoris in personam egerit. licet is in causa defecerit et
dampnatus sit quia ypotheca manet obligata multo ma
gis ergo si in personam actum sit sive cum reo sive cum fideiussore
sive cum utrisque pro parte. licet dampnati sit. ypotheca manet
obligata. nec plus videtur satisfactum creditori quod habet
iudicati actionem. ¶ Si sub condicione debiti nomine obliga
ta sit ypotheca dicendum est ante condicionem non recte agi cum
nichil interim debeatur. ¶ Sed si sub condicione debiti
condicio venerit. rursus agere poterit. ¶ Sed si presens sit debitum
ypotheca vero sub condicione et agatur ante condicionem ypo
thecaria. ¶ Verum quidem est pecuniam solutam non esse. sed auferri
ypothecam iniquum est. ¶ Ideoque arbitrio iudicis cautio
nes interponende sunt. si condicio extiterit nec pecunia solva
tur restitui ypothecam sive in rerum natura sit. propter usuras
quoque si obligata sit. ypotheca usure solvi debent. Idem

Ulp. r. Q uesitum est si nondum dies || in pecunia diximus.
pensionis venit an et medio tempore persequi pignora permit
tendum sit. et puto dandam pignoris persecutionem quia interest
mea. ¶ Et ita Celsus scribit. ¶ Et quibus casibus naturalis
obligatio consistit pignus persecutionem constituit.

Gai. r. E t que nondum sunt futura tamen sunt ypothe
ce dari possunt ut fructus pendentes partus ancille fetus
pecorum et ea que nascuntur sint ypothece obligata idque servandum
est sive dominus fundi convenerit aut de fructu aut de his que
nascuntur. sive his qui usumfructum habet. Sicut Iul. scribit.
¶ Quod dicitur creditorem probare debere cum conveniebat rem in bonis
debitoris fuisse ad eam conventionem pertinet que specialiter facta est
non ad illam que cotidie inseri solet cautionibus ut specialiter rebus
ypothece nomine datis cetera etiam bona teneantur debitoris que nunc
habet et que postea acquisierit. perinde atque si specialiter he res fuis
sent obligate. ¶ Cum res suas iam obligaverint et alii
secundo obligant creditori ut effugiant periculum. ¶ Quod
solent pati qui sepius easdem res obligant. predicere solent a
lii nulli rem obligatam esse quam forte Lucio Titio. ut in id quod
excedit. priorem obligationem res sit obligata ut sit ypo
thecae pignori vero id quod pluris est. aut solidum cum primo de
bito liberata res fuerit. ¶ De quo videndum est utrum hoc ita
se habeat. sive cum convenit. ¶ An et si simpliciter convenerit de eo quod ex
cedit. ut sit ypotheca. et soli dari res inesse conventioni videtur. ar. rer.

cum a priore creditore fuisset liberata. Et adhuc pars sit illius magis est quod prius diximus.

Marc. l. Si fundus ypothece datus sit deinde alluvione maior factus est totus obligatur. ¶ Si nesciente domino res ypothece data sit deinde postea dominus ratum habuit dicendum est hoc ipso quod ratum habet voluisse eum retro recurrere ratihabitionem ad illud tempus quo convenit. ¶ Voluntas autem fere eorum demum servabitur qui et ipsi pignori dare possunt. ¶ Si res ypothece data postea mutata fuerit eque ypothecaria actio competit ut puta de domo data ypothece et orto facto. ¶ Item si de loco convenit et domus facta sit. ¶ Item si de loco dato convenit deinde vinea in eo posita. ¶ In vindicatione pignoris queritur an rem de qua actum est possideat is cum quo actum est. Nam si non possideat nec dolo fecit quo minus possideat absolvi debet. ¶ Si vero possideat et aut pecuniam solvat aut rem restituat eque absolvendus est. Si vero neutrum horum faciat condempnatio sequitur. ¶ Sed si velit restituere nec possit forte quod res abest et longe vel forte in provinciis solet cautionibus res expleri. Nam si cavit sic restituturum absolvitur. Si vero dolo quidem desiit possidere. Summa autem ope nisus non possit rem ipsam restituere tanti condempnabitur quanti actor in litem iuraverit sicut in ceteris in rem actionibus. Nam si tanti condempnatus esset quantum deberetur quid proderit in rem actio cum in personam agendo idem consequitur. ¶ Iudicium etiam de fructibus arbitrium iudicis debet ut ex quo lis inchoata sit ex eo tempore et de fructibus condempnet. Quod enim si minoris sit res quam quod debetur. Nam de antecedentibus fructibus nichil potest pronuntiare nisi exstet res.

¶ Creditor ypothecam sibi per sententiam adiudicatam quemadmodum habiturus sit queritur. Nam dominium eius vendicare non potest. Sed ypothecaria agere potest. Et si exceptio obicietur a possessore iudicate rei replicet si non dominum eum iudicatum non esse. ¶ Si pluris sit condempnatus debitor non restituendo pignus quia computatio sortis et usurarum faciebat. An si tantum solvit quantum debeat exoneratur ypotheca. Quod ego quidem quantum ad subtilitatem legis et auctoritatem sententie non puto. ¶ Semel enim eius tamen fuit videtur ad condempnationem et tamen pecuniam debere. Sed humanius est non amplius eum quam quod revera debet dando ypothecam liberare. ¶ Aliena res potest utiliter obligari sub condicione si debitoris facta fuerit. ¶ Si duo pariter de ypotheca paciscantur in quantum quisque obligatam ypothecam habeat utrum pro quantitate debiti an pro partibus dimidiis queritur. Et magis est ut pro quantitate debiti pignus habeant obligatum. Sed si uterque cum possessore agat quemadmodum utrum deperit quisque an tenetur quasi utrumque in solidum res obligata sit quod erit dicendum si convenit dic pignus utrique datum est separatim. Sed simul illi et illi si hoc actum est utrumque recte in solidum agere si minus aget unusquisque pro parte. ¶ Potest ita fieri pignoris datio ypothece ut si intra certum tempus non sit soluta pecunia emptoris iure possideat rem iusto pretio tunc extimandam. Hoc enim casu quodammodo videtur condicionalis esse venditio. Et ita divus Severus et Antoninus rescripserunt.

Ulp. l. Pignoris persecutio in rem parit actionem creditori.

Paul. l. Si ab eo qui publiciana uti potuit quia dominium non habuit pignori accepi. Sic tuetur me per servianam pretor quemadmodum debitorem per publicianam.

Ulp. l. Qui pignori plures res accepit non cogitur unam liberare nisi accepto universo quanti debetur.

Id. l. Dum convenit ut is qui ad refectionem edifitii credidit de pensionibus iure pignoris creditum recipiat et actiones utiles adversus inquilinos accipiet cautionis exemplo quia creditori debitor pignori dedit.

Id. l. Si inter colonum et procuratorem meum convenit de pignore vel ratum habere me conventionem vel mandasse quasi inter me et colonum meum convenisse videatur. ¶ Si debitor servum quem iam domino dominus emerat et pignoravit et pignoratam teneat serviane locus est et si adversus eum agat creditor doli replicatione exceptionem elidet. Et ita Iul. ait et hoc rectum. ¶ Quicquid pignori commodi sive incommodi fortuito accessit id ad debitorem pertinet. ¶ Si res pignorata non restituatur lis adversus possessorem extimanda erit. Sed utique aliter adversus debitorem aliter adversus quemvis possessorem. Nam adversus debitorem non pluris quanti debet quia non pluris interest. Adversus ceteros possessores etiam pluris est. Quia quod amplius debito consecutus fuit creditor restituere debet debitori pigneraticia

Mod. l. Si Titio qui rem meam igno- || titia actione.
rante me creditori suo pignori obligavit heres extitero ex post facto pignus directo quidem non convalescit sed utilis pignoraticia dabitur creditori.

Id. l. Creditor predia sibi obligata ex causa pignoris locare recte poterit obligatio pignoris etiam inter absentes recte ex contractu obligatur.

Id. l. In quorum finibus emere quis prohibetur et pignus accipere non prohibetur.

Id. l. Cum vitiose vel inutiliter contrahitur pignoris intercedat retentioni locus non est. Nec sibi bona creditoris ad

Id. l. Si fratruelis [?] petierunt. || fiscum pertinere. A potestate vero quam solveret pignora ipse possideret quasi satisfacturus creditoribus nec satisfecit. Modo heres debitoris paratus est solvere creditoribus queritur an pignora fisci restitui cogendus sit. Modestinus respondit cogendum esse. ¶ Pater seu emancipato filio facere persuasit ut quia mutuam quantitatem acciperet a Septitio creditore cyrographum perscriberet sua manu filius eius quod ipse impeditus esset scribere sub commemoratione domus ad filium pertinentis pignori date. Queritur an sei inter cetera bona etiam hanc domum iure optimo possidere possit cum patris hereditate abstinuit. Nec metuere exhibere solo quod mandante patre manu sua perscripsit instrumentum cyrographi cum neque consensum suum accommodaverit patri aut signo suo aut alia scriptura. Modestinus respondit. ¶ Cum sua manu pignori domum suam futuram contra eius prescripserat consensum ei obligationi dedisse manifestum est. ¶ Lucius Titius predia cum mancipia que in prediis erant obligavit. Heredes eius predia inter se diviserunt. Mancipiis defunctis alia substituerunt. Creditor postea predia cum mancipiis distraxit. Queritur an mancipia que nunc modo in prediis constituta hoc est in ypotheca creditor vendere potuisset recte. Modestinus respondit. ¶ Si neque pignerata sint ipsa mancipia que fuit modo in prediis constituta. Neque ex pigneratis ancillis nata minime creditoribus obligata esse.

Marcell. l. Servum quem quis pignori dederat ex levissima offensa vinxit mox solvit et quia debitor non satis faciebat creditor minoris servum vendidit. An aliqua actio creditori in debitorem constituenda sit. Queritur: quia creditori ipsi actio non sufficit ad id quod deest persequendum. Quod si vinctum fecisset aut clusisset ubi quidem interfecisset ad exhibendum tenetur. Ubi autem clusisset qui dampni iniurie dabimus actionem quanti interest quod debilitando aut vinciendo persecutionem pignoris exinanierit fingamus nullam crediti nomine esse actionem. Quia forte ei cecidit non extimo indignam rem animadversione et auxilio pretoris. Ulp. notat fiducie creditori necesse erit tenebitur et si metuit.

Paul. l. Si legatum condicionale nomine || non tenebitur.
relicti filio familias pater absente eo ppria ei pignori acceperit et mortuo patre vel emancipato filio condictio legati extiterit incipit filio legatum deberi et neque pater potest pignus vendicare neque filius qui tunc habere cepisset actionem nec exstante tempore potest quia iure hic in pignore sicut in ... dicitur.

Id. l. v. r. Paulus respondit. Generalem quidem conventionem sufficere ad obligationem pignorum. Sed ea que ex bonis defuncti non fuerunt sed postea ab herede eius ex alia causa acquisita sunt vindicari non posse a creditore testatoris. ¶ Si mancipia in causam pignoris ceciderunt. ¶ Ea quoque que ex hiis nata sunt eodem iure habenda sunt. Quod tamen diximus etiam nata teneri sive specialiter de hiis convenerit sive non ita procedit si dominium eorum ad eum pervenit qui obligavit vel heredem eius. Ceterum si apud alium dominium pervenerint non erunt obligata. ¶ Domus pignori data exusta est eamque aream emit Lucius Titius et extruxit. Quesitum est de iure pignoris. Paul. respondit pignoris persecutionem perseverare et ideo ius soli superficiem secutam videri id est cum iure pignoris. Sed bone fidei possessores non aliter cogendos creditoribus edifitium restituere quam si sumptus in extructione erogatos quatenus pretiosior res facta est reciperent. ¶ Sciente et consentiente domino servum omnia bona domini pignori obligata esse convenit ipsumque quem cavit obligatum esse pignoris iure.

Id. l. Periculum pignoris nominis venditi ad emptorem pertinere si tum probetur eius res obligatas fuisse.

Scev. l. Lex vectigali fundo dicta erat ut si post certum tempus vectigal solutum non esset is fundus ad dominum redeat. Postea is fundus a possessore pignori datus est. Quesitum est an recte pignori datus est. Respondit ¶ Si pecunia intercessit pignus esse. ¶ Item quesitum est si cum ex insolutione vectigalis tam debitor quam creditor cessarent et propterea pronuntiatum esset fundum secundum legem domini esse. Cuius potior causa esset. Respondit si ut proponeretur vectigali non soluto iure suo dominus usus esset etiam pignoris ius evanuisse.

Id. l. Debitor pactus est ut quecumque in predia data pignori i

ducta invecta importata ibi nata parata ve essent pignori essent, quorum praediorum pars sine colonis fuit, eaque actori suo colenda debitor ita tradidit adsignatis ei etiam servis culturae necessariis. quaeritur an etiam Stichus vilicus et ceteri servi ad culturam missi et Stichi vicarii obligati essent. respondit eos duntaxat qui hoc animo a domino inducti essent ut ibi perpetuo essent, non temporis causa accommodarentur, esse obligatos.

Papinianus. Is qui promisit tibi aut Titio solutum quod est tibi debitum repetere non potest, si pignus ei datum et ante solutionem recipit.

Scaevola. Cum taberna debitor creditori pignori dederit, quaesitum est utrum eo facto nichil egerit an tabernae appellatione merces quae in ea erant obligasse videtur, et si eas merces per tempora distraxerit et alias comparaverit easque in eam tabernam intulerit et decesserit, an omnia quae ibi deprehenduntur creditor hypothecaria actione petere possit, cum et mercium species mutatae sint et res aliae illatae. respondit ea quae mortis tempore debitoris in taberna inventa sunt pignori obligata esse videntur. Idem quaesiit cum epistula talis emissa sit: Gaius Seius Faenerator Lucio Titio salutem. Denarios quingentos quos a te mutuos accepi, ... non certificatione sed suppositione tamen accipe nomen. Hoc enim praecepto quin in tabulis ac sub anulo retineretur non ante aut scriptum tibi ... tradidisti. quaeritur an pignus contractum sit, an vero epistula nullius momenti sit, cum sine die et consule sit. respondi cum convenisse de pignoribus videtur non idcirco obligationem pignorum cessare quod dies et consules additi vel tabulae signatae non sint. Creditor pignori a debitore accepit quidquid in bonis habiturus esset. quaesitum est an corpora pecuniae quam idem debitor ab alio mutuam accepit, cum in bonis eius facta sit, obligata creditori pignori esse coeperint. respondit coepisse.

Labeo. Si insula quam tibi ex pacto convento licuit vendere combusta est, deinde a debitore tuo fuerit restituta, idem in nova insula iuris habes. In quibus causis pignus vel hypotheca tacite contrahitur.

Papinianus. Senatus consulto quod sub Marco imperatore factum est pignus insulae creditori datum est qui pecuniam ob restitutionem aedificii exstruendi mutuam dedit, ad eum quoque pertinebit qui redemptori domino mandante nummos administravit.

Marcianus. Pomponius libro quadragesimo variarum lectionum scribit: Non solum pro pensionibus, sed et si deteriorem habitationem fecerit culpa sua inquilinus, quo nomine ex locato cum eo erit actio, invecta illata pignori erunt obligata.

Ulpianus. Si horreum fuerit conductum vel diversorium vel area, tacitam conventionem de invectis illatis etiam in his locum habere putat Neratius, quod verius est.

Neratius. Eo iure utimur ut quae in praedia urbana inducta illata sunt pignori esse credantur quasi id tacite convenerit; in rusticis praediis contra observatur. Stabula quae non sunt in continentibus aedificiis quorum praediorum ea numero habenda sint dubitari potest. et quidem urbanorum sine dubio non sunt, cum a ceteris aedificiis separata sint. quod ad causam tamen taciti pignoris pertinet, non multum ab urbanis praediis differunt.

Marcianus. Pomponius libro tertio decimo variarum lectionum scribit: Si gratuitam tibi habitationem conductor mihi praestiterit, invecta a me domino insulae pignori non esse. voluntate domini inducta pignus ita posse ut in partem debiti sit obligatum. Si quis fideiusserit cuius res illius a debitore pro quo fideiussit pignori data sit, ut similiter intellegatur hoc ipso quod fideiusserit quodammodo mandare res suas esse obligatas. Sane si pensionis sit res hypothecae data, non erunt obligatae.

Ulpianus. Si inter in praediis urbanis tacite solet conventum accipi, ut perinde teneantur invecta illata ac si specialiter convenisset, certe libertati huiusmodi pignus non officit, idque et Pomponius probat. ac etiam manumissioni non officere obligationem habitationis obligatum mancipiorum.

Pomponius. In praediis rusticis fructus qui ibi nascuntur tacite intelleguntur pignori esse domino fundi locati, etiamsi nominatim id non convenerit. Videndum est ne non omnia illata vel inducta, sed ea sola quae ut ibi sint illata fuerint pignori sint, quod magis est.

Paulus. Cum debitor gratuita pecunia utatur, potest creditor de fructibus rei sibi pigneratae ad modum legitimum usuras retinere.

Ulpianus. Est differentia obligationis propter pensionem et eorum quae ex conventione manifesta pignoris nomine tenentur, quod manumittere mancipia obligata pignori non possumus. inhabitantes autem manumittimus, scilicet antequam pensionis nomine percludantur: tunc enim pignoris nomine retenta mancipia non liberabimus. et Derusius, Neratio Marciano consultus, quo per fenestram monstraverat servos detentos ob pensionem liberum posse.

Scaevola. Cum tabernae debitor creditori pupilli transactione facta cum

eadem maiorem partem solvisset, in residuam quantitatem pignus obligavit. quaesitum est an in universum eadem iure res obligata esset. respondi secundum ea quae proponerentur obligatam esse. Quae res pignori vel hypothecae datae obligari non possunt.

Marcianus. Pupillus sine tutoris auctoritate hypothecam dare non potest.

Modestinus. Si filius familias pro alio peculiare obligaverit, ut iure fuerit, dicendum est eam non teneri, licet liberam peculii sui administrationem habeant. Sicut nec donare eis conceditur. non enim usque quaque habent liberam administrationem. facti tamen est quo significatur quousque eis permissum videtur peculium administrare. Eam rem quam quis emere non potest, quia commercium eius non est, iure pignoris accipere non potest, ut divus Pius Claudio Saturnino rescripsit. Quid ergo si quis praedium litigiosum pignori acceperit, an exceptione summovendus sit? et Octavenus putabat etiam in pignoribus locum habere exceptionem. quod ait Scaevola libro secundo variarum quaestionum procedere in rebus mobilibus exceptionem locum habere.

Gaius. Si aliud pro muliere quae intercessit dederit hypothecam aut pro filio familias, cuius contra senatus consultum creditum est, an his succurrendum sit quaeritur. et in eo quidem qui pro muliere obligavit rem suam facilius dicetur succurri ei, sicuti fideiussori eius mulieris eadem datur exceptio. sed in eo qui pro filio familias rem suam obligavit eadem dicenda erunt quae tractantur in fideiussore eius.

Paulus. Aristo Neratio Prisco scribit: etiamsi ita contractum sit ut antecedens dimittatur, non aliter in ius pignoris succedit, nisi convenerit ut sibi eadem res esset obligata. neque enim in ius pignoris succedere debet qui ipse nichil convenit de pignore. quo casu emptoris causa melior efficitur. Denique si antiquior creditor de pignore vendendo cum debitore pactum interposuit, posterior autem creditor de distrahendo omisit, non per oblivionem, sed cum hoc ageretur ne posset vendere, videamus an dici possit huc usque transire ad eum ius prioris ut distrahere pignus huic liceat. quod admittendum existimo. saepe enim id quod quis ex sua persona non habet, hoc per extraneum habere potest.

Ulpianus. Cretius cum mutuam pecuniam accipere vellet a Maevio, eamque quasdam res hypothecae nomine daret destinaverat, et postquam quasdam ex his rebus vendidisset, accepit pecuniam. quaesitum est an priores res venditae creditori tenerentur. respondi, cum in potestate fuit debitoris post conventionem interpositam pecuniam non accipere, eo tempore pignoris obligationem contractam videri quo pecunia numerata est. ideo inspiciendum est quas res in bonis debitoris numeratae pecuniae tempore habuisset.

Ulpianus. Creditor qui sciens filium familias a parente pignus accepit relegatur. Qui potiores in pignore vel hypotheca habeantur et de his qui in priorum creditorum locum succedunt.

Papinianus. Qui dotem pro muliere promisit pignus sive hypothecam de restituenda sibi dote accepit. Subsecuta deinde pro parte numeratione maritus eandem rem pignori alii dedit, mox residuae quantitatis numeratio impleta est. Quaerebatur de pignore. respondi causam promissionis ad universae quantitatis exsolutionem qua dotem promisit compellitur, non utique solutionum observanda sunt tempora, sed dies contractae obligationis, nec probandum in potestate eius esse ne pecuniam residuam redderet, ut minus dotata mulier esse videatur. alia causa est eius qui pignus accepit ad eam summam quam intra diem certum numerasset, ac forte priusquam numeraret alii res pignori data est.

Ulpianus. Qui generaliter bona debitoris pignori accepit, eo potior est cui postea praedium ex his bonis pignori datur, quamvis ex ceteris pecuniam suam redigere possit. quod si ea conventio praedii fuit, ut ita demum certa bona pignori haberentur, si pecunia de his quae generaliter accepit servari non potuisset, deficiente secunda quaestione secundus creditor in pignore postea dato non potior erit quam solidi

Ulpianus. Creditor acceptis pignoribus [illegible] invenietur, quae in secunda conventione secundus creditor accepit, novatione postea facta pignora pignoribus addidit. si prioris temporis ordine manere primo creditori placuit, tamquam in suum locum succedenti. Cum tertius mandati praedium Titio cuius negotium fuerat gestum deberetur priusquam ei possessio traderetur, id pignori dedit. post traditam possessionem idem praedium alii denuo pignori dedit. prioris causam esse potiorem apparuit, si non creditori secundo spatium ei qui negotium gesserat solvisset. Sin in eam quantitatem quam solvisset eiusque usuris potiorem fore constituit, nisi forte prior ei pecuniam offerat. quod si debitor aliunde pecuniam solverit, sed priore praetendente post divisionem regionibus factam in bonis convenit, ut si fieret agri portionem pro diviso pignori datam a creditore suo non liberasse ex divisione quaesitum ... dimidia ... distraheret pignus intellegi certum existimavi. sed priorem secundo non esse potiorem, cum secundum pignus ad eam partem

dictu uidebat' quia uel ptem sua fieri no consentiente
socio non potuit obligare.
Pomp. l. Si debitor antequam a priore creditore pignus
redimeret. idem illud ob pecuniam crediti alii pignori dedisset. et
ante quam utrique creditori solueret debitum rem alia pignori c
ditori uendiderat creditum quamque compensauit cum precio rei uen
dite dicendum pariter habendum debere ac si priori creditori pecunia
soluta esset. nec enim interest soluerit an compensauerit. ideo
posterioris creditoris causa est potior.
Ulp. l. Interdum posterior creditor potior est priore. ut pu
ta si in rem ipsam conseruandam impensum est quod sequens credidit. uelu
ti si nauis fuit obligata et ad armandam eam uel reficiendam
Ulp. l. Huius enim pecunia saluam ‖ ego credidero.
fecit totius pignoris causam. Quod poterit quis admittere et si in
cibaria nautarum fuerit creditum sine quibus nauis salua per
uenire non poterit. Item si quis in merces obligatas sibi cre
diderit uel ut salue fiant. uel ut naulum exsoluatur po
tentior erit. licet posterior sit. nam et ipsum naulum potentius est.
tantundem dicetur et si merces horreorum uel aree uel uectu
re iumentorum debetur. nam hic potentior erit. licet posterior
Ulp. l. Idemque est si ex numis pupilli fuerit ‖ erit.
res comparata. quare si ex duorum pupillorum nummis res fu
erit comparata. ambo in pignus concurrent pro his portionibus que
pro tum in rem fuerint expense. Quod si res non in totum ex nu
mis cuius dam comparata est. erit concursus utriusque credito
ris. id est et antiquioris et eius cuius nummis comparata est. Sed
si habituri res si obligauerit et titio specialiter fundum si
in dominium meum peruenerit. mox dominium eius acquisiero. putat
Marcellus concurrere utrumque creditorem in pignore. non enim
multum facit quod de suo nummos debitor dederit. Quippe
cum res ex nummis pignoratis empta non sit pignorata ob
hoc solum quod pecunia pignorata erat.
Ulp. l. Si pignus specialiter res publica accepit dicendum
est eam preferri fisco debere. si postea fisco debitor obligatus
est. quia et priuati preferuntur.
Affric. l. Qui balneum ex kalendis proximis conduxerat pactus
erat ut homo eius pignori locatori esset donec mercedes so
luerentur. idem ante kalendas iulii eundem alii ob pecu
niam crediti pignori dedit. Consultus an aduersus hunc
creditorem petentem eundem locatorem potiorem tueri debere. respon
debet. licet enim eo tempore homo pignori datus esset quo nondum
quicquam pro conductione deberetur. quoniam tamen iam tunc in eam causam
esse cepisset ut inuito locatore ius pignoris in eo solui non
possit. potiorem eius causam habendam. Eo amplius etiam sub
conditione creditorem tuendum putabat aduersus eum cui po
stea quicquam deberi cepit. si modo non ea conditio sit que inuito
debitore impleri non possit. Sed an si hec ob ea legata que sub con
ditione data erant de pignore rei sue conuenisset. et postea eandem
ipsam pignori ob pecuniam creditam pignori dedit ac post con
ditio legatorum extitit. hic quoque tuendum eum cui prius
pignus datum esset existimauit. Titia pro dote alienum ti
tio pignori dedit. postea meuio. deinde domina eius pignoris fa
cta. marito suo in dotem estimatum dedit. si titio soluta sit
pecunia. non ideo magis meuii pignus conualescere placebat.
tunc enim priore dimisso sequentis confirmatur pignus. cum
res in bonis debitoris inueniatur. In proposito autem marit
emptoris loco est. atque ideo quia neque tunc cum meuio obliga
retur. neque cum titio solueretur. in bonis mulieris ea fuerit. nul
lum tempus inueniri posse. quo pignus meuio conualescere pos
sit. Hec tamen ita si non fraude in dotem estimatum pro domino marit
accepit. id est si pignorauit meuio esse obligatum.
Ulp. l. Si iure iudicati et pignus in causam iudica
ti ex auctoritate eius qui iubere potuit captum est priuilegio
temporis potiorem his eius esse cuius in priora pignus constitutum est.
Gai. l. Potior est in pignore qui prius credidit pecuniam et
accepit ypothecam quamuis cum alio ante conuenerat ut puta
si ab eo pecuniam acceperit sit res obligata. licet ab hoc postea
acceperit. poterit enim licet ante conuenerit non accipere ab eo pecu
niam. uideamus an idem dicendum sit si sub conditione stipula
tione facta ypotheca data sit. qua pendente alius credidit
pure et accepit eandem ypothecam. tunc deinde prioris stipulationis
extiterit conditio ut potior sit qui postea credidisset. Sed uereor
num hic aliud sit dicendum. cum enim semel conditio extitit
perinde habetur ac si illo tempore quo stipulatio interposita est sine con
ditione facta esset. quod et melius est. Si colonus conuenit
ut inducta in fundum illata ibi nata pignori essent. et an
te quam induceret alii rem ypothece nomine obligauerit. tunc de

inde ea in fundum induxerit. potior erit qui specialiter pure ac
cepit quia non ex conuentione priori obligatur. sed ex eo quod induc
ta res est quod posterius factum est. Sed de futura re conuenerit
ut ypotheca sit. sicuti est de partu hoc queritur an ancilla conuenti
onis tempore in bonis debitoris fuerit. et in fructibus si conuenit ut
sit pignori. eque queritur an fundus uel ius utendi fruendi
conuentionis tempore fuerit debitoris. Si paratus est posterior c
ditor priori creditori soluere. quod ei debetur uidendum est an com
petat ei ypothecaria actio nolente priore creditore pecu
niam accipere. Et dicimus priori creditori inutilem esse actionem
cum per eum fiat ne ei pecunia soluatur.
Marc. l. Creditor qui prior ypothecam accepit siue possi
det eam et alius uindicet ypothecaria actione exceptio priori
utilis est. si non tamen ante pignoris ypothece ue nomine sit res ob
ligata. siue alio possidente prior creditor uindicet ypoth
ecaria actione et ille excipiat si non conuenit ut res sibi sit
obligata. hic in modum supra relatum replicabit. Sed si cum
alio possessore creditor secundus agat. recte aget. et adiudica
ri ei poterit ypotheca. ut tamen prior cum eo agendo auferat ei
rem. Si quidem non restituebat rem pignoratam possessor cond
natus ex preestatis moris litis estimationem exsoluerit. an pri
ori secundo creditori teneatur ac si soluta sit pecunia priori cre
ditori queritur. et recte puto hoc admittendum esse. Si pri
mus quidem sine ypotheca credidit post secundum qui utrumque fecit ipse
ypothecam accepit. sine dubio potentior in ypotheca est. nisi
uindicet ypothecam conuenit dubium non est quin potior sit. licet
ante diem cum alio creditore pure de ea re conuenit. Si inter
bis. id est ante secundum et post eum credidisset in priore pecunia potior
est secundo in posteriore tertius est. Si tecum de ypotheca pacisceret
si debitor. deinde cum alio tua uoluntate. secundus potior erit. pe
cunia autem soluta secundo an rursus teneatur tibi recte queritur.
Erit autem facti questio agitanda quod inter eos actum sit. utrum ut
discedatur ab ypotheca in totum cum prior concessit creditori
alii obligari ypothecam. an ut ordo seruetur et prior
creditor secundo loco constituatur. ...
Pap. l. Si prior creditor postea nouatione facta eadem pig
nora cum aliis accepit in suum locum eum succedere. Sed si secundus non of
ferat pecuniam posse priorem rem uenundare ut primam tamen pecu
niam expensam ferat. non etiam quam postea credidit et quod sup
fluum est exteriore creditore accepit hoc secundo restituat. Se
cundum est autem secundo creditori rem teneri etiam inuito debitore tam
in suum debitum quam in primi creditoris et in usuras suas et quas
primo creditori soluit. sed tamen usurarum quas creditori pri
mo soluit usuras non consequitur. non enim negotium alterius
gessit. sed magis suum. Et ita Pomp. l. ii. responsorum scripsit
uerum est. Si in simpliciter conuenisset secundus creditor de ypoth
eca ab omni possessore eam auferre potest preter priorem credi
torem etiam qui ab eo emit. Titio mutuatus pactus
est cum illo ut ei pro domino suum pignori ypothece ue esset. deinde mu
tuatus est pecuniam a meuio et pactus est cum eo. ut si titio desi
erit pro domino teneri ei teneatur. Tertius deinde aliquis dat mutu
am pecuniam tibi ut titio soluatur et paciscitur tecum. ut idem pre
dium ei pignori ypothece ue sit et locum eius subeat. num hic me
dius tertio potior est qui pactus est. ut titio soluta pecunia imple
atur conditio. et tertius de sua negligentia queri debeat. Sed tamen
et hic tertius creditor secundo preferendus est. Si tertius cre
ditor pignora sua distrahi permittit ad hoc ut priori pe
cunia soluta in aliud pignus priori succedat successurus
est. Pap. l. xx. responsorum scripsit. et omnino secundus credi
tor nichil aliud iuris habet. nisi ut soluat priori et loco eius suc
cedat. Si prior de ypotheca uendenda non conuenit. posterior
uero de ypotheca uendenda conuenit. uerius est priorem poti
orem esse. nam et in pignore placet si prior conuenit de pignore
licet posteriori res tradatur. adhuc potiorem esse priorem.
Paul. l. Insulam tibi uendidi et dixi prioris anni pensi
onem mihi sequentium tibi accessuram pignorumque ius ab inquilino
datorum utrique conseruaturum. Nerua Proculus nisi ab initio
quoque pensionem pignora sufficerent ius omnium pignorum primum
ad me pertinere quia nichil apertius dictum esset an commune ex omnibus
pignoribus summa parata fieret. uel siquid super esset adderetur. Pau
lus facti questio est. Sed uerisimile est id actum sit ut prima quoque
pensionem pignorum ei sequatur.
Ulp. l. Si non dominus duobus eandem rem diuersis temporibus pigno
rauerit prior potior est quamuis si a diuersis non dominis pignus
accipiamus possessor melior sit.
Ulp. l. Etiam superficiei in alieno solo posite pignori dari potest. ita
tamen ut potior ei sit dominus soli si non soluatur ei salarium.

Paul. r. Claudius felix eundem fundum tribus obligaue
rat eutichiane primum deinde turboni tercio loco alii credi
tori cum euthiciana de iure suo docere superata apud iudicem
tercio creditore non provocante turbo apud alium iudicem victus
appellauit. Querebat utrum tercius creditor etiam turbo
nem superare deberet qui primam creditricem expulerat an ea remo
ta turbo tercium excluderet. plane cum tercius creditor primum
de sua pecunia dimisit in locum eius substituitur in ea quantita
te quam superiori exsoluit. fuerunt igitur qui dicerent hic quo
que tercium creditorem potiorem esse debere. Michi nequaquam hec iu
sta esse videbatur. pone primam creditricem in iudicio conue
nisse tercium creditorem et exceptione aliqua quoque modo a tercio
superatam. numquid aduersus turbonem qui secundo loco crediderat
tercius creditor qui primam vicit exceptionem rei iudicate
uti potest. aut contra si post primum iudicium in quo prima
creditrix superata est a tercio creditore. secundus creditor terci
um optinuerit poterit uti exceptione rei iudicate aduersus
primam creditricem nullo modo ut opinor. Igitur nec tercius
creditor successit in eius locum quem exclusit. nec inter alios
res iudicata alii prodesse aut nocere solet. Sed sine preiudicio
prioris sententie totum ius alii creditori integrum relinquitur.
Id. r. Quia debitore suo predium obligatum comparauit ea te
nus tuendum esse quatenus ad priorem creditorem exceptio pertinuit.
Scev. r. Lucius titius pecuniam mutuam || puelit.
dedit sub usuris acceptis pignoribus eidemque debitori me
uius sub hisdem pignoribus pecuniam dedit quero. an lucius
titius non tantum sortis et earum usurarum nomine quas accesserunt ante
quam meuius crederet. sed etiam earum que postea accesserint poti
or esset. respondit. lucium titium in omne quod ei debetur potiorem esse.
Id. r. Mulier in dotem dedit marito prediumque pignori ob
ligatum et tertio maritum et liberos ex eo natos. Item ex alio
heredes instituit. Creditor cum possessionem heredes conuenire pro dimidio
ad fundum venit quero. an si ei iustus possessor offerat conpel
lendus sit iuris nomine cedere. respondit posse videri non iniustum po
Triph. r. Queretur si post primum || stulare.
contractum tuum ante quam pecuniam aliam tu crederes eidem debitori
seius crediderit quinquaginta et ypothecam huius rei quam tibi pigno
rata esse debitor obligasset. deinde huic tu eidem debitori
credideris forte quadraginta quod plus est in pretio rei quam primo
credidisti utrum tercio ob quinquaginta an tibi in quadragin
ta cedere pignoris ypotheca fingere enim patiuntur esse offerente
tibi summam primo ordine creditam dixi consequens esse. ut
seius potior sit in eo quod amplius est in pignore. et oblata ab eo
primo summa ordine credita usurarum quoque eius post priorem
mus creditor in summam quam postea eidem debitori crediderit.
Scev. r. Titius seio ob summam quam ex tutela ei condempna
tus erat obligauit ei omnia sua bona que habebat queque ha
biturus esset. postea mutuatus a sticho pecuniam pignori
ei res suas omnes obligauit. et intulit seio partem debiti
et reliquam summam nouatione facta cauere promisit. in qua ob
ligatione similiter ut supra de pignore conuenit. Questium
est an seia preferenda sit fisco. et in illis rebus quas titius tempore
prioris obligationis habuit. Item in his omnibus rebus
quas post priorem obligationem acquisiuit donec uniuersum
debitum suum consequatur. respondit. nichil proponi cur non sit preferenda.
Negotiatori marmorum creditor sub pignore la
pidum quorum pretia venditores ex pecunia creditoris accepe
rant numerauit item debitor conductor ostiorum cesaris
fuit ob quorum pensiones aliquot annis non solutas procura
tor cesaris in possessionem lapidum venditionem officium suum
extendit. Questium est an iure pignoris eos creditor reti
nere posse. respondit. secundum ea que proponerentur posse. De distrac
Pap. r. Creditor qui predia pignori tione pignorum
separaliter accepit et post alium creditorem qui et ypothecarum
pignorum conuentionem ad bona debitoris contulit ipse quoque
simile pactum bonorum ob alium contractum interposuit an secundo
creditore dimisso nullo iure tercia bona titulo pignoris ue
didit. sed ob eam rem in personam actio contra eum creditori qui pig
nera sua recepit non competit nec utilis danda est nec furti rerum
mobilium gratia recte conuenietur. quia propriam causam ordinis er
rore ductus persecutus videtur presertim cum alter creditor
fundo possessionem quoniam fuit apud eum non amiserit ad exhibendum
quoque fructuum litem excipiet. quia neque possideret neque dolo fe
cerit ut desineret possidere. sequitur ut secundus creditor possessorem inter
Id. r. Fideiussor conuentus officio || pellare debiat.
iudicis assecutus est ut emptionis titulo prediumque creditori pi
gnori datum susciperet nichilominus alii creditori qui postea
sub eodem pignore contraxerit offerende pecunie quam fideiuss
sor dependit cum usuris medii temporis facultas erit. nam
huiusmodi venditio transferendi pignoris est necessitate iuris fi
Id. r. Cum prior creditor pignus || eri solet.
iure conuentionis vendidit. secundo creditori non superest ius offeren
de pecunie conuenit. si tamen debitor non inficiente creditore
pignus vendiderit eiusque pretium priori creditori soluerit se
cundo potest offerri quod ad alium creditorem deuenit eius
pecunie usuris medii temporis. nichil enim interest debitor pignus
datum vendidit. an denuo pignori obliget.
Id. r. Cum soluende pecunie dies pacto conferatur conuen
isse videtur ne prius vendendi pignus potestas exerceatur.
Marc. r. Cum secundus creditor pecunia priori in locum eius suc
cessit venditionem ob pecuniam solutam et creditam recte
facit. Si secundus creditor vel fideiussor soluta pecunia pi
gnora susceperint recte eis offertur quamuis emptionis titulo
Mod. r. Cum posterior creditor a priore || ea tenuerit.
pignus emit non tam acquisiti dominii quam servandi pignoris
sui causa intelligetur pecuniam dedisse. et ideo offerri ei debet.
Marc. r. Si creditor pignus vel || a debitore potest.
ypothecam vendiderit hoc pacto ut liceat sibi reddere pecu
niam et pignus recuperare. an si debitor paratus sit reddere
pecuniam consequi id possit. Et iulianus l. xi. dig. scrib.
recte quidem distractum esse pignus. Ceterum agi posse cum credi
tore utilis que actiones habet. Eas cedit debitori. Sed quod
iur. scrib. in pignore. idem est in ea ypotheca est. Illud in
spiciendum est an liceat debitori si ypotheca venierit pecunia
soluta eam recuperare. Et siquidem ita conuenerit. ut si intra
certum tempus a debitore pecunia soluta fuerit emptio rescindatur
intra illud tempus pecunia soluta. recipit ypothecam. Si vero
tempus preterierit. aut sine eo pacto res venierit. non potest rescin
di venditio. nisi minor sit annis. xxv. debitor aut pupi
llus aut rei. pu. causa absens. vel in aliqua earum causarum
erit. ex quibus edicto succurritur. Queritur. si pactum sit
a creditore ne liceat debitori ypothecam vendere vel pignus
quod iuris sit. et an pactio talis nulla sit. quia contra ius sit posi
ta. ideoque vere venire possit. et certum est nullam esse venditionem
ut pactioni stetur.
Mod. r. Creditoris arbitrio permittitur. ex pignoribus sibi
obligatis quibus velit distractis ad suum commodum peruenire.
Paul. r. Questium est si creditor ab emptore pignoris pre
tium servare non potuisset an debitor liberatus esset putaui.
ut si nulla culpa imputari creditori possit manere debito
rem obligatum quia ex necessitate facta venditio non liberat debi
torem. nisi pecunia percepta. Pomp. aut libr. l. ii. ita scrib.
Quod in pignoribus dandis adici solet. ut quo minus pigno
ris vendidisset reliquum debitor redderet. supervacuum est. quia
ipso iure ita se res habet etiam non adiecto eo.
Id. r. Et si is qui lege pignoris emit ob euictionem rei
redire ad venditorem etiam non potest. tamen non est audiendus
creditor qui fundum vendidit si velit eiusdem rei ex alia
causa questionem mouere.
Scev. r. Arbiter diuidende hereditatis cum corpora heredita
ria diuisisset. nomina quoque eorum debitorum separatim singu
lis in solidum assignauit questium est. an debitoribus cessantibus
pro solido pignus vendere quisque potest. respondit. posse.
Triph. r. Rescriptum est ab imperatore libellos agente pro
creditore a debitore pignus emere posse. quia in dominio
manet debitoris. Si aliena res pignoris data fuit
et creditor eam vendiderit videamus an pretium quod recepit cre
ditor liberet debitorem personali actione pecunie credite. Et
non respondetur si ea lege vendidit. ne euictionis nomine
obligaretur. et equali obligatione a debitore interposita
certe exceptione eius redactum id pretium equius proficeret
debitori quam creditoris lucro cederet. Sed quantum quidem a cre
ditore debitor liberatur. quantum vero ad dominum rei sine domino
pignus euictum est. ut ad emptorem post euictionem ipse debi
tor utili actione teneatur. ne ex aliena iactura sibi lucrum
acquirat. nam et si maiores fructus forte percepti a fideiussore
creditor abstulit universos in quantitatem debiti accepto
ferre debebit. Et cum pluribus iudicis domino rei que debitoris
non fuisset abstulisset creditor quam obligatam sibi acquireret.
an soluto debito restitui eam oporteat debitori. Scevola
respondit. restituendam probauit. Quod si non ita vendidit ut certum
sit omnimodo apud eum pretium remansurum. non obligatur
est ad id restituendum arbitrio iuris quem nichil a debi
tore peti posse. sed in suspenso habere liberationem. non si actore.

exempto co(n)uentus p(re)stiti(ss)e creditor emptori debitu(m) p(ro)p(ter)
qui eu(m) a debitore posse. q(ua)n(do) apparuit no(n) e(ss)e liberatum.

P. Aut. r. C(reditor) qui(ue)rsio pignus distrahit. uis(us) e(st) dece(re) debet. (et) si pignus possideat tradere utiq(ue) debet posse(ssionem).

S. Eod. r. A(r)bitri diuidende h(er)editatis int(er) h(ere)des cu(m) cor pora h(er)editaria diuisissent. no(m)i(n)a quoq(ue) o(mn)ium debitor(um) sep(ar)atim diuisa singulis i(n) solidum assignauerint. que situ(m) e(st). an unusq(ui)sq(ue) coru(m) debitoru(m) sibi adiecto cessa(n)te i(n) so lutione. p(ro) solido pignus sub co(m)mu(n)i no(m)i(n)e obligatu(m) uendere posset. r(espondit) n(on). potuisse. Q(ui)b(us) mo(d)is pig(nus) u(e)l ypotheca solu(itur).

P. Aut. r. D(e)bitoris absentis amicus · r(espondit) ·
negotia gessit. (et) pignora eius a(d) e(m)ptio(n)em p(re)cia sua libe rauit. ius p(ri)stinu(m) d(omi)no restitutu(m) uidetur. igit(ur) q(ui) negotia gessit utile(m) s(er)uianam dari sibi n(on) recte desiderauit. sit(amen) possideat exceptio(n)e doli defenditur. C(um) uenditor nu(m)era ta pecunia sibi p(ro) p(re)cio p(re)dium q(uo)d uenierat pignori ac cepisset. ac postea residuu(m) pretium e(m)ptori litis ad eum missis do(mi)n(u)s. coq(ue) deficto do(m)i(ni)tio(n)em q(ui)busdam modis uti le(m) e(ss)e co(n)stabat iure pignoris fisci frustra pet(er)e p(re) diu(m) q(uo)d s(er)uauisset i(n) lecum uecli(...) apparuit. cu(m) pig nus solutum e(ss)e pactu(m) p(ri)ma uolu(n)tate do(mi)n(i) co(n)stabat. q(uo)m inutile(m) petitio(n)e donatio(n)em lex facit cu(m) n(on) e(st) locus in pignore libando. D(e)fensor absentis cautio(n)em iudicatu(m) solui p(ro)stitit i(n) d(omi)n(u)m postea iudicio t(ra)nslato. fideiussores ob re(m) iudicata(m) quos defensor dedit non tenebu(n)tur. nec pignora q(ue) dederunt.

G. Al. r. S(i) creditor s(er)uiana actio(n)e pignus a possessore p(er) tierit. (et) possessor litis extimatio(n)em optulerit. (et) ab eo cre ditor re(m) uindicet. n(on) ali(te)r hoc facere conceditur nisi r p(ri)us ei debitum offerat.

T. Ap. r. S(i) res distracta fuit. sic nisi int(ra) certu(m) diem melioris co(n)dictio(n)em i(n)uenisset fuitq(ue) tradita. (et) forte e(m)ptori antequa(m) melior co(n)dictio offeretur h(oc) actio(n)em pi gnori dedisse. C(oram) (...) r. v. dig. (...) fin(i)ri pignus sit melior co(n)dictio fuit allata. Q(ua)(m)q(uam) ubi sic res distr(ac)ta e(st) nisi e(m)ptori displicuisse pignus finiri n(on) putet.

I. D. r. S(i) debitor eiusdus res obligate pignori cr(ed)itor fuit. que emerat recubuerit ante desinat s(er)uiane locus esse. et magis e(st) ne desinat nisi ex uolu(n)tate creditoris hoc fieri e(st). Si in uenditio(n)e pignoris co(n)senserit creditor uel ut debitor h(an)c re(m) p(er)mutet u(e)l donet. u(e)l in dote(m) det dice(n)d(um) erit pignus liberari posse. nisi salua ca(usa) pignoris sui co(n) sensit u(e)l uenditioni u(e)l ceteris. na(m) solent multi salua ca(usa) pignoris sui co(n)sentire. S(ed) et si sup(er) uenditione creditor. sic ta(men) uenditio(n)em fecit ne discedet a pignore n(isi) satis ei fiat. dicendu(m) erit exceptio(n)em n(on) nocere. s(ed) si n(on) co(n)cesse rit pignus uenu(n)dari. s(ed) ratam habuit uenditio(n)em. (et) (...) erit p(re)iudiciu(m) eu(m) uelle. Queritur si forte uenditio rei sp(eci)aliter obligate n(on) ualeat. an nocere h(ec) res creditori debeat q(uo)d co(n)sensit ut puta si qua ratio iuris uenditio(n)e(m) i(m)pediat. dicendum e(st) pignus ualere.

M. Ar. r. S(i) oluitur ypoth(e)ca (et) si ab ea discedatur. aut paciscatur creditor ne pecuniam petat. nisi q(ui)s dicat pactu(m) ut te(m)p(or)e ((...)) ut a p(er)sona n(on) petatur. Et q(ui)dem si h(oc) actu(m) sit. cu(m) forte alius ypothecam possideret. S(ed) cu(m) pactu(m) co(n)uen tu(m) exceptio(n)em p(er)petuam pariat. Eadem (ra)t(i)o hec eu(m) possunt dici ut et ab ypotheca discedatur. Si paciscat(ur) credi tor. ne infra annu(m) pecuniam petat. i(n)telligitur de ypoth(e) ca quoq(ue) id(em) pactus esse. Si co(n)uenerit ut p(ro) ypotheca fideiussor daret(ur). (et) datus sit. satisfactu(m) uidebitur ut y potheca liberetur. aliud e(st) si p(ri)us obligatio(n)is uendiderit credi tor et pecuniam accepit. hic e(n)i(m) manent o(mn)es obligatio nes i(n)tegre q(ui)a p(re)cium loco rei accipitur n(on) solutionis no(m)i(n)e. Satisfactu(m) e(ss)e creditori i(n)telligitur. (et) si uius iurandum de latu(m) datum e(st). ypothecam n(on) e(ss)e rem obligatam.

T. Ap. r. I(tem) liberatur pignus siue solutum e(st) debitu(m) siue eo no(m)i(n)e satisfactu(m) e(st). S(ed) et si t(em)p(or)e finitu(m) pignus est idem dice(re) debemus. u(e)l si qua ratione obligatio ei(us) finita e(st). Cum pactus e(st) soluere merito pignus uidet(ur) liberasse. Qui n(on) n(on) soluit s(ed) satisfacere pactus e(st). in diuisa ca(usa) e(st). Ergo satisfecisse p(otest) (esse) q(ui)a sibi i(m)putare debet creditor q(ui) satis factio(n)em admisit uice solutionis. atq(ue) n(on) admisit satisfac tio(n)em s(ed) solutio(n)em desiderat culpa(n)dus n(on) e(st). Ex satisfacti o(n)e aut(em) n(on) intimi (...) s(e)n(tent)ia q(uam) putabat. si satisfecer(it) aliu(m) certe pecunie recepte cu(m) a pignoribus debere.

G. Al. r. S(i) consensit uenditioni creditor liberat(ur) ypoth(e) ca(m). S(ed) i(n) h(oc) pupilli o(con)sensus n(on) debet alit(er) ratus habi(tus)

qua(m) si p(re)sente tutore auctore co(n)senserit. aut etia(m) ip(s)e tutor solus. s(ed) si co(m)modu(m) aliq(uo)d. u(e)l satisfac(tio)ne eo uidebo existima uerit. Videamus si p(ro)curator o(mn)ium bonoru(m) co(n)sensit u(e)l s(er)uus actor eius solu(m) p(otes)t eu(m) nid(...) q(uo)d p(ro)positu(m) e(st). a(u)t n(on) nocere at co(n)sensus eoru(m) (et) dice(n)du(m) e(st) n(on) posse nisi sp(eci)aliter h(oc) ei ma(n)datum e(st). S(ed) si si cu(m) debitoris p(ro)curatore co(n)uenit ne sit res obligata. dicendum e(st) id debitori p(ro) doli exceptio ne debere p(ro)d(ess)e. cu(m) aut(em) cu(m) s(er)uo eius co(n)uenit p(ro)p(ter) pacti exceptio(n)em co(n)uenti p(ro)d(ess)e debet. Si co(n)uenerit de parte p(ro) indiuiso alienanda s(er)ui(a)na res e(st). q(ue) uenit p(re)dium de reliqua p(ar)te distinctio agi oportet. nec obstat exceptio. Illud tenendum e(st) si qui(s) co(mmun)i rei p(ar)tem p(ro) indiuiso dederit ypothece. diuisione facta cu(m) socio n(on) utiq(ue) eam p(ar)tem creditori obligatam e(ss)e que ei obtigit q(ui) pignori dedit s(ed) utriusq(ue) pars p(ro) diuiso p(ro) parte dimidia manebit obli gata.

M. Art. r. S(ic)ut re corpali extincta. ita usu fructu extincto pignus ypotheca(m)ue perit. Creditor u(e)l pignori ypothece uestitur pacisci p(otes)t. uideo h(er)edi pactus fuerit ei quoq(ue) p(ro)derit pactu(m) eu(m) restituit h(er)editatem ex se natus co(n)sulto trebelliano. Si p(ro)curator debitoris in rem sua(m) sit n(on) puto dubitari debere qu(in) pactum noceat creditori. Itemq(ue) si a parte creditoris p(ro)curator in re(m) sua(m) extiterit paciscendo inutile sibi faciet ypothecaria(m) acti one(m) utiq(ue) ut puta recte dici. (et) do(mi)n(u)s utilis hec eum nocet h(ec) exceptio(n)em. Si co(n)uenerit ne p(ro) dimidia p(ro) indiuiso pignori sit quecu(m)q(ue) fundi eius pars a quolibet possessore petatur. dimidia n(on) recte petetur. Si plures dederint p(ro) indiuiso. (et) cu(m) uno creditor paciscatur ne ypothece sint. deinde ab eo petat etia(m) si hic cu(m) quo pactus e(st) solidu(m) fundu(m) possideat p(ro) diuiso q(ui)a de p(ar)te co(n)uenisse n(on) repellere eum a toto. An pacisci possint filius fa(milias) (et) s(er)uus ne res pig nori sit qua(m) peculiarem ypothece accepit. (et) h(ab)ent libera(m) ad ministratio(n)em uideamus an que(m)admodu(m) donare n(on) possi(n)t ita nec pacisci ne pignori sit possi(n)t. S(ed) dicendu(m) e(st) in ea cedere possunt. s(ed) si p(re)tium pacti causa accipiant q(ua)si uendant. Si uolu(n)tate creditoris fundus alienatus e(st) i(n)uere eu(m) t(ame)n appli cari sibi cu(m) creditor desiderat. sit(amen) effectus sit secutus uen ditionis. na(m) si n(on) uenierit n(on) e(st) satis ad repellendu(m) creditore(m) q(uo)d uoluit uendere. Sup(er)uacuu(m) e(st) q(ue)rere agru(m) sp(eci)aliter ypothece datum p(er)missu creditoris uenisse si ip(s)e debitor re(m) possideat nisi q(uo)d p(otes)t fieri ut debitor p(er)missu credito ris u(e)l in diderit. deinde postea bona fide redemerit ab eodem u(e)l ab alio ad que(m) p(ost) successio(n)em ea res p(er)tinere cepisse. aut si ip(s)e debitor e(m)ptori h(er)es extiterit. Uerum ta(men) eu(m) pecunia soluta n(on) sit doli mali suspicio inerit t(ra)nslati ad p(re)sens t(em)p(u)s ut possit creditor replicatio(n)e doli mali obicere. Illud uideamus si titius debitor uolu(n)tate creditoris fun(dum) uendiderit meuio u(e)l ei a quo meuius emerit. (et) postea me uius titio h(er)es extitit. (et) creditor ab eo petat q(uo)d iuris sit. s(ed) iniquu(m) e(st) auferri ei re(m) a creditore q(ua)n(do) successionis iure s(ed) alio m(od)o re(m) nactus e(st). p(otes)t t(ame)n dici cu(m) titii dolus inueni(tur) (...) ne creditor a possessore pecunia(m) recipiat iniquissimu(m) e(ss)e ludificari eu(m). Q(uo)d si is fundus a meuio alii obliga tus possideatur. eu(m) n(on)du(m) satisfactu(m) erit. tu(n)c rursus equum erit excipi si n(on) uolu(n)tate creditoris uenit. licet eu(m) dolus malus debitoris interueniat. q(ui)a n(on) soluit. t(ame)n se cu(m) duo sic creditor qui pignori accepit potior e(st) tutus (...), si debitor a creditore petat ut ei p(er)mittat pignus uendere q(uo)d magis satisfaciat an cautio(n)em accip(er)e ab eo q(uo)d rem e(m)ptur erit ut p(re)tium rei uenditae usq(ue) ad su(m)mam debiti credito ri soluatur. Uenditionis aut(em) app(e)llatio(n)em g(e)n(er)aliter accip(er)e debemus. ut et si legare p(er)miserit ualeat q(uo)d co(n)cessit. q(uo)d ita intelligimus ut et si legatu(m) repudiatum fuit. co(n)ua lescat pignus. Si debitor uendiderit re(m) nec tradide rit. an n(on) repellatur creditor. eu(m) adhuc res in bonis sit de bitoris. an uero cu(m) teneat(ur) ex empto pignus extinguatur. q(uo)d (et) magis e(st). s(ed) q(uo)d si p(re)tium uenditor co(n)secutus n(on) sit n(on) paratus sit e(m)ptor dare t(ame)n idem p(otes)t dici. S(ed) si p(er)miserit creditor uendere. debitor n(on) donauerit an exceptio(n)e illu(m) sub moueat an facti sit magis q(uesti)o. n(on) q(uo)d ideo uenire uolu it ut p(re)tio accepto ipsi quoq(ue) res expediatur. Quo casu n(on) nocebit consensus. Q(uo)d si in dote(m) dederit. uindic(are) de illo casu recte uidetur p(ro)pter honera matrimonii. in co(n)trariu(m) si concesserit donare (et) uendiderit debitor repelletur creditor n(on) q(ui)s dicit ideo co(n)cessisse donare. q(ui)a (...) eius erat creditoris is cu(m) donabatur. Q(uo)d si consenserit. x. uendere. ille. v. uendiderit dicendum e(st) n(on) e(ss)e repellendum creditore(m). In co(n)trario n(on) erit.

quaerendum quid si vendiderit, si pluris vendiderit quam concessit creditor. ¶ Non videtur autem consensisse creditor, si sciente eo debitor rem vendiderit, cum ideo passus est venire, quod sciebat ubique pignus sibi durare. Sed si subscripserit forte in tabulis emptionis, consensisse videtur, nisi manifeste appareat deceptum esse. Quod observari oportet et si sine scriptis consenserit. ¶ Si debitori concessum sit a his eius vendiderit, post facti quaestio est quod intellexerit creditor. Sed recte venisse dicendum est. Haec enim subtilitates a iudicibus non admittuntur. ¶ Si debitor sub te concessa venditione desierit possidere et novus possessor vendiderit, an durat pignus? Qui personae permiserit creditor quod magis est. Nam si novo possessori non debitori a quo hypothecam acceperit concessit creditor vendere, dicendum est nocere ei exceptionem. Sed si intra annum aut biennium concesserit creditor vendere, post hoc tempus venditio non aufert pignus creditori. ¶ Si creditor hypothecaria usus a possessore litis aestimatio est constitutus fuit et a debitore petat debitum, puto doli mali exceptionem ei obstaturam.

Mod. l. Titius Sempronio fundum pignori dedit et eundem fundum postea Gaio Seio pignori dedit. Atque ita idem Titius Sempronio et Gaio Seio eundem fundum in assem vendidit quibus pignori ante dederat in solidum singulis. Quaero an venditione interposita ius pignoris extinctum sit, an pluribus ius solum emptionis apud alios permanserit. Mod. respondit: Dominium ad eos de quibus quaeritur emptionis iure pertinere; et cum consensum mutuo venditioni dedisse proponitur, invicem pignoraticiam actionem eos non habere. ¶ Titius Seio pecuniam sub pignore fundi dederat, qui fundus cum esset rei publicae an de obligatus sit, si debitor pecuniam rei publicae desolvit. Sed Maevius exstitit qui dicebat ante rei publicae fundum sibi obligatum fuisse. Inveniebatur autem Maevius instrumento cautionis cum re publica facto actor intervenisse et subscripsisse, in quo caverat Seius fundum nulli alii esse obligatum. Quaero an actio aliqua in rem Maevio competere possit. Mod. respondit pignus cuius obligationi consensit minime eum retinere posse.

Paul. l. Voluntate creditoris pignus debitor vendidit et postea placuit inter eum et emptorem ut a venditione discederent: ius pignoris salvum erit creditori. Nam sicut debitori, ita et creditori pristinum ius restituitur, neque omnimodo creditor pignus remisit. Sed ita demum si emptor rem retineat nec reddat venditori. Et ideo si venditio quoque accepto venditor absolutus sit, vel quia non tradebat, inde quod interest contemplatus, salvum fore pignus creditori dicendum est. Haec enim accidere potuissent etiam si sine voluntate creditoris vendidisset. ¶ Creditor quoque si pignus distraxerit et ex venditione recessum fuerit vel homo redhibitus, dominium ad debitorem revertetur. Praeterea et in omnibus sicut concessum est rem alienam vendere. Non enim quia dominium transfert, ideo ab emptore ius recipiunt, sed in pristinam causam res redit resoluta venditione.

Idem l. Lucius Titius cum esset uxori suae Gaiae Seiae debitor, sub pignore sive hypotheca praediorum eadem praedia cum uxore sua Seia Septiciae filiae nomine Sempronio marito eius futuro in dotem dedit. Postea defuncto Lucio Titio Septicia filia abstinuit se hereditate patris. ¶ Quaero an mater ei hypothecam persequi possit. Paul. respondit pignoris quidem obligationem aut personalem persecutionem remansisse. Sed adversus eam quae patris hereditate se abstinuit actionem non esse dandam.

Idem l. Paulus respondit Sempronium antiquiorem creditorem consentientem cum debitor eandem rem Titio creditori obligaret ius suum pignoris remisisse videri, non etiam Titium in locum eius successisse; et ideo medii creditoris meliorem causam effectam. Idem observandum est et si res publica tertio loco credidit. ¶ Cum pignoris iure res persequitur a venditione rei constitutionem solere, si qualibet cum possessor offerre vellet; neque enim debet quis decipere possessorem cum ius persecutoris removetur soluto pignore.

Triph. l. Si deferente creditore iuraverit debitor se dare non oportere, pignus liberatur, quia perinde habetur atque si iudicio absolutus esset. Nam et si a iudice quamvis per iniuriam absolutus sit debitor, tamen pignus liberatur.

Idem l. Cum colono tuo convenit ut invecta in portata pignori essent donec merces tibi soluta sit aut satisfactum esset; deinde mercedis nomine fideiussorem a colono accepisti. Satis tibi factum videri existimo, et ideo illata pignori esse desisse.

Scev. l. Primi creditoris qui pignori praedia acceperat possessionis cum quidam exclusisset fundus datus erat, ad eundem possessor hereditas devenerat. Debitor offerebat quantum a posteriore creditore mutuatus fuerat. Respondit accipere salvo iure pignoris esse.

ex post

[marginal note:] ...dias ... gaias ... filia ... in dote ead... dividi ... gessit ... filio nomine ... vidi.

Digestorum seu pandectarum domini Iustiniani sacratissimi principis perpetui augusti liber xx explicit. Incipit liber xxi. Rubrica. De aedilicio edicto et redhibitione et quanti minoris. Rubrica.

Ulp. l. Labeo scribit edictum aedilium curulium de venditionibus rerum esse tam earum quae soli sint quam earum quae mobiles aut se moventes. ¶ Aiunt aediles: Qui mancipia vendunt certiores faciant emptores quod morbi vitiive cuique sit, quis fugitivus erronve sit noxave solutus non sit; eademque omnia cum ea mancipia venibunt palam recte pronuntianto. Quod si mancipium adversus ea venisset, sive adversus quod dictum promissumve fuerit cum veniret fuisset, quod eius praestari oportere dicetur: emptori omnibusque ad quos ea res pertinet iudicium dabimus ut id mancipium redhibeatur. Si quid autem post venditionem traditionemque deterius emptoris opera familiae procuratorisve eius factum erit, sive quid ex eo post venditionem natum vel acquisitum fuerit, et si quid aliud in venditione ei accesserit, sive quid ex ea re fructus pervenerit ad emptorem, ut ea omnia restituat. Item si quas accessiones ipse praestiterit, ut recipiat. ¶ Item si quod mancipium capitalem fraudem admiserit, mortis consciendae sibi causa quid fecerit, inve harenam depugnandi causa ad bestias intromissus fuerit, ea omnia in venditione pronuntiento. Ex his enim causis iudicium dabimus. Hoc amplius si quis adversus ea sciens dolo malo vendidisse dicetur, iudicium dabimus. ¶ Causa huius edicti proponendi est ut occurratur fallaciis vendentium et emptoribus succurratur quicumque decepti a venditoribus fuerint. Dummodo sciamus venditorem etiam si ignoravit ea quae aediles praestari iubent, tamen teneri debere. Nec est hoc iniquum: potuit enim ea nota habere venditor. Neque enim interest emptoris cur fallatur, ignorantia venditoris an calliditate. ¶ Illud sciendum est edictum hoc non pertinere ad venditiones fiscales. Si tamen res publica aliquam faciat venditionem, edictum locum habebit. ¶ In pupillaribus quoque venditionibus erit edicto locus. ¶ Si intelligatur vitium morbusve mancipii, ut plerumque signis quibusdam solent demonstrari vitia, potest dici edictum cessare. Hoc enim tantum intuendum est ne emptor decipiatur. ¶ Sed sciendum est morbum apud Sabinum sic definitum esse: habitum cuiusque corporis contra naturam, qui usum eius ad id facit deteriorem, cuius causa natura nobis eius corporis sanitatem dedit. Id autem alias in toto corpore, alias in parte accidere solet. Namque totius corporis morbus est puta febris, ¶ N. A. partis veluti caecitas, licet homo ita natus sit. Vitium autem a morbo multum differre, ut puta si quis balbus sit; nam hunc vitiosum esse magis quam morbosum. ¶ Ego puto aediles tollendae dubitationis gratia bis kata to yton idem dixisse, ne qua dubitatio superesset. Proinde si quid tale fuerit vitii sive morbi quod usum ministeriumque hominis impediat, id dabit redhibitioni locum, dummodo meminerimus non utique quodlibet quam levissimum efficere ut morbosus vitiosusve habeatur. Proinde levis febricula aut vetus quartana quae tamen iam sperni potest, vel vulnusculum modicum nullum habet in se delictum, quasi pronuntiatum non sit; contemni enim haec potuerunt. ¶ Exempli itaque gratia referamus qui morbosi vitiosique sint. Apud Vivianum quaeritur si servus inter fanaticos non semper caput iactaret et aliqua profatus esset, an nihilominus sanus videretur. Et ait Vivianus nihilominus hunc sanum esse; neque enim nos minus animi vitio aliquos sanos esse intelligere debere. Alioquin inquit futurum ut in infinitum hac ratione multos sanos esse negaremus, ut puta levem, superstitiosum, iracundum, contumacem, et si qua similia sunt animi vitia. Magis enim de corporis sanitate quam de animi vitiis promitti solet. Interdum tamen quod vitium corporale est usque ad animum pervenire et eum vitiare, veluti contingit in phrenetico, quia id ei ex febribus accideret. Quid ergo est? Si quod sit animi vitium tale, ut id a venditore excipi oporteret, neque id venditor cum sciret pronuntiasset, ex empto eum teneri. Idem Vivianus ait quamvis aliquando quis circa fana bacchatus sit et responsa reddiderit, tamen si nunc hoc non faciat, nullum vitium esse; neque eo nomine quod aliquando id fecit actio erit, sicuti si febrem aliquando habuit. ¶ Ceterum si nihilominus manet in eo vitio ut circa fana bacchari soleret et quasi demens responsa daret, etiam si per luxuriam id factum est, vitium tamen esse animi non corporis ideoque redhiberi non posse, quoniam aediles de corporalibus vitiis loquuntur; attamen ex empto actionem admittit. ¶ Idem dicit etiam in his qui praeter modum timidi cupidi avarique sunt aut iracundi.

Paul. l. Vel melancholici.

Ulp. l. Vel protervi vel gibberosi vel curvi vel purriginosi vel scabiosi. ¶ Item muti et surdi.

Ulp. l. Ob quae vitia negat redhibitionem esse, sed ex empto dat actionem. Sed si vitium corporis usque ad animum penetrat, forte si propter febrem loquatur aliena, vel qui per vicos more

in animorum detentionem sequitur. in quo si animi uitium corporis uitio accidit redhiberi posse. ¶ Item aleatores et uinarios non contineri edicto quosdam respondisse Pomponius ait. quemadmodum nec gulosos nec impostores aut mendaces aut litigiosos item. Pomponius ait. ¶ Quamuis non ualde sapientem seruum uenditor prestare debeat tamen si ita fatuum uel morionem uendiderit ut eo usus nullus sit uidetur uitium. Et inuenimur hec uitia .i. ut uitii morbique appellatio non uideatur pertinere nisi ad corpora. ¶ Animi autem uitium ita demum prestabit uenditor si promisit. si minus non. Et ideo nominatim de errone et fugitiuo excipitur. hoc enim animi uitium est non corporis. Unde quidam iumenta pauida et calcitrosa morbosis non esse adnumeranda dixerunt. animi enim non corporis hoc uitium esse. ¶ In summa si quidem animi tantum uitium est redhiberi non potest nisi dictum est hoc abesse et non abest. ex empto tamen agi potest si sciens id uitium animi reticuit. si autem corporis solius uitium est. aut et corporis et animi mixtum uitium redhibitio locum habebit.

¶ Illud erit adnotandum quod de morbo generaliter scriptum est non de sontico morbo. nec mirum hoc uideri. Pomponius ait. nichil enim ibi agitur de causa cum hic ipse sonticus morbus obsistet. Item ait non omnem morbum dare locum redhibitioni. ut puta leuis lippitudo aut leuis dentis auricule ue dolor aut mediocre ulcus non denique febricula quantulacumque uidetur ad eum huius edicti pertinere.

Paul. l. Et quantum interest inter hec uitia que greci kakio ncia. dicunt inter que. kiece. aut nosema. aut yponynyay. tantum inter talia uitia et eum morbum ex quo quis minus aptus usui sit.

Ulp. l. Pomponii recte ait non tantum ad || sit differre. perpetuos morbos. uerum ad temporales quoque hoc edictum pertinere. ¶ Trebatius ait inpetiginosum morbosum non esse si eo membro ubi inpetigo esset eque recte utitur. Et michi uidetur uera Trebatii sententia. ¶ Spadonem morbosum non esse neque uitiosum uerius michi uidetur. sed sanum esse. sicuti illum qui unum testiculum habet qui etiam generare potest.

Paul. l. Sin autem quis ita spado est ut tam necessaria pars corporis ei penitus absit morbosus est.

Ulp. l. Si cui lingua abscisa sit an sanus esse uideatur quesitum erat. hec questio apud Ofilium relata. apud eum in equo. ait enim hunc uideri non esse sanum.

Pomp. l. Mutum morbosum esse Sab. ait. morbosum enim esse eum sine uoce apparet. ¶ Sed qui grauius loquitur morbosus non est. nec qui ea iotia. nec qui a. Et magis. loquitur hic utique mor||bosus.

Pomp. l. Idem Ofilius ait. si homini digitus sit abscisus membrum ue quod laceratum quamuis consanauerit. si tamen ob eam rem eo minus uti possit non uideri sanum esse. Catonem quoque scribere lego cui digitus de manu aut de pede precisus sit eum morbosum esse. quod uerum est secundum supra scriptam distinctionem. ¶ Sed si quis plures digitos habeat sine in manibus siue in pedibus. si nichil impediatur usus eorum non est in causa redhibitionis. propter quod non illud spectandum est quis numerus sit digitorum. sed an sine impedimento uel pluribus uel paucioribus uti possit. ¶ Idem de ydrope querit queritur est. an sanus esse. et puto eum redhiberi posse. sed et in nyctalope. ita morbosum esse constat. i. ubi homo neque matutino tempore uidet. neque uespertino. quod genus morbi greci uocant nyktalopa. Eius sectionem eam esse quidam putant ubi homo luminis adiuto nichil uidet. ¶ Quesitum est an balbus et blesus et antipus (?) idem isque qui tardius loquitur et uarus et uaticius sanus sit. et opinor eos sanos esse.

Paul. l. Cui dens abest non est morbosus. magna enim pars hominum aliquo dente caret. neque ideo morbosi sunt presertim cum sine dentibus nascamur nec ideo minus sani sumus donec dentes habeamus alioquin nullus senex sanus esset.

Ulp. Qui clauum habet morbosus est. ¶ Sed et polli||cem. posuis. ¶ Eum qui altum oculum aut altam maxillam maiorem habet. si recte utatur sanum uideri Pedius scribit. alterum in equalitate maxillarum oculorum brachiorum si nichil ex ministerio prestando subtrahit extra redhibitionem esse. sed et laui uel etiam breuius potest afferre impedimentum. ergo et hic erit redhibendus. ¶ Si quis natura gutturosus sit. aut oculos eminentes habeat sanus esse uidetur. ¶ Item sciendum est scevam non esse morbosum uel uitiosum presertim quam si imbecillitate dextre ualidius sinistra utatur. sed hunc non esse scevum. sed mancum esse. ¶ Item cui os olet. an sanus sit. questitum est. Trebatius ait non esse morbosum os alicui olere. ueluti yrcosum strabonem. hoc enim ex illuuie oris accidere solere. si tamen ex corporis uitio id accidit. ueluti quod iecur aut pulmo aut aliud quid simile dolet morbosus esse.

Gai. l. Item claudius morbosus est.

Ulp. l. Queritur de ea muliere que semper mortuos parit an morbosa sit. et ait Sabinus. si uuluę uitio hoc contingit. morbosam esse. ¶ Si mulier pregnans uenierit inter omnes conuenit sanam esse eam. Maximum enim ac precipuum munus feminarum est concipere ac tueri conceptum. ¶ Puerperam quoque sanam esse si modo nichil extrinsecus accidit quod corpus eius in aliquam ualitudinem immitteret. ¶ De sterili Celius distinguere Trebatium dicit. ut si natura sterilis sit. sana sit. si uitio corporis est contra. ¶ Item de eo qui urinam facit. queritur et Pedius ait non ob eam rem sanum non esse quod in lecto somno uinoque pressus aut etiam pigritia surgendi urinam faciat. Si autem uitio uesice collectum humorem retinere non potest. non quia urinam in lecto facit. sed quia uitiosam uesicam habet. redhiberi posse. et uerius est quod ait Pedius. ¶ Idem ait si uua ingutturit alicui prestari sit tollere magis quam prestare redhibitionem quod morbus minuit. ¶ Ego puto si morbus desinit non esse redhibitioni locum. Si tamen uitium preueniret redhibitionem locum habere. ¶ Si quis conuictis digitis nascatur. non uideri sanum esse. sed ita demum si incommodatur ad usum manus. ¶ Mulier et ita artam ut mulier fieri non possit. sanam non uideri constat. ¶ Si quis antiachas habeat. an redhiberi quasi uitiosus possit. queritur et si antiachę sunt quas existimo .i. in uetustatis et quia discuti non possint fautum tumores qui antiachas habeat uitiosus est. ¶ Si uenditor nominatim exceperit de aliquo morbo et de cetero sanum esse dixerit. aut promiserit. standum est eo quod conuenit. Remittentibus enim actiones suas non est regressus dandus nisi sciens uenditor morbum consulto reticuit. tunc enim danda est de dolo malo replicatio. ¶ Si nominatim morbi exceptus non sit. talis tamen morbus sit qui omnibus potuit apparere ut puta si cecus homo ueniebat. aut qui cicatricem euidentem et periculosam habebat uel in capite uel in alia parte corporis eius nomine non teneri Celius ait. perinde ac si nominatim morbus exceptus fuisset. ad eos enim morbos uitiaque pertinere edictum edilium probandum est quo quis ignorauit uel ignorare potuit.

Paul. l. Que bis in mense purgatur sana non est. ¶ Item que non purgatur nisi per etatem accidit morbosa est.

Pomp. l. Quod ita sanatum est ut in pristinum statum restituitur perinde habendum est quasi numquam morbosum esset.

Ulp. l. Quis sit fugitiuus diffinit Ofilius. fugitiuus est qui extra domini domum fugę causa quo se a domino celaret mansit. ¶ Celius autem fugitiuum esse ait eum qui ea mente discedit ne ad dominum redeat. tamen si mutato consilio ad eum reuertatur. nemo enim tali peccato inquid penitentia sua nocens esse desinit. ¶ Cassius quoque scribit. fugitiuum esse qui certo proposito dominum relinquit. ¶ Item apud Uiuianum relatum est fugitiuum fieri ab effectu animi intelligendum esse non utique a fuga. nam eum qui hostem aut latronem incendium ruinamue fugeret. quamuis fugisse uerum est non tamen fugitiuum esse. ¶ Item nec eum quidem qui a preceptore cui in disciplinam traditus erat aufugisset esse fugitiuum si forte ideo fugit quia immoderate eo utebatur. Idemque probat et si ab eo fugerit cui erat commodatus si propter eandem causam fugerit. ¶ Idem probat Uiuianus et si seuerius cum eo agebat. hec ita si eos fugisset ad dominum uenisset. Ceterum si ad dominum non uenisset sine ulla dubitatione fugitiuum uideri ait. ¶ Idem ait interrogatus Proculus de eo qui domi latuisset in hoc .s. ut fugiendi nactus occasionem se subtraheret. ait quamquam non fugisset non posse uideri qui domi mansisset tamen eum fugitiuum fuisse. si autem in hoc tantum latuisset quo ad ira cuidam domini efferuescet. fugitiuum non esse. ¶ Sicuti nec eum qui cum dominum animaduertere uerberibus se affectum uellet precipitauit se ad amicum quem ad precandum perduceret. nec eum quidem fugitiuum esse qui in hoc progressus est ut se precipitaret. Certum enim eum quasi fugitiuum dicere qui domini in altum locum ad precipitandum se ascendisset magisque hunc mortem sibi consciscere uoluisse. Illud enim quod plerumque a prudentibus in quod dici solet eum esse fugitiuum qui necte aliquid sine uoluntate domini emansisset non esse uerum. sed ab effectu animi cuiusque estimandum. ¶ Item Uiuianus ait. ¶ Si a magistro puer recessit et rursus ad matrem peruenit. cum quereretur num fugitiuus esset. respondit. Si celandi causa ne ad dominum reuerteretur fuisset. fugitiuum esse. si uero aut preueniret matris faciliorem deprecationem haberet delicti alicuius non esse fugitiuum. ¶ Celius quoque scribit. si seruum emeris qui se in Tyberim deiecerit si moriendi dumtaxat consilio suscepto a domino discessisset. non esse fugitiuum. ¶ Sed si fugę prius consilium habuerit. deinde mutata uoluntate in Tyberim se deiecerit. manere fugitiuum. Eadem probat et de eo qui e ponte se precipitauit. Et hec omnia uera sunt que Celius scribit. ¶ Item ait si fuit seruus fugiens uicarium suum secum adduxit. Si uicarius in uitium eius imprudens secutus est. neque occasionem ad recedendum nactus